

ЗАТВЕРДЖЕНО

Директор
Державного науково-методичного центру
змісту культурно-мистецької освіти

М.М. Бриль

2019 р.

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ЗМІСТУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Музичний інструмент фортепіано

Орієнтовна навчальна програма
для підготовчого класу (платні послуги)
Школи мистецтв міста Новограда-Волинського

для початкової мистецької освіти

Київ – 2019

Укладачі – викладачки школи мистецтв м. Новограда-Волинського :

О.Д. Білявська	викладачка-методистка вищої категорії, заслужена працівниця культури України, заступниця директора з навчально-виховної роботи
І.М. Гладун	старша викладачка другої категорії викладачка по класу фортепіано
О.М. Євреш	викладачка першої категорії, викладачка по класу фортепіано
Л.В. Пасічник	старша викладачка другої категорії викладачка по класу фортепіано
Л.О. Римцова	викладачка другої категорії викладачка по класу фортепіано
О.А. Сергійчук	старша викладачка вищої категорії завідувача відділом фортепіано
Н.М. Табунченко	викладачка першої категорії, викладачка по класу фортепіано
І.А. Федорова	викладачка-методистка вищої категорії, викладачка по класу фортепіано
Н.М. Янчук	викладачка вищої категорії, викладачка по класу фортепіано

Рецензенти:

О.Ф. Браунер	старша викладачка, заступниця директора з навчально-виховної роботи Школи джазового та естрадного мистецтва Дніпровського району міста Києва
О.В. Кравчук	викладачка-методистка, директорка Дитячої школи мистецтв №5 ім. І.О. Дунаєвського міста Харкова
О.Д. Коява	завідувача відділом фортепіано Дитячої школи мистецтв №4 ім. М. Леонтовича міста Харкова
Н.Г. Чуркова	викладачка-методистка вищої категорії, голова предметно-циклової комісії по класу фортепіано Житомирського музичного училища ім. В. Косенка

Відповідальна
за випуск:

В.М. Зінченко

Рекомендовано

на засіданні педагогічної ради
школи мистецтв м. Новограда-Волинського
(протокол № 02 від 29 грудня 2018 р.)
© Білявська О.Д., Гладун І.М., Євреш О.М.,
Пасічник Л.В. Римцова Л.О., Сергійчук О.А.,
Табунченко Н.М., Федорова І.А., Янчук Н.М., 2019 р.
© Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти, 2019 р.

Відділ культури та туризму Новоград-Волинської міської ради

Школа мистецтв м. Новограда-Волинського

Музичний інструмент фортепіано

Орієнтовна навчальна програма для підготовчого класу
школи мистецтв м. Новограда-Волинського
(платні послуги)

Укладена і затверджена на підставі Положення про мистецьку школу,
затвердженого наказом Міністерства культури України 09.08.2018 року,

№ 686 розділ II п.8.

м. Новоград-Волинський

2019 р.

<p style="text-align: center;">«Схвалено»</p> <p>педагогічною радою школи мистецтв м. Новограда-Волинського протокол № 2</p> <p>від « <u>29</u> » грудня 2018 р.</p>	<p style="text-align: center;">"Затверджую"</p> <p>Директор школи мистецтв м. Новограда-Волинського Полтавченко Л.В.</p> <p style="text-align: right;">« <u>05</u> » січня 2019 р.</p>
--	--

Укладачі:

Білявська Олена Домініківна – викладач-методист вищої категорії, заступник директора з навчально-виховної роботи музичного відділення, заслужений працівник культури України;

Римцова Ліліана Олексіївна – викладач по класу фортепіано, практикуючий психолог;

Сергійчук Олена Анатоліївна – викладач вищої категорії, старший викладач по класу фортепіано, завідувача відділом фортепіано №1 школи мистецтв м. Новограда-Волинського.

Рецензенти :

Чуркова Наталія Георгіївна – голова предметно-циклової комісії по класу спеціального фортепіано Житомирського музичного училища ім. В. Косенка, викладач-методист вищої категорії;

Коява Оксана Дмитріївна – завідувача відділом фортепіано ДШМ №4 ім. М. Леонтовича м. Харкова.

Структура програми навчального предмету

1. Пояснювальна записка.....	4
1.1. Характеристика навчального предмету, його місце і роль в освітньому процесі.....	4
1.2. Психолого-педагогічна характеристика дітей віком 5-6 років.....	6
2. Зміст навчального предмета.....	9
2.1. Цілі і завдання навчального предмета.....	9
2.2. Принципи та методи навчання.....	11
3. Методичне забезпечення навчального процесу.....	18
3.1. Методичні рекомендації.....	18
3.2. Термін реалізації навчального предмета.....	21
3.3. Обсяг навчального часу, передбачений навчальним планом освітньої організації на реалізацію навчального предмета.....	21
3.4. Відомості про витрати навчального часу.....	21
3.5. Форма проведення навчальних занять.....	22
3.6. Організація проведення уроків.....	22
3.7. Розподіл навчального матеріалу за етапами навчання.....	23
3.8. Опис матеріально-технічних умов реалізації навчального предмету.....	29
4. Вимоги до рівня підготовки учнів.....	30
4.1. Річні вимоги.....	30
4.2. Очікуваний результат.....	30
5. Облік успішності.....	32
Список навчальної та методичної літератури.....	34
Методичні рекомендації. Додатки. Дидактичний матеріал	

1. Пояснювальна записка

1.1. Характеристика навчального предмету, його місце і роль в освітньому процесі

Рекомендована програма пропонується для роботи з учнями підготовчого класу мистецьких шкіл з предмету «Музичний інструмент фортепіано».

Програма спрямована на музично-естетичне виховання дошкільнят, розвиток музичних здібностей та дрібної моторики, освоєння початкових навичок гри на фортепіано, виховання потреб – відчувати і розуміти прекрасне в мистецтві, житті, вироблення естетичних уявлень, понять, смаків, переконань, а також розвиток творчих задатків у галузі мистецтва.

Актуальність і новизна даної програми обумовлена вимогами часу і визначається використанням у процесі навчання освітніх технологій, заснованих на кращих досягненнях сучасного розвитку музичної освіти у сфері культури і мистецтва, узагальненням сучасного передового досвіду в навчанні гри на фортепіано, систематизацією репертуару, спрямованого на оптимізацію творчого потенціалу учнів на основі придбаних знань, умінь і навичок, а також, полягає в тому, що формування стійкого інтересу до виконавства закладається в молодшому шкільному віці.

Програма враховує рекомендації навчальних планів і освітніх програм нового покоління. Вона спирається на досягнення дитячої психології, фізіології і педагогіки та новаторський досвід роботи викладачів школи мистецтв м. Новограда-Волинського.

Програма передбачає комплексний, системний і цілісний розвиток музиканта-початківця з перших кроків його навчання. Школа мистецтв може тільки вітати бажання батьків навчати своїх дітей музиці і має створювати необхідні умови для цієї роботи. Заняття маленьких дітей музикою і грою на фортепіано приносять безперечну користь їх розвитку. Психологи

відзначають, що раннє музично-естетичне виховання при методично правильному педагогічному впливі, дає більш ефективні і стійкі результати в розвитку здібностей маленьких дітей, ніж у старшому віці, активізує корисну діяльність дитини, розвиток інтелекту і засвоєння різноманітних предметних навичок, умінь, знань.

Основна відмінність програми для учнів підготовчого класу полягає в тому, що провідним видом діяльності навчального процесу є гра, яка чергується з різними формами музичної діяльності для забезпечення доступності навчання. На заняттях педагог регулярно використовує такі види діяльності, як слухання музики, спів, підбір по слуху, вправи, спрямовані на розвиток почуття ритму і початкову організацію дрібної моторики, формування початкових навичок посадки і прийомів гри на фортепіано. До знайомства з основами нотної грамоти і більш складних розділів педагог переходить поступово ускладнюючи завдання, в залежності від здібностей і віку учня. Поспішне проходження матеріалу, його завищення, бажання швидше навчити дитину грати на фортепіано може дати негативний результат – втрату інтересу до занять. Темп роботи слід вибирати індивідуально для кожного учня, не маючи на меті наздогнати більш здатного однокласника або просунути швидше за програмою. Однак з більш здібним учнем ефективна практика роботи «на високому рівні».

Рекомендована програма враховує психофізичні можливості дітей даного віку і тому пропонує більш широкий комплексний підхід в навчанні гри на фортепіано, не обмежуючись тільки освоєнням зовнішньої форми гри на інструменті. Вона спрямована на вирішення завдань розвиваючого характеру:

- загальне музичний і творчий розвиток;
- координаційно-руховий розвиток;
- формування навичок колективного музикування;
- формування навичок навчальної діяльності;

- освоєння ігрових навичок коротким і доступним для дитини шляхом.

1.2. Психолого-педагогічна характеристика дітей віком 5-6 років

Визначальним кроком організації музичної діяльності учнів 5-6 років має стати урахування вікових та психологічних можливостей дітей, формування в них психічної готовності до навчання, перетворення довільної зовнішньої поведінки у внутрішню потребу в активній навчальній діяльності. Викладач повинен залучати до навчання мотиваційні, розумові, емоційно-вольові елементи.

Мотиваційні елементи зумовлюються пізнавальною спрямованістю початківця. Вік 5-6 років – це старший дошкільний вік. Він є дуже важливим віком у розвитку пізнавальної сфери дитини, інтелектуальної та особистісної. Його можна назвати базовим віком, коли в дитині закладаються багато особистісних аспектів, коли ми можемо зрозуміти, якою буде людина в майбутньому.

Цей період називають сенситивним для розвитку всіх пізнавальних процесів: уваги, сприйняття, мислення, пам'яті, уяви. Для розвитку всіх цих аспектів ускладнюється матеріал, він стає логічним, інтелектуальним, коли дитині доводиться думати й міркувати, налагоджується вокально-слухова координація, значно зміцнюється руховий апарат. Поєднання зорових відчуттів з тактильно-руховими має особливе значення для пізнання властивостей і якостей предмету і для освоєння самого способу його пізнання. Саме з цієї причини для розвитку дитини в цьому віці важливі такі види діяльності, як малювання, ліплення, бісероплетіння, рухи під музику, дидактичні ігри та початкове навчання гри на музичному інструменті, зокрема, на фортепіано. Діти здатні запам'ятати послідовність рухів, прислухаючись до музики. У дітей з'являються музичні інтереси, іноді до якогось з видів музичної діяльності або навіть до окремого музичного твору. В цей час відбувається становлення всіх основних видів музичної діяльності: сприйняття музики, спів, рух, гра на дитячих музичних інструментах,

музична творчість. Тому слід привертати увагу дітей до музики, наголошувати на характері музичного образу і найбільш яскравих засобах музичної виразності, котрі повинні відтворюватися у рухах; використовувати творчі завдання, що передбачають інтерпретацію прослуханого музичного фрагменту, активізацію музичного мислення, образної уяви та фантазії («танцюємо, «малюємо» музику), музично-діагностичні ігри (озвучування явищ природи, казкових героїв та інше), розвивати творчі здібності дітей.

Діти 5–6 років проявляють в русі спритність, швидкість, уміння рухатися в просторі, орієнтуватися в колективі. Вони більше звертають увагу на звучання музики, краще погоджують рухи з її характером, формою, динамікою.

Пізнавальні мотиви у дітей 5-6 років досить нестійкі і ситуативні, вони з'являються і підтримуються тільки лише завдяки зусиллям викладача, який проводить уроки в творчо-невимушеній атмосфері та ігровій формі.

Діти 5 років проявляють вже більшу самостійність і активну допитливість. Дитина цього віку спостережлива, вона вже здатна визначити, яка виконується музика: весела, радісна, спокійна; звуки високі, низькі, гучні, тихі; на якому інструменті грають (рояль, скрипка, баян). Їй зрозумілі вимоги, як треба заспівати пісню, як рухатися в танці.

У дітей 6-ти років сприйняття має більш цілеспрямований характер: виразніше виявляються інтереси, здатність навіть мотивувати свої музичні переваги, свою оцінку творів. В цьому віці діти не тільки віддають перевагу тому або іншому виду музичної діяльності, але і вибірково відносяться до різних її сторін. На основі досвіду слухання музики діти здатні до деяких узагальнень нескладних музичних явищ, розвиваються розумові здібності, збагачується музичне мислення. Діти здатні відзначити не тільки загальний характер музики, але і її настрій (весела, сумна, ласкава і т. д.). Вони вже відносять твори до певного жанру: бадьоро, чітко, грізно, радісно (про марш); ласкаво, тихо, трохи сумно (про колискову), засвоюють найпростіші

відомості по музичній грамоті, поступово опановують навички гри на інструменті.

Вікові можливості у дітей сприяють подальшому розвитку мови, яка виражається, перш за все, в удосконаленні її розуміння. 5-6 річна дитина вже розуміє сюжет казки, невеликого оповідання. У цьому віці мова супроводжує всі види діяльності: спостереження, малювання, музичні заняття, рахунок, праця і гра. Розмовна мова стає зв'язковою.

У віці 5-6 років дитина вже може передбачати події і прагне до уявної цілі, зростає витривалість волі. У дітей даного віку формується уявлення, розвивається спостережливість, сприйняття, пам'ять, мислення. Рольові ігри найбільш важливі для розвитку дитини і музичні заняття сприяють цьому розвитку.

Раннє навчання гри на фортепіано має ряд значних переваг: у маленьких дітей пластичні м'язи, навички координації рухів легко формуються і закріплюються, так як ще недостатньо сформована кістково-м'язова система.

Яскраво виступають індивідуальні особливості. Якщо одні діти дають лише короткі відповіді (наприклад, «голосно-тихо», «весело-сумно»), то інші відчують, розуміють більш істотні ознаки музичного мистецтва: музика може виражати різноманітні відчуття, переживання людини. Отже, індивідуальні вияви часто «обганяють» вікові можливості. Тому кожен викладач школи може варіювати навчальний репертуар в залежності від індивідуальних здібностей і темпів розвитку дітей.

2. Зміст навчального предмета

2.1. Цілі і завдання навчального предмета

Ціль програми «Підготовчий клас по предмету фортепіано» - це розвиток творчого потенціалу та підготовка учнів до навчання в мистецьких школах.

Стратегічні завдання програми:

- запалити в дитині інтерес і любов до музики;
- допомогти створити домашнє середовище, потрібне для підтримки інтересу;
- прищепити любов до занять;
- розвиток творчого потенціалу (мислення, пам'яті, уяви, сприйняття, емоційного ставлення);
- виявлення і розвиток музичних здібностей;
- метро-ритмічне виховання дитини;
- розвиток координаційно-рухових здібностей;
- освоєння музичної грамоти в простих формах;
- освоєння навичок гри на фортепіано в доступних, ефективних і цікавих для дитини формах;
- освоєння навичок елементарного колективного музикування;
- формування навичок навчальної діяльності та підготовка дітей до навчання в мистецькій школі.

Тактичні завдання для досягнення мети і їх змістовне наповнення:

Формування музично-слухових уявлень, розвиток музичного слуху, формування навичок сприйняття музики:

- слухання музики;
- знайомство з регістрами і тембровими можливостями фортепіано;
- знайомство з клавіатурою;

- вміння визначити характер музики, розрізняти найпростіші музичні образи;

- знайомство з жанрами: пісня, танець, марш.

Робота над інтонацією, формування мелодійного слуху:

- спів коротких поспівок;
- інтонування окремих звуків;
- спів зі словами;
- сприйняття на слух мажорного і мінорного ладів.

Розвиток ритму:

- пульс;
- сильні і слабкі частки;
- довгі і короткі звуки;
- ритмічний малюнок;
- гра на шумових дитячих інструментах особисто і в складі оркестру.

Робота над піаністичним апаратом:

- гімнастика;
- посадка за інструмент;
- початкові ігрові рухи;
- гра поспівок штрихом «non legato» третім пальцем;
- перенос рук;
- знайомство і вивчення прийомів гри «non legato», «legato», «staccato» різними пальцями по 2, 3, 5 звуків;
- координаційні вправи;
- гра по нотах різними штрихами окремими та двома руками (по можливості).

Музична грамота:

- знаки альтерації;
- такт, затакт;

- розмір;
- темп;
- ритм;
- графічний малюнок;
- рух поступово вгору, вниз;
- вивчення нот скрипкового ключа та басового ключа (по можливості);
- паузи;
- виразність музики: мотив, фраза, ліга, дихання;
- будова п'єс, якість звучання;
- знайомство з динамічними відтінками та оволодіння ними на інструменті;
- вміння слухати і виражати себе у виконанні, артистичність;
- гра в ансамблі з викладачем.

Творчі завдання:

- розповіді про музику;
- музичні казки про музику;
- навички підбору по слуху;
- складання мелодії;
- ілюстрація прослуханої музики;
- конкурси, вікторини;
- складання мелодії на заданий ритм в різних розмірах;
- знаходження ритму, метру в словах, реченнях, віршах;
- ритмічні диктанти;
- підбір слова до першого складу ноти.

2.2. Принципи та методи навчання

Початкова фортепіанна педагогіка – не застигла схема, а творчий процес, але він повинен спиратися на фундамент досягнень педагогіки і психології. Тому в заняттях важливо керуватися наступними педагогічними

принципами і методами, які ефективно ведуть до вирішення поставлених навчально-виховних завдань і досягнення мети навчання за оптимальний термін.

Принцип зацікавленості в заняттях пов'язаний із застосуванням ігрових форм занять, що розвивають волю дитини і пошуковий характер мислення, роблять процес навчання захоплюючим і цікавим. Велике значення для зацікавленості в навчанні має виразний, різноманітний за характером навчальний репертуар, близький до образного світу дитини, особливо на початковому етапі роботи на фортепіано.

Забезпечує інтерес в роботі на уроці і часта зміна завдань, а також закріплення аналогічних навичок на різному матеріалі. Наприклад, складні ігрові рухи і постановку рук на фортепіано дитина з великим інтересом та увагою засвоює попередньо на образних підготовчих вправах без інструменту. Застосування ігрових сюжетів з персонажами з казок і віршів, а також рольових функцій пальців активізують інтерес в заняттях, полегшують і прискорюють засвоєння дитиною музичної грамоти і технічних навичок.

Також активізує дитячий інтерес до занять музична творчість, імпровізація і колективне музикування в ансамблі. Викликає великий інтерес дітей гра в «музичні загадки», коли вчитель на уроці дає завдання відгадати знайомі мелодії.

Принцип наочності застосовується в різноманітних видах. Це вміння викладача підібрати для маленького учня цікавий, ілюстрований матеріал, пов'язаний з близьким йому світом гри, природи, казки, фантазії – з усім, що активізує його образне мислення.

Це не тільки ілюстрації до п'єс, але і дидактичний матеріал, що відображає наочно суть музично-теоретичних понять, допомагає через дитячі асоціації краще зрозуміти їх і запам'ятати, зробити навчання живим, динамічним і привабливим. До такого матеріалу можна віднести образні

малюнки і картки до тривалостей нот (ТА-ТА, ТІ-ТІ), малюнки до штрихів (праску, молоточок, гойдалки), фразам (музичний потяг) і знакам альтерації (світлофор), «музичне лото» з різнокольоровими кружками (нотами), дитячі шумові інструменти та ін.

Наочність в музичних заняттях – це і художній показ вчителя на фортепіано прийомів гри, і гра однокласників на уроці і на концерті, і під час перегляду відео, а також застосування сюжетних і рольових функцій в навчальних завданнях.

Принцип доступності реалізується в умінні викладача враховувати індивідуальні можливості учня, гнучко підбирати навчальний матеріал, управляти складністю завдань і часом їх засвоєння.

Спільно-роздільне музикування вчителя і учня, де частина виконання бере на себе вчитель, також полегшує дитині непросте навчання на фортепіано.

Завдання викладача під час початкового періоду спрощеної роботи – підібрати доступний для дитини цікавий репертуар, неускладнений нотною грамотою. Особливо цього вимагає репертуар для найменших учнів 5 років. Багато навчальних посібників для фортепіано складені для більш дорослих дітей. Їх цінний матеріал можна змінити самостійно викладачу з певною методичною метою, адаптувати для маленьких учнів.

Принцип послідовності передбачає побудову матеріалу від простого до складнішого. А також – вміння групувати і послідовно освоювати матеріал, організовувати навчальні завдання в певну систему, яка допомагає їх краще засвоїти, враховуючи здібності учня.

Роботу над музичним твором з маленьким учнем доцільніше будувати від цілого до часткового, спочатку познайомивши його з цікавим змістом, а потім технічно вивчати його в деталях.

Принцип послідовності забезпечує роботу принципу міцного засвоєння знань, навичок. В класі фортепіано – це накопичення знань і рухових навичок до такого ступеню, щоб вони стали надбанням маленького учня. Для цього новий теоретичний і технічний матеріал треба давати під силу учня і в невеликому обсязі, добре його закріплювати доступними і цікавими для дитини способами. Ускладнення завдань повинно відповідати розвитку здібностей учня і ефективністю методів викладача.

Шлях навчання краще будувати не прямолінійно, а по спіралі – повертаючись до раніше вивченого матеріалу, але вже в іншому, більш ускладненому варіанті. Це особливо важливо на початковому етапі навчання, коли доводиться окремо освоювати рухові прийоми, а потім в недосконалому, «ескізному» вигляді об'єднувати їх в цілісний виконавський комплекс.

З перших кроків навчання дитини корисно застосовувати принцип самостійного засвоєння знань, привчати його до самоконтролю і самокритики, створювати йому «пошукові ситуації» в роботі. Для цього, показавши спочатку вірне рішення («еталон»), до якого треба прагнути, запропонувати учневі знайти, наприклад, правильні і неправильні варіанти в постановці рук, або навмисні помилки у виконанні педагогом його пісень, або в неправильно розкладених ритмічних картках.

Виховання самостійності, а також уваги і волі в заняттях поступово привчить маленького учня до відповідальності у виконанні домашніх завдань. Це важлива ланка у формуванні навчальних навичок.

У вирішенні цих завдань допомагає метод заохочення, який реалізується в ігровій формі у вигляді символічних оцінок або, наприклад, присутності на уроці іграшки, яка реагує на успіхи і помилки дитини.

Принцип єдності технічного і музично-художнього виховання маленького піаніста здійснюється в умінні викладача врівноважувати обидві

важливі сторони навчання дитини. Освоєння техніки гри на фортепіано не повинно випереджати його образно-художній розвиток. Педагог повинен прагнути до цілісності виконавського мислення і техніки гри з перших кроків навчання на найпростішому навчальному матеріалі маленького піаніста, домагаючись змістовного і виразного виконання.

Для досягнення поставленої цілі і реалізації задач предмету використовуються наступні методи навчання:

- ігровий;
- проблемно-пошуковий;
- наглядно-слуховий (показ, спостереження, демонстрація);
- практичний (робота за інструментом, вправи);
- емоційний (підбір асоціацій, образів, художні враження).

Використання ігрових методів призводить до того, що змінюється рівень активності учнів: від репродуктивного, через пошуковий, до творчого. Ігровий метод націлює на діяльність, передбачає її, активізує поведінку учнів. Формуються теоретичні знання, уміння, світогляд. Розвиваються пам'ять, воля, здібності висловлювати думки, вміння сприймати, систематизувати і поглиблювати знання. Ігрові методи стимулюють до продуктивного мислення та ініціативи, самостійність, змагання; застосування отриманих знань і вмінь, колективного співробітництва.

Для дитини важливо не тільки те, «що» йому викладають, а й «як» подають матеріал. Хороший результат дає застосування проблемної методики навчання. Мета проблемного методу – розвивати у дітей уміння мислити аналітично, активніше включати учня в процес навчання,

прискорювати процес сприйняття і засвоєння навчального матеріалу. Для реалізації цього потрібно використовувати на уроках такі методи роботи, як:

- порівняння з правильним зразком («еталоном»);
- рішення дитиною посильних завдань в «пошукових» ситуаціях;
- дерево рішень (питання, відповіді);
- займи позицію (декілька варіантів відповіді: вибрати і аргументувати);
- зміни позицію (учень змінює позицію викладача, дає свою відповідь);
- бесіда за змістом твору;
- міні-міркування;
- аналіз образів,
- екран емоцій.

Розвиваючі методи навчання допомагають швидше коригувати помилки, активніше просуватися вперед, формувати у маленьких дітей навички навчальної діяльності і дозволяють з більш здібними дітьми займатися «на високому рівні».

Вони спирається на властивість дитячої психіки – сприймати світ через активну дію. Всі види робіт будуються на дії: «співай пісню», «крокуй ритм», «склади пісеньку», «покажи мелодію», «по драбинці», «викладай ритм картками, кубиками», «порівняй звук учня і вчителя» та інші. Послідовність ходу навчання «роби-думай-говори» дозволяє учневі під керівництвом вчителя самому «відкривати» правила.

Механічне заучування правил, термінів – виключається. Вони запам'ятовуються при постійному, практичному їх використанні на уроках.

Метод діагностики і коригування помилок в процесі навчання допомагає формувати модель виконавських навичок дитини, необхідних для досягнення якісного виконання твору, а також враховувати всі компоненти,

які беруть участь в цьому процесі: текст твору, образ твору, техніку виконання і індивідуальність учня. Пошук помилок і їх причин в кожній ланці моделі і відбір методів їх виправлення допомагає швидше прийти до бажаного і можливого для дитини результату.

Сучасний вчитель має добирати методи навчання, які забезпечували б реалізацію цілей освіти, віддавати перевагу методам самостійного здобуття знань, методам, спрямованим на реалізацію принципу активного навчання. Таємниця ж успіху полягає в рівні відповідності методів навчання, змісту навчального матеріалу, форм організації пізнавальної діяльності один одному. Чим вищий рівень відповідності, тим вища якість кінцевого результату.

3. Методичне забезпечення навчального процесу

3.1. Методичні рекомендації

Сучасна фортепіанна методика направлена на комплексний, системний і цілісний розвиток початківця піаніста з перших кроків його навчання.

Початковий етап навчання піаністів прийнято вважати вельми складним як для учня будь-якого віку, так і для викладача, і є по-своєму унікальним процесом. Досвід роботи в класі фортепіано з дітьми раннього дошкільного віку показує, що викладачу на уроках не можна обмежуватися тільки навчанням гри на інструменті. З огляду на вікові особливості психіки і ще обмеженого фізичного і загального розвитку маленьких учнів-піаністів, на уроках по інструменту пропонується комплексно і системно вирішувати завдання всебічного музичного розвитку дітей.

Завдання педагога на уроках по інструменту з маленькими дітьми зробити доступним і захоплюючим складний процес освоєння фортепіано та музичної грамоти, знайти більш короткі шляхи технічного та музичного розвитку і вірний стиль спілкування, не забуваючи головну мету занять – вчити дітей переживанням музики і радості музикування, розвивати їх творчі здібності. Освоєння техніки гри на інструменті має бути підпорядковано цій меті.

З перших уроків треба захопити дітей музикою, наповнити уроки звучанням музичних ритмів, мелодій, переживанням музики, рухом під музику, співом пісень, прослуховуванням музики на фортепіано і розповідями про неї, проводити підготовчу «гімнастику піаніста».

В роботі з дошкільнятами ефективність педагогічних методів безпосередньо залежить від уміння враховувати вікові особливості та інтереси дітей, їх бажання займатися музикою. Багато дітей ще не привчені до навчальної діяльності, до організованості на уроці, не здатні до тривалої

уваги. Їм властива безпосередність реагування, імпульсивність, потреба в грі і в радісному енергійному дії. У них ще недостатньо розвинена спритність і координація дрібних рухів, здатність до абстрактного мислення. Багато хто не вміють управляти голосовим апаратом. Поняття високих, низьких, довгих, коротких звуків для них абстрактний і незвичні.

З іншого боку, їм властива активна допитливість і яскраве образне сприйняття. Вони спостережливі і вже осмислюють зв'язок явищ. Крім загальних вікових особливостей, викладачу слід враховувати індивідуальні якості дитини: темперамент, загальний розвиток, фізичні особливості, його характер, музичні здібності, перспективність професійних даних. Головною турботою викладача при цьому є розвиток учня, розкриття його здібностей і можливостей, гуманістичне і загально-естетичного виховання.

При навчанні необхідно враховувати психолого-педагогічні особливості роботи з дітьми дошкільного віку. У дошкільному віці гра - провідний вид діяльності, тому всі навчальні заняття повинні проходити в ігровому процесі.

Заняття проводяться індивідуально, але на початковому етапі навчання (перші 2-3 тижні) - слухання музики, ритмічні вправи, розучування великих рухових вправ, рухів під музику і освоєнні посадки за інструментом, доцільно проводити заняття маленькими групами (2-3 учні).

При підборі репертуару для дошкільнят, необхідно враховувати музичний розвиток дітей з притаманною їм безпосередністю, конкретністю сприйняття музичних образів, враховуючи нестійку увагу, непосидючість. Необхідно знати, що в дошкільному віці відбуваються такі зміни:

- розширення обсягу уваги;
- зростання стійкості уваги;
- формування довільної уваги.

Більшу частину матеріалу складають дитячі пісні, а також оригінальні твори вітчизняних і зарубіжних композиторів. Окреме місце відводиться підбирання по слуху одноголосних мелодій і початкової організації моторики.

Велике значення для розумового розвитку дитини має образна пам'ять, яка найбільш інтенсивно розвивається в дошкільному віці. Конкретна образність дитячого мислення проявляється в процесі розвитку словесних форм мислення, перш за все в оволодінні поняттями.

Фізкультхвилинка має стати обов'язковим елементом кожного уроку початківця. Вона сприяє поліпшенню функціонування мозку, відновлює тонус м'язів, що підтримують правильну поставу, позбавляє напруження з органів зору і слуху.

Виявивши в дітей перші ознаки перевтоми, необхідно робити перерви, під час яких діти б могли виконувати нескладні фізичні вправи.

Вчитель добирають вправи таким чином, щоб протягом дня цілеспрямовано навантажувалися і розслаблялися різні групи м'язів дітей: плечового пояса, спини, тазостегнових суглобів. Включають у комплекс вправи для відпочинку очей, дихальні вправи, вправи на координацію рухів.

Рекомендації до слухання музики

Цілі і завдання по слуханню музики: прищепити навички сприйняття музичних творів, виховати емоційну чуйність до музики, розвинути початкові музично слухові уявлення, які необхідні для плідного проведення занять з навчання гри на фортепіано.

Музичним матеріалом може служити великий і різноманітний за образами пісенний репертуар та фортепіанна музика для дітей різних жанрів: пісня, танець, марш.

Рекомендації до ансамблевої гри

Гра учня в ансамблі з педагогом – обов'язковий компонент проходження кожного з розділів. Навчання ансамблевої гри активізує музичне розвиток учня, розширює сприйняття музичних образів, елементів музичної мови, засобів виконавської виразності, розвиває вміння слухати і чути не тільки свою гру, але і партнера.

3.2. Термін реалізації навчального предмета

Термін навчання в підготовчому класі: для дітей 5 років - 2 роки; для дітей, які поступили в 6 років - 1 рік.

3.3. Обсяг навчального часу, передбачений навчальним планом освітньої організації на реалізацію навчального предмета

При дворічному терміні навчання становить 330 годин. З них – 132 години - аудиторні заняття, 198 - самостійна робота.

При навчанні терміном 1 рік - 165 годин. З них 66 години - аудиторні заняття, 99 – самостійна робота.

Тривалість уроку - одна академічна година (30 хвилин).

Тижневе навантаження:

- аудиторні заняття - 2 години на тиждень;
- самостійна робота - 3 години на тиждень.

По закінченню кожного навчального семестру передбачені канікули, відповідно до графіка роботи установи.

3.4. Відомості про витрати навчального часу

	Розподіл по рокам навчання	
	1	2
Роки навчання	1	2
Тривалість навчальних занять (в тижнях)	33	33
Кількість годин на аудиторні заняття (на тиждень)	2	2
Загальна кількість годин на аудиторні заняття (на 1 рік навчання)	–	66

Загальна кількість годин на аудиторні заняття (на весь час навчання)	132	
Кількість годин на самостійну роботу (години в тиждень)	3	3
Загальна кількість годин на самостійну роботу (на 1 рік навчання)	–	99
Загальна кількість годин на самостійну роботу (на весь час навчання)	198	
Загальна максимальна кількість годин на весь період навчання	330	

3.5. Форма проведення навчальних занять

Заняття проводяться індивідуально. Можливе застосування малих групових форм занять (по 2 учні), об'єднуючі по 0,5 уроку кожного учня в різні дні тижня у зручний для дітей час. Досвід багатьох відомих педагогів-піаністів вказує на те, що малі групові форми занять для маленьких дітей є природнішими і цікавішими. Вони ефективні в поєднанні з індивідуальними уроками і проводяться на різних етапах навчання для закріплення учнями пройденого нескладного загального матеріалу.

3.6. Організація проведення уроків

Викладачу слід продумувати організацію уроків по предмету фортепіано. На початковому етапі навчання важко визначити межі предмету. Всі заняття носять комплексний характер, формують загальні предметні знання, вміння, навички. На кожному уроці викладач вирішує різноманітні навчально-виховні завдання, але в той же час урок повинен бути цілеспрямованим і спланованим. Не можна перетворювати навчання в суцільну імпровізацію. Цілеспрямованість в організації уроку забезпечує послідовність засвоєння знань і навичок і впевнене просування вперед.

При плануванні уроку слід використовувати здоров'язберігаючі технології, враховуючи швидку втому дітей при одноманітності завдань і тривалому ритмі роботи. Займатися фортепіано на уроці треба стільки часу, скільки дитина відчуває до цього інтерес. Якщо інтерес пропав, то треба переключатися на інші види роботи: спів, рух під музику, відгадування музичних загадок тощо. Необхідно вміло чергувати завдання, що вимагають розумової напруги на більш легкі види роботи, новий матеріал – з повторенням вже вивченого. Слід пам'ятати, що дитина любить тільки те, що викликає позитивні емоції. Навчальна витримка та посидючість в заняттях виховуються поступово.

Розклад уроків складається з урахуванням загальної завантаженості учнів. Доцільно використовувати гімнастику на уроках, яка допомагає знімати втому. Щоб уникнути травматизму необхідно стежити за дисципліною дітей на уроці і на перерві.

Домашні завдання на першому етапі навчання слід задавати в найпростішому вигляді: намалювати в альбомі малюнок до пісеньки, розфарбувати ноти, повторити вірші, співати пісеньку і плескати її ритм, повторити вправи «гімнастики піаніста» та інше. Питання про початок домашніх занять на фортепіано вирішується індивідуально, в міру бажання дитини і набуття ним прийнятних елементарних навичок.

Сьогодні неможливо обійтися без технічних засобів навчання. Уроки із застосуванням комп'ютера, проектора допомагають ілюструвати теоретичний матеріал. Так, наприклад, можна на окремих частинах уроку, запропонувати учням перегляд слайдів, відео-фрагментів, презентацій, що сприяють закріпленню матеріалу на більш якісному рівні.

3.7. Розподіл навчального матеріалу за етапами навчання

Засвоєнню кожного розділу відноситься наступне кількість уроків (з розрахунку два уроки на тиждень):

Перший розділ (8- 12 уроків):

- підбирання по слуху одноголосних мелодій,
- гра підібраних по слуху одноголосних мелодій в ансамблі з педагогом.

Другий розділ (12- 16 уроків):

- гра по нотах одноголосних мелодій,
- гра по нотах одноголосних мелодій в ансамблі з викладачем,

Третій розділ (10-12 уроків):

- гра більш складних одноголосних мелодій і легких п'єс,
- гра більш складних одноголосних мелодій в ансамблі з педагогом.

Четвертий розділ (10-12 уроків):

- гра більш складних п'єс з чергуванням рук і двома руками разом,
- гра більш складних ансамблів.

При дворічному навчанні викладач використовує ті ж самі розділи, ускладнюючи завдання і поглиблюючи знання і навички.

Слухання музики

Слухання музики необхідно проводити систематично, не менше одного разу на тиждень. На кожному уроці виконується один новий твір і повторюються два-три з раніше вивчених.

Знайомство з нотною грамотою

Вивчаються такі поняття, як нота, нотний стан, порядок розташування нот, скрипковий ключ, тривалості, паузи, такт, темп, розмір.

Постановка рук та прийоми звуковидобування:

- Правильна посадка за інструментом.

- Підготовчі вправи, гімнастика для рук.
- Основні прийоми звуковидобування (non legato , legato, staccato).

Технічний розвиток учня (перший рік навчання)

1. Вправи на розвиток координації рухів, пластичності рук.
2. Гра по одному звуку по черзі кожною рукою.
3. Перенос руки на октаву вгору і вниз по черзі кожною рукою.
4. Напрацювання аплікатурних і позиційних навичок (по три, п'ять звуків).
5. Вправи на підкладання та перекладання пальців.
6. Гра мажорного і мінорного звукорядів третіми пальцями по черзі від білих клавіш.
7. Гра гам до 2 знаків різними штрихами на одну октаву.
8. Підготовчі вправи для гри тризвуків. Гра тризвуків.

Імпровізація і творчість

1. Імпровізувати музичні композиції з використанням регістрів, темпів, нюансів та інших виразних засобів. Імпровізації: усні, сюжетні, ритмічні.
2. Підбір закінчень мелодій.
3. Зміна закінчень.
4. Підбір баса до вивченої пісні (із запропонованих звуків).
5. Підбір вивченої пісні від запропонованої ноти.

Читання нот з листа

1. Розвивати техніку читання на основі «графічного бачення» тексту.

2. Щодня грати по дві нескладні поспівки і пісеньки викладених на одному рядку.

3. Вивчати і відпрацьовувати ритмічні структури.

4. Грати пісеньки викладені на двох рядках.

5. Вчити аналізувати текст.

Перший розділ

1. Підбір та гра по слуху одноголосні мелодії

Підбиранню на інструменті передуює слухове запам'ятовування мелодії і її відтворення голосом. Пісні спочатку підбираються однією рукою (3-м пальцем). Потім викладач звертає увагу на ритмічність, пластичність рухів і темброве забарвлення яскравих інтонацій. У піснях перед учнем ставиться завдання – опанувати початкові прийоми гри non legato.

Перед грою по слуху, слід познайомити учня з назвами клавiш в діапазоні першої октави. Рекомендується чергувати спів мелодій зі словами і їх сольфеджування.

До учнів, які досить вільно підбирають по слуху, бажано застосовувати транспортування окремих пісень в тональності, які зручні для виконання.

2. Гра підібраних на слух мелодій в ансамблі з викладачем

У цьому виді роботи викладач може не тільки виконувати другу партію ансамблю, а й просто підтримувати мелодію, яку грає учень, основними функціями (T S D). Викладач знаходиться за одним інструментом з учнем.

Другий розділ

1. Гра по нотах одноголосних мелодій.

Приставаючи до вивчення твору, учень повинен спочатку назвати ноти, з яких складається мелодія, проспівати її зі словами або називаючи

ноти, відтворити ритмічний малюнок ударами, підготувати аплікатуру і тільки після цього перейти до гри по нотах. Спочатку можлива гра без рахунку, лише зі слуховий орієнтацією в ритмі.

Важливо навчити дитину переводити погляд з нот на клавіатуру. На даному етапі навчаємо грати тільки по нотах. Учень грає прийомом non legato. Деякі твори можна пробувати виконувати на staccato.

2. Гра по нотах одноголосних мелодій в ансамблі з викладачем

Гра по нотах одноголосних мелодій в ансамблі з викладачем відбувається, якщо є друга партія для педагога. У випадку, якщо її немає, то педагог сам складає другу партію з основних функцій гармонії.

Третій розділ

1. Гра більш складних одноголосних мелодій і легких п'єс

В цьому розділі учень виконує твори на non legato, staccato, legato - по 2, а потім 3 звуку.

Слід звернути увагу учня на плавне інтонування мелодій, які виконуються штрихом legato. Тут дитина також знайомиться з тривалостями, розміром, тактовим розподілом, динамікою, знаками альтерації, хоча з деякими перерахованими музичними знаками, він може бути ознайомлений ще в першому і другому розділах. Під рахунок вголос рекомендується відраховувати основні частки такту – четвертні ноти.

У музичному матеріалі третього розділу ставиться нова задача – початкове сприйняття елементів гармонії і поліфонії. Фактура пісень і п'єс більш різноманітна. Раніше засвоєні прийоми позиційної гри поєднуються з розширенням регістрів, появою нових штрихів. Разом зі звичними для дитини прийомами почергового вступу рук, вводиться одночасна гра обома руками. Велике місце відводиться розвитку навичок гри штрихом legato.

2. Гра більш складних одноголосних мелодій в ансамблі з викладачем.

Гра більш складних одноголосних мелодій рекомендована в ансамблі з викладачем. Можливо, щоб викладач грав також і на іншому інструменті.

Четвертий розділ

1. Гра складних п'єс з чергуванням рук і двома руками разом

В цьому розділі учень грає музичні твори, в яких можливе чергування основних прийомів гри non legato, staccato, legato. У п'єсах цього розділу розвиток елементів музичної мови поєднується з більш яскравою жанровою характеристикою музики. Піаністична фактура творів вимагає від учня виконання нових звукових і технічних завдань. У творах зустрічаються паралельні і симетричні рухи рук, співуче legato і чергування трьох основних прийомів гри.

2. Гра більш складного ансамблю

Гра більш складних ансамблів з викладачем. Можлива гра більш простих ансамблів з іншим учнем.

Рекомендований репертуарний список:

1. І. Королькова «Перші кроки маленького піаніста»:

«Пісенька ноти До», «Пісенька ноти Ре», «Пісенька ноти Мі», «Пісенька ноти Фа» тощо.

«Барабан», «Їжачок», «Кульбабка», «Про зайчика», «Масляна», «Півник», «Жираф», «Пісенька-завдання», «Пригода», «Сміх», «Про ката», «Кошеня», «Дід Мороз», «Про ведмедя», «Лічилочка».

2. І. Королькова «Я буду піаністом» 2 частина:

Виконай завдання на сторінках: 7, 11, 19, 24, 25, 39, 46.

«Новорічна», «Олов'яний солдатик», «Новорічний хоровод».

3. *О.О. Королева «Музика в казках, віршах і картинках»:*

Казка «Подорож по хвилях» (вправи на legato) - стор. 47-48.

«Казка про дівчинку Ніну, кішку Мурку і піаніно» (високі і низькі звуки) стор. 6-7.

«Казка про мудру сову» Частина I (скрипковий ключ) стор. 16-17.

Казка «Нерозлучні друзі» (паузи) стор. 34-35.

«Казка про кота» (динамічні відтінки), стор. 53-54.

«Казка про мудру сову» Частина II. стор. 56-57 (басовий ключ).

М. Кувшинніков «Маленька п'єса», Б. Барток «Мелодія».

«Творимо самі» стор. 66-73.

3.8. Опис матеріально-технічних умов реалізації навчального предмета

Матеріально-технічна база навчального закладу відповідає санітарним і протипожежним нормам та нормам охорони праці.

Навчальні аудиторії для занять з предмету фортепіано мають бути добре освітленими, комфортними за тепловим режимом, оснащені одним або двома інструментами і мають площу не менше 12 кв. метрів.

Є концертна зала з роялем, цифровим роялем та фортепіано, а також бібліотека і фонотека. Музичні інструменти регулярно обслуговуються настроювачем (настройка, дрібний і капітальний ремонт).

Обов'язковою умовою матеріально-технічного забезпечення школи є наявність сучасних технічних засобів таких, як комп'ютер, ноутбук, принтер, відео-проектор, проєкційний екран, інтерактивна дошка, що використовуються для підтримки навчально-пізнавальної діяльності.

4. Вимоги до рівня підготовки учнів

4.1. Річні вимоги

Виявлення музичних здібностей, спостереження за їх розвитком необхідно здійснювати протягом усього навчального процесу. На основі цих даних викладачу необхідно скласти індивідуальний план розвитку учня і вибрати темп і послідовність вивчення даної програми.

Протягом навчального року учні 5-6 року повинні пройти 8-10 творів, включаючи вправи на постановку рук, 1-2 ансамблі. Репертуар має бути різноманітним за змістом, формами, стилем і фактурою. Навчання на фортепіано наймолодших учнів повинно відрізнятися більш ретельним засвоєнням кожного елементу техніки постановки і виконання окремими руками з подальшим їх з'єднанням в найпростіших музичних формах.

Викладач на уроках застосовує до учнів диференційований підхід щодо об'єму і складності навчальних завдань, темпу розвитку і методів роботи.

4.2. Очікуваний результат

Результатом освоєння програми «Підготовчий клас по предмету фортепіано» є набуття здобувачами освіти наступних компетностей і навичок:

1. По закінченні першого року навчання в підготовчому класі учень повинен:

- оволодіти термінологією (динаміка, темп, лад, регістр);
- визначати жанр твору по слуху (пісня, танець, марш);
- знати тривалості нот;
- вміти правильно виконувати ритмічний малюнок твору;
- оволодіти нескладним акомпанементом твору;
- запам'ятовувати нотний текст;

- вміти розрізняти тембри реєстрів;
- володіти артикуляційними прийомами гри на інструменті;
- володіти аплікатурними принципами позиційної гри;
- володіти прийомами гри: «non legato», «legato», «staccato» для п'яти звуків, підкладання і перекладання 1 пальця;
- вміти виконувати нескладні твори окремими руками;
- знати музичні ключі;
- знати ноти скрипкового ключа;
- ознайомитися з нотами басового ключа.

2. По закінченні другого року навчання, учень повинен:

- продовжувати вивчати музичну термінологію (затакт, фермата, ліга, реприза, «non legato», «legato», «staccato»);
- визначати форму твору по слуху: одночастинна, двочастинна, тричастинна та його жанр;
- визначати метр музичного твору (дводольний – полька, тридольний – вальс, чотиридольний – марш);
- засвоїти більш складний акомпанемент;
- вміти володіти динамікою інструменту;
- вивчити ноти на додаткових лініях скрипкового та басового ключів;
- вміти підбирати маленькі п'єси від заданої ноти;
- грати в ансамблі з викладачем;
- вивчити ноти басового ключа;
- грати гами до 2 знаків окремими руками різними штрихами, в різних реєстрах (з образними уявленнями);
- навчитися самостійно розбирати нескладні музичні твори.

5. Облік успішності, контрольні заходи

Поточний контроль і заохочення в навчанні можуть бути відзначені в щоденнику у вигляді символічних оцінок: намальованих учителем зірочок, сонечок і хмаринок, кольорових наліпок. Критерій оцінок успішності умовний.

В кінці року учень зобов'язаний виступити на контрольному заході – академічному концерті і виконати дві п'єси різного характеру. При складанні програми виступу викладачу надається право вибору. Виступ учня обговорюється комісією. Основна мета обговорення – надати методичну та консультативну допомогу викладачу.

Виступи дітей на концерті перед батьками, в школі і дитячому садку служать хорошим стимулом у навчанні і можуть вважатися ще одним контрольним заходом.

В кінці навчального року викладач виставляє підсумкову річну оцінку. Якість роботи учня оцінюється самим викладачем за рік по підсумкам навчання учня протягом року.

Орієнтовний перелік музичних творів, рекомендованих для виконання:

Перший рік навчання - слабкий рівень:

1. Укр. нар. пісня «Попід гай»,

I. Королькова «Новорічна».

2. I. Королькова «Сірий вовк»,

Франц. нар. пісня «Бабка».

Другий рік навчання - слабкий рівень:

1. I. Королькова «Дзига»

Укр. н.п. «Ой, ти дівчино заручена»;

2. І. Королькова «Колискова»,

Білоруська полька «Янка».

Другий рік навчання - середній рівень:

1. І. Королькова «У лісі»,

О. Гедіке «Рігодон» соч. 46.

2. І. Королькова «Весна прийшла»,

Д. Кабалевський «Їжачок».

Список навчальної та методичної літератури

1. Список рекомендованих навчальних посібників

1. Барсукова С. О. Весела музична гімнастика. Для учнів підготовчого і першого класів ДМШ. Випуск №1, Випуск №2. Навчально-методичний посібник. Ростов-на-Дону, Фенікс, 2011 р., 2010 р.

2. Барсукова С.О. Пора грати, малюк! Для учнів підготовчого і першого класів ДМШ. Навчально-методичний посібник. Ростов-на-Дону, Фенікс, 2011 р.

3. Геталова О. В музику з радістю для дітей 4-6 років. Композитор, Санкт-Петербург, 2009 р.

4. Геталова О. Навчання без муки! (Навчальний посібник на матеріалі дитячих пісень) Композитор, Санкт-Петербург, 2011р.

5. Домогацька І. Перші уроки музики. Москва, Класика - ХХІ, 2011р.

5. Домогацька І. Перші уроки музики. Москва, Класика - ХХІ, 2011р.

6. Королькова І.С. Перші кроки маленького піаніста. Ростов-на-Дону, Фенікс, 2012 р.

7. Королькова І.С. Крихітці-музиканту. Нотна абетка для найменших. Ростов-на-Дону, Фенікс, 2013 р.

8. Королькова І.С. Я буду піаністом. Методичний посібник для навчання нотній грамоті і грі на фортепіано. Частина I і Частина II. Ростов-на-Дону, Фенікс, 2012 р.

9. Королева О.О. Музика в казках, віршах і картинках. Москва «Просвіта», 1994 р.

10. Міліч Б. Фортепіано. Маленькому піаністу. Москва, «Кіфара», 2008 р.

11.Ткаченко Л. Музичні зернятка. Київ. Мелосвіт. Видавництво «Аспект-поліграф», 2003р.

12.Заславець Г. Музичний світанок. Навчальний посібник гри на фортепіано. Київ. Мелосвіт. 1-3 випуск, 2007 р.

13. Полівода Б., Сластененко В. Школа гри на фортепіано. Ростов-на-Дону, Фенікс, 2007 р.
14. Шерстобітова В. Забавні нотки для Лади. Ростов-на-Дону, Фенікс, 2010 р.
15. Горбатенко Г. Я – майбутній піаніст. Хрестоматія для початківців. Київ. Мелосвіт, 2009 р.
16. Лещук С. Музична веселка Навчальний посібник для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Вінниця: Нова книга, 2010 р.
17. Бойсан В. Ти і музика. Частина І. Світ музики і твій інструмент. Для дітей молодшого шкільного віку. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2010 р.
18. Гайдамашко Н.В. Перші кроки маленького піаніста. Посібник для учнів підготовчого класу. Кам'янець-Подільський. «Віта Друк», 2014 р.
19. Плахцінська О. Перші кроки маленького піаніста. Донотний період навчання. Тернопіль. Навчальна книга – Богдан, 2016 р.

2. Список рекомендованої методичної літератури

1. Дверій Р. Музична грамота в малюнках. Навчально-методичний посібник для вчителів загальноосвітніх шкіл, музичних керівників дошкільних навчальних закладів, керівників гуртків. Львів: ЛОППО, 2014 р.
2. Блох О. Розвиток духовно-творчого потенціалу для учнів в ДМШ. Музика, 2006 р.
3. Брянська Ф. Формування і розвиток навичок гри з листа в перші роки навчання піаніста. Класика ХХІ, 2005 р.
4. Брянська Ф. Фортепіанна школа Фаїни Брянської для маленьких музикантів з іграми, казками, подорожами і загадками. Частина 1,2,3. Класика ХХІ, 2008 р.
5. Мартінсен К. Методика індивідуального викладання гри на фортепіано. Класика ХХІ, 2002 р.

5. Перші кроки: як навчити грати на роялі, серія Майстер-клас. Класика ХХІ, 2005 р.
6. Ражніков Б. Діалоги про музичну педагогіку. Класика ХХІ, 2004 р.
7. Савшінського С. Піаніст та його робота. Класика ХХІ, 2002 р.
8. Тімакін Є. Виховання піаніста. Радянський композитор, 1989 р.
9. Шахов М. Аплікатура як засіб розвитку професійної майстерності .Музгиз, 1991 р.
10. Шмідт-Шкловська А. Про виховання піаністичних навичок в класі спеціального фортепіано. Класика ХХІ, 2002 р.
11. Ланцюженко З., Шкільник С. Перші кроки школяра у світ музики. Навчально-методичний посібник. Тернопіль, 2009 р.
12. Божко О. «Формування здоров'язберегаючої компетентності молодших школярів». Навчальне видання. Вид. група «Основа»,2014 р.
13. Тодорович А. Рухлива хвилинка. Музичний матеріал та методичні рекомендації.

Відділ культури та туризму Новоград-Волинської міської ради

Школа мистецтв м. Новограда-Волинського

Методичні рекомендації. Додатки.

Дидактичний матеріал

до програми

«Музичний інструмент фортепіано»

Орієнтовна навчальна програма для підготовчого класу

школи мистецтв м. Новограда-Волинського

(платні послуги)

м. Новоград-Волинський

2019 р.

<p>«Схвалено» педагогічною радою школи мистецтв м. Новограда-Волинського Протокол № від « <u>29</u> » <u>грудня</u> 2018 р.</p>	<p>"Затверджую" Директор школи мистецтв м. Новограда-Волинського Полтавченко Л.В. « <u>05</u> » <u>січня</u> 2019 р.</p>
---	--

Укладачі:

Білявська Олена Домініківна – викладач-методист вищої категорії, заступник директора з навчально-виховної роботи музичного відділення, заслужений працівник культури України;

Сергійчук Олена Анатоліївна – викладач вищої категорії, старший викладач по класу фортепіано, завідувача відділом фортепіано №1 школи мистецтв м. Новограда-Волинського;

Федорова Ірина Анатоліївна – викладач-методист вищої категорії по класу фортепіано школи мистецтв м. Новограда-Волинського;

Янчук Наталя Миколаївна – викладач вищої категорії по класу фортепіано школи мистецтв м. Новограда-Волинського;

Табунченко Наталя Миколаївна – викладач першої категорії по класу фортепіано школи мистецтв м. Новограда-Волинського;

Євреш Ольга Миколаївна – викладач першої категорії по класу фортепіано школи мистецтв м. Новограда-Волинського;

Пасічник Лариса Володимирівна – викладач другої категорії, старший викладач по класу фортепіано школи мистецтв м. Новограда-Волинського;

Гладун Ірина Миколаївна – викладач другої категорії, старший викладач по класу фортепіано школи мистецтв м. Новограда-Волинського.

Рецензенти:

Чуркова Наталія Георгіївна – голова предметно-циклової комісії по класу спеціального фортепіано Житомирського музичного училища ім. В. Косенка, викладач-методист вищої категорії;

Коява Оксана Дмитріївна – завідувача відділом фортепіано ДШМ №4 ім. М. Леонтовича м. Харкова.

ЗМІСТ

1. Дошкільний період.....	5
1.1. Розвиток навичок емоційного сприйняття музики, художнього мислення.....	5
1.2. Знайомство з фортепіано.....	8
2. Формування початкових навичок володіння інструментом.....	11
2.1. Посадка за інструмент. Аплікатура.....	11
2.2. Перший дотик до клавіш.....	12
2.3. Гімнастика, пальчикові ігри. Фізкультхвилинки.....	15
2.4. Технічний розвиток.....	22
3. Вивчення музичної грамоти.....	28
3.1. Вивчення нотного тексту (ноти, тривалості).....	28
3.2. Розвиток метро-ритму. Логоритміка.....	32
3.3. Гра «Музичний потяг».....	40
4. Підготовка учня до виступу на сцені.....	45
5. Справжній сучасний вчитель. Поради викладачам.....	46

1. Дошкільний період

1.1. Розвиток навичок емоційного сприйняття музики, художнього мислення

В молодшому дошкільному віці у дітей починають проявлятися музичні здібності: емоційна чутливість, музичний слух, почуття ритму. Діти можуть слухати невеликі музичні твори і не просто радіти, а й виражати свій емоційний стан.

У процесі формування музичного сприйняття перед фахівцями стоїть завдання – привчати дітей прислухатися до мелодії, слів пісні й упізнавати її при повторному прослуховуванні.

Дитину, що прийшла навчатись музиці, треба спонукати дослухатися до навколишніх звуків і вчитися розрізняти шумові та музичні. Розвиваючи музичний слух дитини, слід впроваджувати музично-дидактичні ігри з певним змістом і правилами. В основі їх лежать слухові задачі, спрямовані на освоєння різних властивостей музичного звуку. Відповідно у музичних звуках слід привертати увагу дитини до характерних особливостей саме музичних звуків: їхньої висотності та тривалості, тобто ритму. У цьому сенсі досить корисними і цікавими для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку можуть бути наступні елементарні вправи-ігри пізнавально-розважального характеру:

- крокування по сходах із пісенькою «Ось іду я вверх...» (відповідно напрямку руху – вверх по сходинках), «...ось іду я вниз» (рух по сходинках вниз). Така вправа дає стійке наочне розуміння дитиною дошкільного та молодшого шкільного віку висотності музичного звуку;

- «Через сходинку іду...» (крокування вгору через одну сходинку), «...вниз спокійно я іду»(покрокувано рухатись вниз);

- гра «Відгадай!» (вчитель натискає дві сусідні або більш-менш віддалені клавіші на клавіатурі і просить учня із заплещеними очима послухати їх і відповісти який звук «товщий» (нижчий), а який «тонший» (вищий). Згодом можна запропонувати учню помінятися місцями із вчителем. Подібні пропозиції доволі позитивно впливають на рівень самооцінки та зацікавленості дитини і сприймаються нею із захватом;

- малювання музики (запропонувати дитині під час звучання музики відтворити її за допомогою кольорових олівців);

- казки про висоту звуків.

Дітям слід запропонувати дитячі інструменти та іграшки, з якими вони можуть пограти і потім угадати, який інструмент звучить, порівняти тихе й гучне звучання. Поступово дидактичні ігри слід дещо ускладнювати. Ставиться завдання не лише розрізнити контрастні звучання, а й відтворювати їх. Наприклад, у грі «Чий будиночок?» дитині пропонується показати, як реве ведмедик (низький звук) або кошенья (високий звук). Вправи розвиваються залежно від поставленого дидактичного завдання й від психофізичних можливостей кожної дитини, завдання підбираються індивідуально.

Важливим елементом розвитку дітей 5-6 років є виразне виконання музичного твору викладачем. Разом з тим, при роботі з такими дітьми необхідні наочні прийоми, що залучають дитину до музики. Зорове сприймання образу сприяє розумінню змісту виконуваної пісні, її запам'ятовуванню. З цією метою застосовуються й персонажі лялькового театру, і улюблені іграшки, і показ відео-слайдів, презентацій, за допомогою яких інсценується зміст того або іншого твору.

Більш різноманітний музичний репертуар для дітей дошкільного віку допомагає зацікавити дитину музикою, викликати й підтримати її радісне хвилювання. Засвоєнню музики допомагають короткі пояснення, які виділяють найяскравіші засоби музичної виразності.

Вельми корисним на заняттях із початківцями є програвання вчителем на фортепіано різноманітних музичних фрагментів протяжного, танцювального або маршового характеру із пропозицією порухатись дитині під неї. Найпростіший спосіб – це потанцювати або крокувати під ритмічну музику разом з однокласником або з улюбленою іграшкою! Здебільшого учні залюбки погоджуються на подібні дії. Така форма роботи вносить певну динаміку у навчальний процес, робить урок цікавим, досить гармонійно задовольняє потребу дитини у русі, сприяє фізичній розкутості, а емоційна віддача іноді перевершує усі сподівання. Рухи дитини дадуть кращу відповідь на запитання «що звучить: пісня, танець чи марш?» Разом із тим варто ставити навідні запитання стосовно характеру, настрою музики, що звучить, її темпу (швидкості), гучності. Для прикладу можна провести гру «На що схожа музика?» Тоді дитина спробує вгадати, що вона почула в мелодії: шум дощу, шелест листя, спів пташок. Для цієї гри підійдуть такі програмні твори: «Пори року» П. Чайковського та А. Вівальді. П'єси, які не мають певного сюжету, по-своєму корисні тим, що з часом дитина зможе вгадати до неї свою історію, і навіть намалювати до неї малюнок. Улюблена музика може слугувати фоном для занять.

Доречно поцікавитись у такий момент про музичні вподобання дитини, її естетичні смаки, пріоритети, тощо. Таке спілкування досить позитивно впливає на подальший розвиток дитини, сприяє встановленню стійкого емоційного контакту у тандемі «учень—вчитель».

Поступово дитина звикає до життя під музику, що звучить ніжно, мелодійно. Дитина починає розрізняти відтінки та окрасу мелодії, її світ

збагачується, а почуття – стають виразніші. Але дуже важливо не «перевантажити» дитину музикою, не втомити.

З часом, коли дитина навчиться з задоволенням слухати музику, емоційно сприймати її, можна приступати до наступного етапу навчання – знайомству з інструментом фортепіано.

1.2. Знайомство з фортепіано

Перші уроки навчання дітей гри на фортепіано обов'язково включають знайомство з музичним інструментом, клавіатурою та внутрішніми «секретами» його устрою. Розмову про специфіку клавішних інструментів варто розпочинати з короткої розповіді про історію їх винаходу. Пояснити, що інструмент «фортепіано» - це і рояль, і піаніно. А сама назва виникла від об'єднання двох італійських слів: *forte*, що означає «сильно, голосно» і *piano*, тобто «тихо». Назва «рояль» прийшла з французької мови, у перекладі означає «королівський». «Піаніно» ж в перекладі з італійської означає «маленьке фортепіано».

Дітям дуже цікаво розглядати фортепіано зсередини, так як саме всередині інструменту захована його велика таємниця - «чарівні» молоточки і струни. Найбільше дітей 5-6 років захоплює процес спостереження за рухом молоточків і подушечок в момент натискання клавіш. Розповідь про інструмент повинен бути цікавим і коротким (щоб не втомлювати увагу дитини).

Після того, як учень ознайомився з інструментом, можна переходити до знайомству з клавіатурою. Педагог пропонує учневі уважно подивитися на клавіатуру і показати всі групи з 2-х чорних клавіш, які знайде. Показувати дві чорні клавіші можна довільно, як зручно учневі, так як на даному етапі завдання учня: вміти швидко знаходити групу з 2-х чорних клавіш, перш за все очима. Виконавши це завдання, слід аналогічне завдання з групою з 3-х

чорних клавiш. Перший дотик до клавiш є дуже важливим. Від того з яким настроєм і силою доторкнеться виконавець до клавiші залежить як фортепіано йому і відповідь. Після таких пояснень треба обов'язково дати в цьому переконатися самому учневі – нехай він вже з перших занять відчуває себе виконавцем, вивчить з малюком знамениту п'єску "Два коти" на клавiшах, але вже правильним натисканням. А далі, транспонує її разом з педагогом від різних клавiш інструменту. Тепер відомі нотки-клавiші потрібно знайти в різних "будиночках - октавах". Скільки часу буде потрібно на вивчення цих тем - вирішувати викладачу, адже навчання дітей гри на фортепіано – індивідуальний процес.

Перші натискання – це можливість познайомити учня з регістрами і октавами інструменту. Варто пофантазувати разом з дитиною над створенням «музичного зоопарку» на клавiшах, «оселити» різних тварин в «будиночках-октавах». Тут треба використовувати формат запитань і відповідей. Наприклад:

- Скільки клавiш у піаніно? Відповідь: - 85 – 88.
- Скільки важить піаніно? Відповідь: – Близько 200 кг.
- Що таке пюпітр? Відповідь: – Вмонтована підставка для нот.
- Для чого потрібні педалі фортепіано? Відповідь: – Для більш виразної гри.

Розповідь про педалі інструменту (додаток №1)

Насправді на перших фортепіано педалей не було, це можна зрозуміти розглядаючи старі картини, на яких зображені Гайдн, Моцарт і їх сучасники за інструментом. Придумали ж, і запатентували педальний механізм два англійці – праву педаль «Форте» Бейер і ліву педаль «Піано» Бродвуд. Принцип дії правої педалі на всіх фортепіано однаковий. У конструкції

кожної клавіші є спеціальна подушечка (демпфер), яка глушить звук, коли піаніст прибирає руку з клавіші. Натискання ж на педаль «форте» вимикає демпферний механізм, і звук не припиняється, навіть після того, як музикант прибрав руки з клавіатури.

Ліва педаль на піаніно і роялі працює по-різному. На піаніно натискання на неї присуває все молоточки до струн, тим самим, зменшуючи силу удару.

У наш час нерідко можна зустріти і трьох-педальні інструменти. Третя педаль піднімає тільки демпфери клавіш, по яких ударяють пальці в момент натискання, завдяки цьому звуки, відповідні "витримуються", продовжують звучати.

Розповідь про педалі обов'язково слід підкріплювати власним показом, натисканнями, ілюстраціями. Запропонувати дитині натиснути на кожен педаль і власноруч переконатися про зміни звучання інструменту. Користуватися педалями потрібно уміючи: це високе мистецтво, яке посилює виразність виконання.

Після того, як учень познайомився з інструментом, можна переходити *знайомству з клавіатурою*.

Педагог пропонує учневі уважно подивитися на клавіатуру і показати все групи з 2-х чорних клавіш, які знайде. Показувати дві чорні клавіші можна довільно, як зручно учневі, так як на даному етапі завдання учня: вміти швидко знаходити групу з 2-х чорних клавіш, перш за все очима. Виконавши це завдання, слід аналогічне завдання з групою з 3-х чорних клавіш.

2. Формування початкових навичок володіння інструментом

2.1. Посадка за інструмент. Аплікатура

Посадка за інструмент індивідуальна і залежить від фізичних даних. Проте, існують загальні правила, виконання яких позитивно позначається на якості виконання творів.

Зазвичай за фортепіано сидять на відстані витягнутої руки від відкритої кришки інструменту і займають, приблизно, одну третину стільця. Висота посадки повинна бути такою, щоб розведені в сторону лікті знаходилися над рівнем клавіш. Цим створюється хороша опора в пальці, що важливо для правильного звуковидобування, яка передбачає використання ваги вільної руки. При низькій посадці порушується природне відчуття ваги руки в пальцях, виникає поверхневе звучання в «ріано» і жорсткий звук в «forte», так як замість ваги руки використовується її м'язова сила.

Що стосується пальців і кисті, то треба пам'ятати, що пальці, при вільній руці напівзігнуті, а кисть гнучка і рухлива. Велике значення має положення ніг. Вони повинні розташовуватися у педалей (або на підставці). Гарна опора в ногах дозволяє з великою точністю регулювати гучність.

Знайомство з аплікатурою

Одна з найскладніших проблем в фортепіанній педагогіці – це аплікатура. Аплікатура - це розподіл пальців при грі на інструменті, також запис цього розподілу в нотах цифрами. Аплікатурну дисципліну треба виховувати в учня з перших кроків навчання на інструменті. Знайомство з порядковими номерами пальців, перший етап освоєння аплікатури. Учень в зошиті обводить кисті рук олівцем і підписує порядкові номери пальців.

Діти швидко запам'ятовують номер і назву кожного пальчика. Вправи також допомагають запам'ятати порядковий номер пальців:

- вгадати, який палець сховався;
- закривши очі, постукати заданим пальцем по столу;
- з'єднати пальці будиночком і закривши очі стукати окремо кожним пальцем.

Необхідно усвідомити з учнем, що сусідні ноти треба грати сусідніми пальцями, якщо граємо через ноту, то відповідно і через палець.

1 палець трудівник - здатний до важкої роботи. Важливо щоб перший палець завжди був поруч, коли грають інші пальці і не йшов з клавіатури.

2 палець - робочий, він умілий і сильний.

3 палець - найвищий і всі інші пальчики згуртовує навколо себе.

4 палець - не зовсім самостійний і відгукується насилу.

5 палець - він найменший улюбленець руки.

Всі пальці вимагають щоденної тренування, уваги і виховання.

Якщо в учня немає проблем з постановкою руки і оволодінням гри штрихом *non legato* 3-м пальцем, можна переходити до гри пісень для двох рук, підключаючи до 3-го пальця 2-й та 4-й пальці. Поступово переходити до 5-пальцевої гри.

2.2. Перший дотик до клавіш

Найголовнішою метою педагога є допомога учневі підготовчого класу знайти контакт із фортепіанною клавіатурою, зберігаючи при цьому природню свободу піаністичного апарату та подальший розвиток техніки.

Існують різні образні порівняння, щоб допомогти дитині знайти відповідний вигляд руки, наприклад: рука утворює «купол», тримає м'ячик або апельсин. Кисть руки повинна бути пластичною та гнучкою і в достатній мірі стійкою для передачі сили, ваги по всій руці – від плеча (через лікоть та кисть) до кінчиків пальців.

Традиційно перші рухи на клавіатурі починаються з 3-його пальця, його плавного занурення без жорсткості та вдавнення. Обов'язково дитина повинна слухати звук – він повинен бути м'яким і співучим. Дуже корисно відкрити кришку фортепіано, щоб учень, побачивши механізм добування звуків зрозумів залежність звуку від того, як пальчик опустився на клавішу.

Поступово до 3-його пальчика треба підключати і інші, пояснюючи, що 2-ий та 4-ий – також довгі пальці, але не такі сильні, як 3-ий, тому часто до нього намагаються «прилипнути». Та цього треба уникати – вони повинні працювати самостійно. 5-ий палець – самий маленький, але в грі він великий помічник, разом з 1-м його задача – утримувати «купол» руки. Пальчики повинні діяти самостійно, їх рухи повинні уникати швидкого падіння руки на граючий палець, від чого може з'явитися «відкритий» звук або непопадання на необхідну клавішу.

В монографії В. Ніколаєва «Шопен – педагог» описано, як великий Шопен, виходячи з проблеми різних будов пальців, пропонував не псувати їх індивідуальність, а намагатися розвивати природні якості. Середньому, 3-ому пальцю, разом з крайніми пальцями він відводить роль опори «купола» руки. Четвертий палець він образно називає «сіамським близнюком» третього. Проставлені три крапки після слова «другий» пояснюється тим, що Шопен не знайшов визначення, яке б відповідало призначенню вказівного пальця – свого роду «лоцмана», направляючого рух руки.

Щоб пояснити маленькому учневі, як потрібно відчувати всю руку, йому можна запропонувати невеличку гімнастичну вправу – «рух крила пташки». Суть його полягає в наступному: руки учня підняті над клавіатурою, лікті трохи відставлені і розсунуті трошки в сторони, стан кисті руки розслаблений. Учень імітує спокійний широкий рух крил птаха – плавний підйом ліктів по сторонах і вгору, що тягне за собою гнучкий рух плечей і кисті, а потім таке ж опускання. Проводиться окремо кожною рукою на закритій кришці інструменту. Педагог притримує його 3-ий палець на кришці (пальці злегка зібрані) і пропонує пробувати той самий підйом руки, ніби рух «крила». Цей рух вводиться при грі штрихом *non legato*, коли сила звуків, його довго тривалість потребує відповідності рухів руки. Вже початковий навик гри *non legato* повинен давати опору та цупкість кінчика пальця, який підтримує всю руку.

Під час процесу викладачу треба постійно торкатися ліктя учня, перевіряючи, чи не передається його напруженість кисті та пальцю, бо краще й точніше, ніж власною рукою викладача, неможливо перевірити потрібний стан руки учня.

При постановці руки слід враховувати індивідуальну будову руки кожної дитини. Не можна орієнтувати руку дитини на руку педагога. Не дивлячись на те, що одні педагоги вимагають від дітей тримати кисть високо, інші – низько, все одно, у кожного є свій індивідуальний спосіб ведення кисті, який підказаний самою природою та індивідуальними особливостями будови долонь і пальців.

Вчити дітей грати на фортепіано – все одно, що вчити малюка ходити, робити перші кроки. Дитячим пальцям необхідно дати час, щоб вони навчалися грати, а на початковому етапі вони потребують всього лише допомоги.

2.3. Гімнастика, пальчикові ігри. Фізкультхвилинки

Гра на роялі, як всяка праця, потребує певних зусиль. Розслабленими руками грати неможливо, тому для роботи піаніста потрібен активний, пружний тонус м'язів. Торкатися до клавіш треба м'якою «подушечкою» пальців, це дозволяє зберегти чутливість дотику кінцівок пальців. Пружність тону – це стан рук, при якому звук мов ллється від корпусу, через пальці та клавіші в струни, при якому відсутня фіксація, стиснення та спазм – це стан свободи та повного злиття піаніста з інструментом.

Гімнастика юного піаніста – це система вправ, яка розвиває в дитині не тільки музичні здібності, м'язові зусилля, а й мислення, мову, нервову діяльність. Гімнастика для пальців корисна для дітей раннього віку. Маленькі діти дуже швидко сприймають нову інформацію, тому що пізнання для них це цікава гра, вона закладена в них від народження.

Гімнастичні вправи повинні допомагати звільнитися від незручності та скованості під час гри та подолати технічні труднощі (додаток №2).

Вправа № 1 – розслаблення м'язів шиї, рук, плечей. Піднятися на носочки, повільно і плавно, разом з вдихом, підняти ненапружені руки вгору, при цьому кисті висять вільно, потім легко розвести руки в сторону і разом з видихом, вільно, з нахилом вперед, важко опустити розслаблені руки вниз. Голову також опустити. В такому положенні рукам дати волю розкачуватися до тих пір, поки вони не зупиняться.

Вправа № 2 - вільні повороти голови (вправо, вліво, вгору, вниз) для звільнення м'язів шиї. Слідкуйте за осанкою.

Вправа № 3 – на дихання. Важливо під час гри дихати спокійно і тихо, не затримувати дихання, особливо в кульмінації. Умова нормального дихання – це правильна осанка. Не піднімаючи плечі, зробити глибокий вдих так, щоб грудна клітина розширилася, а легені наповнилися повітрям, видих

поступовий, тихий та повний. Після невеликої паузи – знову вдих. Виконувати цю вправу можна з рахунком.

Вправа № 4 – зміна опори рук в три поверхи. Руки лежать на колінах, «на раз» - покласти їх на кришку фортепіано, на «два» - на підставку для нот, на «три» - знову на кришку, на «чотири» - на коліна. Всі рухи виконуємо просто та природньо. За допомогою цієї вправи ви відчуєте всю руку від корпусу до кінцівок пальців як єдиний «ричаг», працюючий від плеча.

Вправа № 5 – вправа для вірної опори: сісти боком до клавіатури чи до столу, покласти всю руку на зачинену кришку фортепіано, напівлежачи, спираючись на плече, поступово і послідовно переносити опору з плеча на передпліччя, на долонь, на пальці, на кінцівки пальців. Таким чином, всі частини руки природньо включаються в роботу.

Вправа № 6 – дугові переноси руки по кришці фортепіано, від середини до краю, відчуваючи вагу руки. Відчувайте м'язи спини і нижні м'язи руки.

Вправа № 7 - малюйте в повітрі заокруглені лінії почергово 2,3,4,5 пальцями, а потім виконуйте кистями рук.

Вправа № 8 – рухи, які імітують, як вкручується і викручується лампочка, або як закриваються і відкриваються двері ключем. Ці бокові рухи піаніст використовує під час гри арпеджіо, тремоло, фігурацій, вони добре звільняють руки.

Представлені вправи мають декілька принципів:

- 1) принцип підтримки руки корпусом;
- 2) принцип опори;
- 3) принцип розтягування долоні;
- 4) принцип, коли звук проходить по всій руці.

Пальчикові вправи та вправи на розвиток координації рухів допомагають відчутти правильну роботу пальців і рухів та зміцнюють м'язи (додаток №3):

- вправа з м'ячем: ловити м'яч однією рукою, кидати його вгору. Перекидати м'яч з однієї руки в іншу. Відпускати м'яч і відразу ловити його легко. Ці вправи можна виконувати в ритмі, під музику. Вправи з м'ячем виховують спритність, швидкість реакції, розвивають гнучкість пальців, їх головних фалангів;
- вправа на пружність та гнучкість долоні: згинати долоні, спираючись на нижню поверхню 2, 3, 4, 5 пальців і відштовхуватися пальцями від опори пружними рухами;
- вправа «йди до мене»: згинати до себе кожен палець окремо по два рази в різних темпах на витягнутих руках;
- вправа: вільно і природньо махати всіма пальцями подібно тому, як махають на прощання;
- вправа, яка підготовлює репетиції: вібрація пальців;
- вправа «віяло»: розкриття пальців з розкритими долонями, при поверненні – пальці збираються;
- вправа для 1 пальця: рухи по колу 1 пальця. Слідкувати, щоб палець працював легко, без напруження, а м'язи між основою 1 і 2 пальців залишалися м'якими;
- вправа «окуляри»: з'єднувати кінцівки 2, 3, 4, 5 пальців з 1 пальцем, утворюючи кільце. Ця вправа корисна для постановки пальців на фортепіано;
- вправа «повітряна кулька»: з'єднати кінцівки кожного пальця правої руки з відповідними кінцівками лівої руки, утворюючи нібито кульку. Ця вправа допомагає відчутти «подушечки» пальців, які будуть брати участь в постановці пальців рук на фортепіано;

- вправа «кільце»: з'єднати 1 і 2 пальці лівої руки, створивши кільце, а правою рукою по чергово пропускати через нього 1 і 2, 1 і 3, 1 і 4, 1 і 5 пальці;
- вправа «граблі»: переплести пальці рук долонями до себе. Ця вправа корисна для розтягування фалангів між пальцями;
- вправа «зайка»: підняти 2 і 5 пальці, решта пальців зібрати в кулак, поворушити ними, нібито вушками зайця;
- вправа «жук»: скласти пальці в кулак, а 1 і 5 розвести в сторони, поворушити ними, нібито рогами жука.

Вправи на розвиток координації рухів (додаток №4):

1. «ЗМІЯ, ЖАБА» - права рука імітує рух змії, а ліва рука показує, як стрибає жаба. Вправа виконується двома руками одночасно. Потім завдання правої руки переходить до лівої руки, і навпаки.

2. «КІШЕЧКА І СОБАЧКА» - права рука виконує рух імітує погладжування кішки, а ліва рука в цей же час нібито відганяє собачку. Після закінчення, руки міняються завданнями.

3. «СКРИПКА І БАРАБАН» - права рука показує рух смичка по струнах скрипки, а ліва рука показує, як б'ють в барабан. Вправа виконується двома руками одночасно.

Методичні рекомендації щодо проведення гімнастичних вправ:

1) перед грою з дитиною обговорити її зміст, відразу при цьому відпрацьовуючи необхідні жести, комбінації пальців, руху. Це створить необхідний емоційний настрій та підготує малюка до правильного виконання;

2) перед початком вправ діти розігрівають долоні легкими погладжувальними рухами до приємного відчуття тепла;

3) всі вправи виконуються в повільному темпі, від 2 до 6 разів, спочатку правою рукою, потім лівою, а потім двома руками разом;

4) виконуйте вправи разом з дитиною, при цьому демонструючи власну зацікавленість грою;

5) при виконанні вправ необхідно залучати, по можливості, всі пальці руки;

6) потрібно стежити за правильною поставою кисті руки, точним переходом з одного руху на інший;

7) потрібно намагатися, щоб всі вправи виконувалися дитиною легко, без надмірного напруження м'язів руки та приносили їй задоволення;

8) всі вказівки надаються вчителем спокійним, доброзичливим тоном, чітко, без зайвих слів. При потребі дитині надається допомога.

Приймаючи дитину до школи, потрібно враховувати, що маємо справу з дитячим організмом. Норма природної потреби в русі в дітей — приблизно 1,5-2 години на добу. Проте за час навчання у школі рухова активність дитини зменшується. Руховий режим дитини змінюється.

Виявивши в дітей перші ознаки перевтоми, необхідно робити перерви, під час яких діти б могли виконувати нескладні фізичні вправи. Такі перерви під час уроку називаються *фізкультхвилинками*.

Фізкультхвилинка містить 3-4 вправи, що добре знайомі дітям і легкі для виконання. Кожну вправу виконують 3-4 рази в середньому темпі. Тривалість фізкультхвилинки – 2-3 хв.

Дітям подобаються фізкультхвилинки, що супроводжуються віршованими текстами. Щоб у дітей не збивався ритм дихання і їхні рухи

були точними і сильними, при проведенні таких фізкультхвилинок учитель промовляє текст, а діти виконують вправи.

Фізкультхвилинки, що супроводжуються віршованими текстами (додаток №5):

Трава низенька-низенька. *(Присідають)*

Дерева високі-високі. *(Піднімають руки вгору)*

Вітер дерева колише-гойдає. *(Обертаються)*

То направо, то наліво нахиляє.

(Нахиляються праворуч, ліворуч)

То вгору, то назад. *(Потягуються вгору, назад)*

То вниз нагинає. *(Нахиляються вперед)*

Птахи летять-відлітають.

(Махають руками - «крилами»)

Я намалюю зайчика для вас — раз.

(Роблять колові рухи руками над головою)

Це у нього, бачите, голова — два.

(Руки кладуть на голову)

Це у нього вуха догори — три.

(Піднімають руки вгору до вух)

Це стирчить у нього хвостик сірий — чотири.

(Повертають тулуб праворуч, ліворуч)

Це очиці весело говорять — п'ять.

(Прикладають руки до очей)

Ротик, зубки — хай моркву їсть — шість.

(Імітують жування морквини зайцем)

Шубка тепла хутряна на нім — сім.

(Плескають у долоні)

Ніжки довгі, щоб гасав він лісом — вісім.

(Підстрибують на місці)

Ще навколо посаджу дерев я — дев'ять.

(«Саджають дерева», «притоптують ямки»)

І хай сонце сяє з піднебесся — десять.

(Піднімаються на носках, руки вгору).

Раз! Два! Час вставати:

Будемо відпочивати.

Три! Чотири! Присідаймо,

Швидко втому проганяймо.

П'ять! Шість! Засміялись,

Кілька раз понахилялись.

Зайчик сонячний до нас

Завітав у вільний час.

Будем бігати, стрибати,

Щоб нам зайчика впіймати.

Прудко зайчик утікає

І промінчиками грає.

Сім! Вісім! Час настав

Повернутись нам до справ.

Комплекс вправ гімнастики для очей (додаток №6)

1. Швидко покліпати очима, заплющити очі та посидіти спокійно, повільно рахуючи до 5. Повторити 4-5 разів.

2. Міцно заплющити очі. Полічити до 3, розплющити очі та поглянути вдалечінь. Порахувати до 5. Повторити 4-5 разів.

3. У середньому темпі виконати 3-4 колових рухів очима в правий бік, так само — у лівий. Розслабивши очні м'язи, поглянути вдалечінь — на рахунок 1-6. Повторити 1-2 рази.

4. Витягнути руку вперед. Поглянути на вказівний палець витягнутої руки на рахунок 1-4. Потім перенести погляд вдалечінь на рахунок 1-6. Повторити 4-5 разів.

Викладачу необхідно слідкувати за рівнем втомленості учнів під час уроку, бо на швидкість втомленості дітей може впливати погода та інші фактори. Рекомендуємо використовувати під час уроку музичні відео-фізкультхвилинки.

Відео-фізкультхвилинки можна скачати на комп'ютер або ноутбук і переглядати його, або демонструвати онлайн, якщо є стабільний інтернет. Це такого роду весела музична пауза. Відео-фізкультхвилинки демонструються не довго, що дозволяє дітям виконувати вправи синхронно.

Рекомендовані відео-фізкультхвилинки (Youtube):

- «Україно, ми твоя надія»;
- «Веселка»;
- «Весела зарядка»;
- «Подивись на небо»;
- «Весела фізкультхвилинка»;
- «Перший сніг».

2.4. Технічний розвиток

Викладач повинен досягати гармонійного розвитку художніх та технічних навичок в процесі навчання учнів.

Набуття технічних рухів завжди пов'язане з розвитком як фізичних (м'язових), так і психічних (вольових) властивостей.

У роботі над піаністичною технікою, крім зазначених властивостей, потрібні ще такі необхідні компоненти музичного розвитку, як яскравість образних уявлень, глибина переживань, відчуття живого пульсу, руху музичної тканини, а також слуховий контроль. Недорозвиненість цих складових часто буває причиною недосконалості техніки, її обмеженості, скутості, а також «не музичності», яка включає в себе недоліки в звуковидобуванні. Основна мета технічного розвитку - забезпечити умови, при яких технічний апарат буде здатний краще виконувати необхідні музичні завдання. Надалі це буде сприяти повному і безперешкодному підпорядкуванню рухової системи, музичної волі виконавця у всіх її найтонших проявах, автоматичному підпорядкуванню.

Призначення музичної волі – керувати виконавським процесом, а технічного апарату – підкорятися музичній волі. Обидва ці процеси з перших кроків навчання повинні перебувати в повній єдності. Набуття певних навичок за допомогою різних ігрових прийомів не може бути абстрактним, а повинно бути обґрунтованим, конкретним музичним виразом: кожний музичний образ, характер звуку необхідно пов'язувати з відповідною формою ігрових рухів.

Робота над художнім образом повинна починатися одночасно з початковим навчанням гри на фортепіано і засвоєнням нотної грамоти. Для того щоб ця інструментально-технічна робота, а саме, робота над оволодінням інструментом і тренуванням рухового апарату, приносила користь, необхідно ставити учневі зрозумілі, конкретні і певні цілі.

З перших кроків навчання слід прагнути до нерозривного зв'язку музично-звукового подання з ігровим прийомом. Необхідно розвивати у учня свідоме відношення до набуття різноманітних прийомів гри, які будуть допомагати втілювати художній зміст твору.

В системі виховання учня підготовчого класу особливе місце належить:

- оволодінню різними прийомами гри (штрихами *non legato*, *legato*, *staccato*) та артикуляційними задачами з комплексом вправ, пов'язаних з аплікатурними задачами;
- роботі над вправами, гамами, етюдами;
- виховання пластичності піаністичного апарату, свободи рук під час гри.

Головною умовою продуктивної роботи учня над вправами є розуміння їх призначення для подолання технічних труднощів: стрункність акордів, плавність і рівність звучання гами, непомітне підкладання першого пальця, стійкість і опора в кінчиках пальців тощо.

Педагог має повну можливість підібрати для кожного учня різні по стилю, по музично-піаністичним завданням, лаконічні, легко запам'ятовуючі вправи, етюди.

Пальці потребують систематичних вправ. Учні починати грати вправи краще з середини клавіатури, це забезпечить правильне положення руки і корпусу. Поступово гра вправ має перейти на всю клавіатуру в прямому і протилежному русі.

Сучасна педагогіка розглядає вправи як важливий і ефективний засіб для технічного розвитку учня. Їх значення в тому, що вони дають можливість в найбільш концентрованому вигляді працювати над основними фактурними формулами, над головним змістом та складовою піаністичних труднощів, що сприяє раціоналізації процесу навчання.

Вправи на основи звуковидобування, штрихи, дугові рухи (додаток №7):

«Веселка» штрихом *non legato* (відчуття ваги руки), *staccato* (відчуття цільності руки) – 2,3,4, пальцями;

«Горобчик» - «Я ранком випав із гнізда, до мене всі летіть сюди!». (Зліт і приземлення на опорний пункт, горобчик вчиться літати).

«Котячі лапки» - «Миє лапкою котик ніс». (*legato* на секундових послідовностях 1-2, 3-4, 4-5, 5 пальцями).

«Чапля» - «Чаплі буси дарували, та великі їй були». (Розходяться гамоподібні послідовності в межах октави).

«Жабеня» - «Жабеня веселе кожний день, по болоту скаче і не лінє». (Легке *staccato*. Виконувати легкою пружною рукою).

«Каченя» - «Наше каченя маленьке плавати навчилося давно». (*legato* на п'ять пальців).

«В чорному морі» - «В Чорному морі мій любий дім. Вдень і вночі купаюся я в нім». (П'ятипальцеві послідовності на чорних клавішах. Грати різними штрихами).

«Політ уві сні» - «Кульки літають як парашутік». (Дугові відрізки. Грати окремо правою рукою вгору, лівою - вниз).

«Конячка» - «Ну ж бо, пригни так як я, дівчинка пушинка я». (Дугові скачки на октаву, а також через дві октави вгору і вниз).

«Бабка і метелик» на підкладання першого пальця і перекладання через нього середніх пальців (на елементах хроматичної гами – грати від чорної клавіші любим пальцем до першого – на білій, грати в різних октавах, дугоподібним переносом руки).

Вправи на бічні рухи і трелі (додаток №8):

«Бім» - «Мене мій Бім зі школи чекав і хвостиком мотав». (Кругові рухи руки. Ліва рука грає в протилежному русі).

«Ключик» - «Ключик золотий двері відкрий , потім закрій, замочок мій». (Повороти кисті з опорою на 1-й і 5-й пальці).

«Павучок і кішка» - «Нові черевички є у нашої кішки». «Павучок росинку сховав в павутинку». (Бічний рух по терціях з відчуттям обертання всередині руки).

«Хвіст кружечком» - «Наша кицька на порозі закрутила хвіст кружечком». (Фігурації. Рухи, що огортають середні звуки. В основі їх рух «коліщатка»).

«Бусинки» - «Немов бусинки краплинки покотились по траві». (Повороти кисті по малюнку мелодії).

Вправи на репетиції, гами, арпеджіо, терції(додаток №9):

«Дощик» - «Дощик капає по даху, на прогулянку пішов». (Репетиції на ступенях гами. Виконується безперервним вібраційним рухом).

«Вальс» - «Будемо танцювати». (Права рука грає по позиціях гами до кінця клавіатури і назад ліва рука в протилежному русі).

«Три - чотири» - «Три - чотири, три – чотири, чорний кіт живе в квартирі». (Перенесення руки з однієї позиції гами на іншу).

«На четвертому поверсі» - «На четвертому поверсі всі співають від душі». «Музика на поверсі звучить, хтось вивчає і завжди бурчить». (Поступове збільшення гамоподібної лінії в прямому і зворотному русі).

«Дельфіни» - «В теплій хвилі, як в казковому сні». (Арпеджіо. Вправи виконуються вгору і вниз кожною рукою).

«Прогулянка» - «Зранку в ліс ми поспішаємо, за роботу вже пора».
(Прогулянка терціями).

«На віконці» - «На віконці сидить кішка й хвостом виляє трішки».
(Восьмі виконувати близько до клавіш легким стаккато).

Гами спочатку рекомендується грати учню одним пальцем штрихом *non legato* без аплікатури, уважно в цей час вслуховуючись в звучання. Одночасно учня слід знайомити з тризвуком , спочатку виконувати його крайні звуки – I-V ст., а через 2-3 уроки додати середній звук – III ст.; короткі арпеджіо по три звуки кожною рукою окремо. Гамам старатись давати назву: Наприклад, До мажор назвати "*сонячною*" гамою, Фа мажор – "*зеленою*". Освоївши вправи на штрих *legato* і вправи на підкладання першого пальця починати грати гами на *legato* в об'ємі однієї октави кожною рукою окремо.

Вправа на співзвуччя - 1 і 5 пальцями одночасна гра квінт.

3. Вивчення музичної грамоти

3.1. Вивчення нотного тексту (ноти, тривалості)

Перше знайомство з нотним станом можна почати з казки про ноти. Вона допоможе дітям освоїти нотну грамоту і просто подружитися з музикою та її звуками.

Ознайомившись з казкою можна переходити до детального вивчення нот. При цьому також можливе використання карток та малюнків.

- *Знайомимось з царством Скрипкового і Басового ключів.*

Вивчаємо ноти I октави скрипкового ключа.

- Бачимо, де розташована, знаходимо на клавіатурі.
- Повторюємо двома руками по черзі в різних октавах.
- Записуємо нотку.
- Граємо пісеньку на цій нотці.

Півник мій, до-рогий, гре-бінець зо-лотий. На-що ра - но вста-ш, діт-кам спат-ь не да-ш?

З вивченням наступної нотки, додаємо попередню, і вивчаємо пісеньку, поспівку на 2-х нотках і т.д.

Використовуються простенькі пісеньки, з поступовим розширенням діапазону. Вже перші п'єси можуть бути записані на двох стрічках (фортепіанна фактура),

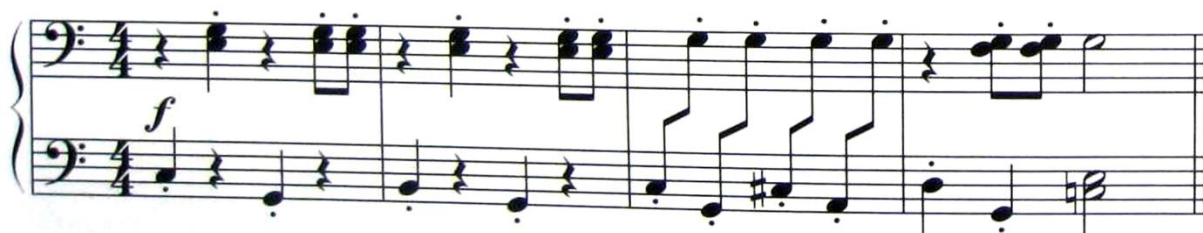

а також звучати у супроводі з вчителем.

Учень

Вчитель

Перші поспівки, які учень грає по нотах, написані четвертними та восьмими без поділу на такти. Мета їх – поступове запам'ятовування висотності звуків і закріплення поняття довгих та коротких звуків. На цьому етапі учень вже вільно, без рахунку, читає прості ритмічні малюнки.

- *Знайти нотки у словах:*

Комір, сім'я, парасолька, лялька, крекер, подорож, столяр, карета, фанера...

- *На нотонасці:*

- В прикладах на нотоносці серед безліч нот знайти саме потрібну і зафарбувати певним кольором.

- На музичних прикладах із 3-х, 4-х нот, знайти відмінність в мелодіях і підкреслити.

- Дописати невивстаючу ноту у прикладах.

У процесі засвоєння музичного матеріалу, вивчення нот базується на розвитку слуху. Важливо щоб музичний матеріал був виразним і зрозумілим учнем.

На початковому етапі використовуємо інтонаційні слова.

Записуємо .._ кошеня, _ . школа, . _ . цукерка і відтворюємо на одній, двох нотах, які вивчаємо.

Далі поспівки.

СПІВАЄМО – ЗАПИСУЄМО – ГРАЄМО.

Перші пісеньки 3-м пальцем.

Коли учень зможе записати простенький ритм почутої пісеньки (поспівки), прочитати за допомогою ритмоскладів (проплескати), тоді доречно приступати до освоєння висотної графіки.

Для більш наочного запам'ятовування дитиною нот у басовому ключі їх доцільно вивчати за одинадцятилінійною системою. З прикладу видно, що нота **ДО** першої октави починає ряд звуків, що йдуть вгору й записані в скрипковому ключі, так і ряд звуків, що йдуть вниз і записані в басовому ключі.

Але питання про початок вивчення нот басового ключа дуже суперечливе. Кожен викладач корегує його залежно від здібностей учня, освоєння ним початкових навиків і т.д.

Тривалості нот

Паралельно з вивченням нот відбувається ознайомлення з їх *тривалістю*. Спосіб, який допоможе дитині зрозуміти цю частину музичної теорії називається «поділом яблука або торта». Можна використовувати таблицю НОТИ і ПАУЗИ.

Поняття такт, розмір вводяться через осмислення сильної і слабкої долі.

Щоб діти зрозуміли, що сильні й слабкі долі чергуються в музиці рівномірно, повторюючись через рівні проміжки часу, бажано протягом двох-трьох уроків пропонувати їм різні практичні завдання:

- слухати знайомі пісні або інструментальні твори у дводольному розмірі, плескуючи тільки сильні долі;
- під час слухання музики намагатися сильні долі фіксувати оплесками в долоні, слабкі - тихими ударами пальців по парті;
- слухати музику й одночасно крокувати;
- супроводжувати музику грою на дитячих музичних інструментах, підкреслювати сильні долі;

Для кращого сприйняття поняття розміру дитині можна прочитати казку «Про Розмір такту».

3.2. Розвиток метро-ритму. Логоритміка

Відчуття ритму являє собою провідну музичну здібність. Почуття ритму, на думку психологів, є первинним, елементарним, тому, можливо, воно визнається педагогами-музикантами основним і є найважливішою властивістю музикальності.

Музично-ритмічна здатність складається з трьох основних компонентів:

- здатності до сприйняття ритмічного малюнку,
- здатності до сприйняття метру,
- здатності до сприйняття темпових співвідношень.

Відчуття ритму розвивається у дитини одним з перших, поетапно: першим з'являється здатність до сприйняття темпу, потім метру і тільки потім – тривалостей нот і пауз.

Як правило, поняття ритму зв'язується з уявленнями про чергування явищ у часі і просторі. Ритмічні здібності формуються при взаємодії зору, слуху та руху. Розвитком почуття ритму рекомендується займатися з самого раннього віку і в доступній формі: ритмічних вправах та іграх. В ігровій формі діти опановують рухами загальну та дрібну моторику, вчаться знаходити ритмічну організацію в музиці й мові. Робота з розвитку почуття ритму ведеться в процесі оволодіння дітьми різними видами діяльності на музичних заняттях.

Методами для вивчення відчуття ритму у дітей є:

- *знайомство з ритмом через казку* (додаток №10). Захопити увагу дітей, викликати інтерес до теми бесіди легше всього за допомогою казки. Тоді діти, проникнувши в «казкову країну», сидять, затамувавши подих, слухають.

Казка про ритм

- Сьогодні ми вирушимо до володінь короля Ритму.
- А знаєте, чому його так назвали?
- Жив собі в музичній країні хлопчик на ім'я Ритм. Він полюбляв усе рахувати. Мандруючи музичним світом, хлопчик створював дивні фантазії без слів та мелодій. Крокуючи, він чітко промовляв: «Тук-тук, тук-тук...», що з його незвичайно мови перекладалося «раз, два, три, чотири». І, пританцювуючи, також завжди рахував: «Раз, два, три, раз, два, три ». А потім на цей танцювальний ритм вигадував ще й скоромовку: «Трень-брень-дрень, трень-брень-дрень». Так і прозвали хлопчика Рахівником – мандрівником.

Коли він виріс, то став королем Ритмом, володарем королівства.

- знаходження прикладів ритму в зовнішньому середовищі:

- ритми лежать в основі життєдіяльності людини та природних явищ - биття серця, дихання, стук крапель дощу по підвіконню, стукіт годинника, рух потягу, тощо;
- різні ритми зустрічаються в побуті: в роботі – удари молотка по цвяху, розпил дров, розмішування цукру в чашці чаю, тощо.

- проплескування і програвання простих метро-ритмічних структур:

- знаходження метричної основи (додаток №11):

в словах: *нота, пауза, радість, музика, райдуга, казочка*

в реченнях: *«Ко-ти-ку, бра-ти-ку, прий-ди до нас.*

Ві-тер зро-бив со-бі коб-зу, гра-є він ти-хо, ти-хень-ко.

Зай-чи-ку, зай-чи-ку, ди ти бу-вав?»

у віршах: *«Ска-че зай-чик сі-рен-ький,*

Хвіст у ньо-го бі-лень-кий»

«Сі-ло со-неч-ко за тин

Ти не спиш, ма-люк один.

Пів-ник пі-сень-ку спі-ва-є,

Ось і день ста-рий ми-на-є»

- проплескування їх зі словами та без них, на довгі звуки; промовляючи **ТА**, на короткі – **Ті-Ті**;
- проплескування ритму знайомої мелодії;
- проплескування ритму виконаної викладачем або в запису мелодії;
- знайомство з тривалостями нот та групуванням їх в розмірі на прикладі гри «Музичний потяг».

- диригування:

- диригування під музику, відпрацьовуючи в диригентських рухах відчуття сильної та слабкої долі;
- диригування в дитячому шумовому оркестрі.

- музично-ритмічні рухи:

- кроки – чверті, біг – восьмі, підскоки – восьма з крапкою та шістнадцята, порівняння з кроками різних звірів або людей;
- рухи під час слухання п'єс, які мають різну жанрову основу: маршу, танцю, пісні, знаходження їх метричного пульсу.

Варто спостерігати, який твір дитина слухає більш уважно, можливо супроводить його рухами (стукання ногою, похитування головою, розмахування рукою, розкачування тіла), визначити настрій, характер, почуття, які виникли в ході сприйняття.

Грати з дітьми в ритмічно-рухові ігри (додаток №12):

1. Учні та вчитель сидять, утворюючи коло. Той, у кого м'яч, на чверть перекладає його з руки в руку, на половинну – передає по колу товаришеві.

2. Учні повільно бігають під мелодію з яскравим, гострим, пунктирним ритмом і взявшись за руки, парами кружляють, як тільки чують повільну, ніжну музику.

3. Гра «Луна» в рухах: повторити ритмічний малюнок спочатку плескаючи у долоні над головою, а потім за спиною.

4. Діти отримують завдання: проплескати або проспівати ритмічний малюнок, який показано рухами.

На розвиток ритму сприятливо впливає інсценування музичних п'єс та пісень за допомогою рухів. Це розвиває музично-слухові уявлення, сприяє активізації творчих здібностей, формування художнього смаку.

- гра в ансамблі з вчителем, де вчитель, виконуючи одну із партій, допомагає учневі відчутти метро-ритмічну структуру твору ;

- гра на музичних інструментах в оркестрі.

Гра на музичних інструментах індивідуально і в ансамблі приносить дітям велике задоволення, організовує їх, втягує в активне музикування, виховує увагу, розвиває музично-слухові уявлення, відчуття тембру, ритму, форми. Діти під музику вистукують метричний пульс та ритмічні фігури на різних ударних інструментах. П'єси для виконання повинні бути чіткими за ритмом і емоційно яскраві.

- декламація:

- вивчення ритмічного малюнку твору за допомогою декламації слів, речень, віршів.

- інтонування:

- спів мелодії зі словами під час гри;
- спів фрагментів мелодії за ритмом віршів, слів, речень.

- рахування вголос під час гри, а потім про себе (чітко, а не в`яло).

Викладач повинен своїм особистим прикладом мотивувати дитину - декламувати рахунок чітко, виразно, в однаковій швидкості (темпі), з однаковими відстанями (паузами); повинен не забувати, що кількість втрачає якість, коли дитина не зацікавлена.

Наголошуємо, що всі вищезгадані вправи виконуються в ігровій формі.

- творчі завдання (додаток №13):

1 завдання : складання ритмічних малюнків. Це можуть бути ритмічні малюнки імен, різних слів, невеличких поспівок, відомих дітям.

2 завдання: діти складають ритмічні малюнки з поданих ритмічних одиниць.

3 завдання: продовжити мелодію:

а) використовувати ритм і мелодію першого речення , але змінити при цьому закінчення;

б) використовувати той самий ритм , але з іншою мелодією;

в) створити відповідь-речення з новою мелодією та новим ритмом;

г) відгадати пісню за ритмом;

д) створення ритмічних малюнків до віршів. Наприклад: дітям пропонується текст для імпровізації. Вчитель спочатку може показати (проспівати або награти) свій варіант, але після цього діти повинні шукати свій музичний образ.

4 завдання: за поданим ритмічним малюнком, який є частиною музичного твору, створити мелодію, відмінну за ритмом.

5 завдання: тактуємо ногами: просто крокуємо на рахунок 1,2,3,4. Особливо хлопчикам подобається це заняття!. Перша і третя частка - сильні, тобто, виділяємо їх більш сильним ударом ноги. Потім міняємо сильні частки на другу і четверту. Потім залишаємо тільки одну сильну частку, одним словом, міняємо ритмічний малюнок.

6 завдання: крокуємо під різну музику: виділяємо сильні так само. Це завдання складніше попереднього, тому спочатку крокуємо разом з дітьми, потім вони намагаються продовжити самостійно.

7 завдання: плескаємо під музику на рахунок: сильні частки виділяємо більш активним і сильним ударом, на слабкі частки долоні ледь торкаються один одного.

8 завдання: крокуємо " чверті, примовляючи " крок - крок - крок - крок", після чого відпрацьовуємо вісімки: біг на носочках зі словами "бі-гом, бі-гом, бі-гом, бі-гом". Зазвичай діткам дуже подобається, коли дорослий бере участь у занятті і також виконує завдання, тоді вони ще більше стараються, уважно прислухаються і виконують ритми точно в парі. Для діток важливо об'єднувати ці завдання. Коли у малюка задіяні всі можливі частини тіла - руки, ноги, рот - тоді він легше сприймає вправу.

9 завдання: вчимося розрізняти метр і ритм (знову парне завдання): один під декламацію вірша « крокує» метр (сильні і слабкі його частки),

другий – ритм (по складах). Це можна плескати, крокувати, стукати на сидінні стільця або барабані - чим різноманітніше, тим цікавіше для дитини.

З п`яти років можна починати розучувати з дітьми прості мелодії, які мають бути короткими (2-3 такти) з близьким розташуванням звуків, наприклад "Васильок", Ку-ку, А-у, «У kota-воркота», колядки, щедрівки. Засвоєння мелодії і ритму відбувається завдяки руху і зору при безпосередньому слуховому контролі.

- використання на уроках інтернет-ресурсів, які допомагають викладачу розвивати у дітей моторику, мовлення, емоційність та відчуття ритму:

Наприклад:

- «Забавлянки та співанки»;
- Шумовий оркестр (Lectura Rítmica);
- Ритмічні загадки;
- «Веселі крапельки" – (ритмічна гра);
- Musicograma "La cara del sol" ;
- Потяг із зупинками (чух- чух, такі- такі);
- Read and Play The Rhythms: ta, ti-ti;
- «Jingle bells» (Lectura Rítmica).

Логоритміка

Логоритміка – це низка вправ, завдань, ігор, що поєднує в собі музику, слово і рухи. Вона направлена на вирішення корекційних, освітніх, а також оздоровчих задач.

Основні завдання логоритміки – це зняти втому і напругу; внести емоційний заряд, удосконалювати загальну моторику, виробити чіткі координовані дії у взаємозв'язку з мовленням. Якщо ми проаналізуємо різні схеми, то помітимо, що до них включено різні види музичної діяльності: співи, слухання музики, музично-ритмічні рухи, гра на дитячих музичних інструментах тощо.

Співи включають в себе вправи та поспівки для тренування мовного апарату, а також вправи для розвитку дрібної моторики, ігри зі співами, координацію співів і рухів.

Сприйняття музики використовується для активізації і розвитку слухової уваги, а також розвитку вольових рис характеру.

Музично-ритмічні рухи – це вправи, ігри для розвитку уваги, пам'яті, координації рухів, орієнтації у просторі, почуття ритму тощо.

Гра на музичних інструментах допомагає розвитку почуття ритму та дрібної моторики.

Логоритмічні заняття - це методика, яка спирається на зв'язок слова, музики і руху і включає пальчикові, мовленнєві, музично-рухові і комунікативні ігри. Взаємодія зазначених компонентів може бути різноманітною, з переважанням одного з них.

Основними завданнями логоритмічних вправ є: розвиток слухової уваги і фонематичного слуху, розвиток музичного, звукового, тембрового, динамічного слуху, почуття ритму, співочого діапазону голосу; розвиток загальної моторики, міміки, пантоміміки, просторових організацій рухів; виховання вміння перевтілюватися, виразності і грації рухів, вміння визначати характер музики, погоджувати її з рухами, вміння переключатися з одного поля діяльності на інший; розвиток мовної моторики для формування

артикуляційної бази звуків, фізіологічного дихання; формування і закріплення навички правильного вживання звуків у різних формах і видах мовлення, у всіх ситуаціях спілкування.

3.3. Гра «Музичний потяг» (додаток 14)

Необхідно приготувати дидактичний матеріал:

1. Картки - «пасажери»: всього 5 видів; по 8 штук кожного виду (тривалості, паузи).

2. Картки - «вагончики»: всього 3 види; по 4 штуки кожного виду:

«Вагончик з 2-ма віконцями»;

«Вагончик з 3-ма віконцями»;

«Вагончик з 4-ма віконцями».

3. «Ключі від вагонів» (розміри).

Отже, вирушаємо на «вокзал».

Перший музичний потяг

Матеріал, що використовується:

картки - «пасажери»,

картки - «вагончики» з 2-ма вікнами;

картка - «ключ для вагона» з цифрою 2.

Педагог виставляє картки - «вагони» і картку - «ключ для вагона» в наступному порядку (навмисне помиляючись, перевіряючи уважність учня). Учень повинен знайти і виправити допущені помилки .

Наступний етап - аналіз.

Педагог задає питання: «Скільки вагонів в цьому складі?»

Учень відповідає: «4 вагони».

Педагог: «Скільки вікон в кожному вагоні?»

Учень: «2 вікна».

Педагог: «Чи правильно вибрали «машиніста» потягу?»

Учень: «Правильно».

Педагог: «Що тобі допомогло визначити це?»

Учень: «Цифра 2 біля скрипкового ключа»: 2 - відповідає кількості вікон в одному вагоні.

Склад потягу вірний.

Тепер ми - контролери, можемо дозволити «посадку пасажирів».

Учень бере картки - «пасажирів» і розкладає їх по «вагонам».

Педагог в цей час перевіряє правильність дій учня. Якщо помилка має місце, то педагог повинен пояснити, чому неправильно і виправити помилку.

Працюючи з картками - «пасажирів», учневі надається повна свобода в розміщенні їх по «вагонам».

Тепер, коли всі пасажирів на місцях, потяг може вирушати в дорогу:

вчитель разом з учнем проплескує і промовляє ритмічний малюнок ритмоскладами: ТА-ТА ТІ-ТІ ТА ТІ-ТІ ТА ТА ПА.

Даний ритмічний малюнок необхідно промовити кілька разів, домагаючись чіткого і впевненого промовляння в одному темпі. Так само ми можемо скласти потяг з 3-ма віконцями, з 4-ма віконцями (відповідно 3/4, 4/4).

Урізноманітнити форму роботи з нотним текстом можна, включаючи виконання на шумових дитячих інструментах, таких як маракаси, трикутник, металофон, дзвіночок, барабан, бубон.

Далі слід звернути увагу учня на те, що промовивши ритмічний малюнок «потягу», ми чули шумові звуки, а музичних звуків не було. Для того щоб «пасажери заспівали» », вчитель пропонує учневі вибрати будь-яку ноту з звукоряду ДО, РЕ, МІ, ФА, СОЛЬ, ЛЯ, СІ. Наприклад, учень вибрав ноту СОЛЬ. Проспівати ритмічний малюнок, а потім зіграти на фортепіано на ноті СОЛЬ.

Далі педагог пропонує учневі переписати ритмічний малюнок музичного потягу з карток в свій нотний зошит, але тільки тепер головку кожного пасажера необхідно строго малювати на другий «рейці» (лінійці), так як нота СОЛЬ, яку вибрав учень, завжди «сидить» на 2-ий лінійці.

Учень переписує в нотний зошит ритмічний малюнок з карток.

Черговість роботи з записаним нотним текстом музичного потягу:

1 етап: «МУЗИЧНИЙ ПОТЯГ» виконується учителем і учнем з проплескуванням ритмічного малюнку.

Замість ритмоскладів ТА і ТІ-ТІ, треба вимовляти «СОЛЬ» відповідно ритму, а голос повинен відповідати висоті звучання звуку «СОЛЬ».

2 етап: Педагог звертається до учня: «Давай послухаємо, як наш «потяг» звучить на фортепіано. Для цього 3-ий палець правої руки ставимо на клавішу «СОЛЬ» і граємо ритмічний малюнок «потягу».

3 етап: Учень виконує «МУЗИЧНИЙ ПОТЯГ» на клавіші СОЛЬ самостійно, а педагог акомпанує за іншим фортепіано.

4 етап: записати з карток в зошит виконаний ритмічний малюнок, використовуючи саме ноту «СОЛЬ», яку учень співав, а не довільну ноту.

Спираючись на вищеописаний приклад, завдання поступово можна ускладнювати, за допомогою використання 2-х і більше нот, розподіляючи їх по вагонах, а в наслідку і між «пасажирами» (ноти переміщуються між собою).

Залежно від здібностей учня, педагог повинен поступово або паралельно знайомити дитину (за допомогою гри «МУЗИЧНИЙ ПОТЯГ») зі справжніми назвами «пасажирів» - з тривалостями нот, «вагонів» - такт, «дверей вагонів» - тактова риса, «ключа для вагона» - скрипковий ключ і розмір. А коли учень буде легко орієнтуватися, то можна поступово вводити поняття тривалостей нот, динамічних відтінків, штрихів, темпів, фразування.

З 2-го півріччя гри «МУЗИЧНИЙ ПОТЯГ» рекомендується ускладнити, перетворивши її «вагони» в двоповерхові, в яких верхній рядок - це «верхні полиці» на яких сидять «пасажирів» (виконує права рука); нижня рядок - це «нижні полиці» на яких сидять «пасажирів» (виконує ліва рука).

В результаті дитина 5-6 років за рік навчання володіє читанням нот з листа, впевнено виконує текст двома руками, володіє елементарними знаннями правил групування, знає всі тривалості, штрихи і їх позначення в нотному тексті, знає і виконує динамічні відтінки, орієнтується в найпростіших музичних формах.

Після отримання навичок і знань за системою «МУЗИЧНИЙ ПОТЯГ» краще перейти від карток до нотних посібників.

Вищевикладена система розроблена в допомогу педагогам. Мета системи «МУЗИЧНИЙ ПОТЯГ» полягає в наступному: ввести дитину в

світ музичної грамоти і термінології за допомогою гри, образів, тим самим поступово формуючи в дитині розуміння найпростіших угруповань і правил записи нотного тексту. І поступово, після умовних назв, познайомити дитину зі справжніми назвами термінів, які використовуються в мові викладачів і в нотних текстах.

4. Підготовка учня до виступу на сцені

Перший концерт юного піаніста планується на останній тиждень грудня – це батьківські збори класу. Не слід забувати, що перший виступ на концерті буває один раз в житті, і він є найголовнішим і найважливішим. Учень готує до виступу 1-2 п'єси. Для різноманітності бажано підготувати п'єсу виконувану на металофоні (партію фортепіано виконує педагог, партію металофона – учень). Подібні ансамблі виробляють яскраве враження і відповідно, викликають у дітей інтерес до занять.

В кінці навчального року відбувається ще одна важлива подія в житті учня підготовчого класу – виступ на академічному концерті. Цей виступ є заліковим, тому до нього слід готуватися ретельно. Протягом місяця йде підготовка до концерту. Мінімальна кількість виконуваних п'єс – 2, різних за характером.

Діти дуже уважно слухають правила виступу на сцені і з великим інтересом і ретельністю репетирують вихід на сцену: уклін, посадку, виконання, уклін і відхід зі сцени. Корисно запрошувати на такі репетиції глядачів (це можуть бути учні, педагоги, батьки, технічний персонал школи). Під час репетиції педагогу корисно оголошувати вихід учня так само, як на концерті.

Спостерігати за поведінкою дітей під час репетиції виходу на сцену дуже цікаво і забавно. Діти нібито перевтілюються в серйозну людину, наслідуючи педагогу. Педагог не повинен забувати про дотримання тактовності під час коригування дій і поведінки дитини.

Формулювання критичних зауважень повинні бути зроблені дуже обережно і поблажливо, так як необережно сказане слово може ранили психіку дитини.

5. Справжній сучасний вчитель. Поради викладачам

Роль вчителя особливо важлива в роботі з дітьми. Він повинен розуміти і любити їх особливий світ, бути винахідливим, мати почуття гумору, володіти державною мовою, вміти вселити впевненість в успіху занять, знайти контакт з кожним учнем, спиратися на гуманістичні принципи виховання. Найважливішим фактором успішних занять є емоційна атмосфера уроку. Доброзичлива, а й вимоглива манера спілкування вчителя створює робочий настрій у маленького учня. Запорукою успіху в роботі з маленькими піаністами є і високий професіоналізм викладача, його різнобічні методичні та музичні інтереси.

Для створення довірливих відносин з дитиною треба:

1. Робити акцент тільки на сильні сторони дитини, не підкреслюючи його промахів.
2. Приймати дитину такою, яка вона є.
3. Проявляти віру в дитину, в його сили і можливості.
4. Демонструвати любов і повагу до дитини.
5. Використовувати гумор, де це буде доречно.
6. Дозволити дитині самому вирішувати посильні задачі.
7. Демонструвати оптимізм.
8. Підтримувати дитину словами: « Ти це робиш дуже добре», «Я дуже рада твоїм успіхам», «Молодець» та ін..

9. Підтримувати дитину за допомогою доторкання та міміки: доторкнутися до руки, обійняти його, посміхнутися, поплескати по плечу та ін.

Завдання роботи з батьками:

- Залучати батьків до навчального процесу.
- Допомогати батькам бути добрими помічниками своїй дитині в її щоденних заняттях удома.
- Сприяти формуванню нових інтересів в сім'ї.
- Підтримувати духовне зближення дітей і батьків.
- Формувати мотивацію, завдяки яким зростає інтерес і старанність до занять музикою.

Зрозуміти музичний Всесвіт самостійно дитині буде дуже складно, вона потребує допомоги дорослих. Але чи будь-який дорослий може їй в цьому допомогти? Допомогти може тільки той, хто сам в достатній мірі володіє знаннями про цей світ, приймає все нове і сам здатний змінитися. Це Вчитель.

Сутність справжнього сучасного вчителя криється в самому слові «УЧИТЕЛЬ»:

- **У** - унікальний, успішний, розумний, універсальний, вміє професійно подавати матеріал.
- **Ч** - чесний, чуйний, людяний, з почуттям гумору.
- **И** – інтелігентний, індивідуальність.
- **Т** - тактовний, толерантний, терплячий.
- **Е** – енергійний, однодумець.
- **Л** - люблячий дітей, люблячий свою роботу.
- **Б** - і дуже м'який як м'який знак і саме слово!... І ця істина буде непідвладною часу.

За новими стандартами початкової мистецької освіти ключовою фігурою нової мистецької школи є вчитель, оскільки якість освіти не може бути вище якості вчителів, які у ній працюють. Ніжний дотик до особистості дитини є професійною якістю «зразкового педагога. Зберігайте в собі людяність. Умійте бути дітьми. Сприймайте своє учительство як спосіб продовжити своє дитинство і зрозуміти своїх вихованців.

Не бійтеся своїх помилок. Експериментуйте, шукайте!

Дидактичний матеріал

Дошкільний період

*Музика, як будь-яке мистецтво,
допомагає дітям пізнати світ, виховує дітей.*

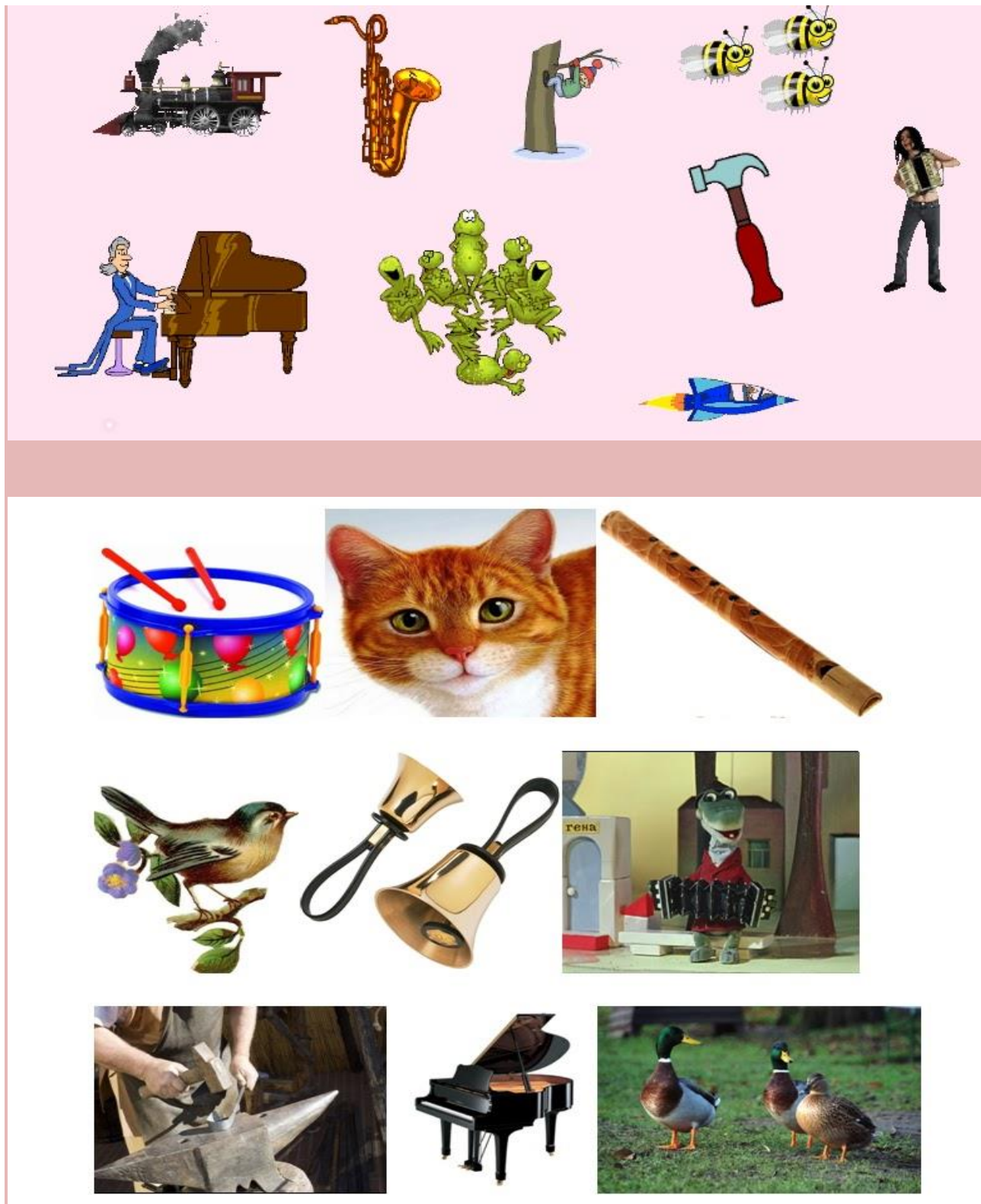
Д. Кабалевський

*Кожна дитина - це багатогранний діамант,
який обов'язково заграє усіма барвами веселки,
коли потрапить до рук майстра.*

*ЗВУКИ ВСІ, ЩО Є НА СВІТІ, МОЖНА ЧІТКО ПОДІЛИТИ
НА ДАВНО УСІМ НАМ ЗВИЧНІ ЗВУКИ ШУМОВІ Й МУЗИЧНІ.*

❖ **Знайди музичні і шумові звуки.**

ІГРА-ЗАГАДКА

Зберіть в коробку всі предмети, що створюють немусичні (шумові) звуки.

Запам'ятаймо

Музичні звуки виникають, коли люди співають або грають на музичних інструментах

Розглянь музичні інструменти на малюнку.

Розподіли їх на шумові та музичні.

МУЗИКА – МОВА ПОЧУТТІВ

*Змалювати звуки можуть
дощ і сніг, дерева й квіти...
Все це назва допоможе
якнайкраще уявити.
Ось тому доволі часто,
як афішу, як рекламу,
будуть слухачі стрічати
в назві втілену програму.*

Петро Чайковський.

«Хвороба ляльки», «Нова лялька»

Російський композитор Петро Чайковський написав збірку з 24 п'єс під назвою «Дитячий альбом».

Музика збірки розповідає про життя дитини:

її ранок, розваги, вечірні казки, солодкі мрії та дивовижні сни... А ще — про улюблені іграшки.

Кожна п'єса збірки П. Чайковського має програмну назву: «Мама», «Гра в коней», «Нянина казка», «Хвороба ляльки», «Нова лялька» ...

- ❖ *Про що розповідають п'єси «Хвороба ляльки» та «Нова лялька»?*
- ❖ *Якою має бути музика цих творів?*
- ❖ *Послухай п'єси та поділися своїми враженнями.*
- ❖ *Що допомогло тобі зрозуміти зміст цих творів?*

ЯКИЙ НАСТРІЙ ПЕРЕДАЄ МУЗИКА?

П. Чайковський «Хвороба ляльки»

П. Чайковський «Нова лялька»

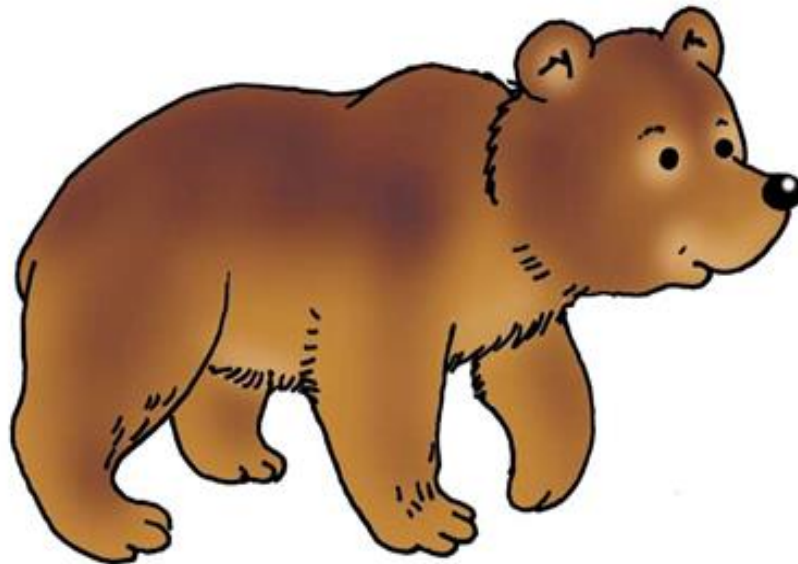
Екран емоцій

ПРО ЩО РОЗПОВІДАЄ МУЗИКА?

Г. Галинін «ВЕДМІДЬ»

❖ *Покажи, як ходить ведмідь.*

А. Руббах «ГОРОБЧИК»

❖ *Покажи, як стрибає горобчик.*

«ЗМІЯ» (вправа Т.Лешетицького із збірника Г.Артоболовської «Перша зустріч з музикою»)

❖ Як музика передає рухи змії?

Д. Кабалевський «Клоуни»

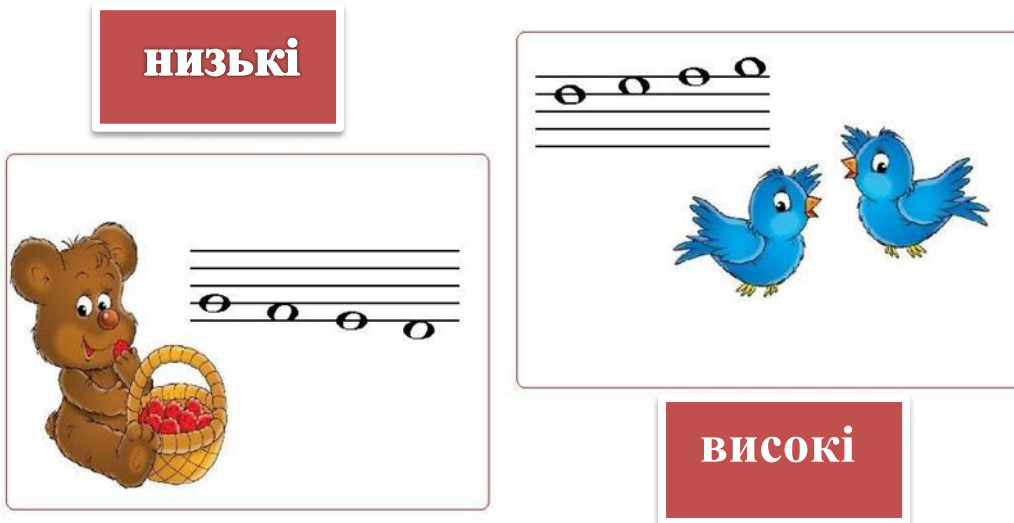
Який настрій мають клоуни?

ЗВУКИ ВИСОКІ ТА НИЗЬКІ

«ЧИЙ БУДИНОЧОК?»

«Відгадай!» (вчитель натискає дві сусідні або більш-менш віддалені клавіші на клавіатурі і просить учня із заплющеними очима послухати їх і відповісти який звук «товщій» (нижчий), а який «тонший» (вищий). Згодом можна запропонувати учню помінятися місцями із вчителем).

❖ Інтернет гра «Розумникам» (високі та низькі звуки).

Уяви голоси мешканців лісу. Хто з них спілкується високими звуками, а хто низькими?

Які музичні інструменти можна дібрати кожному з них?

сопілка

трикутник

бубон

БАРАБАН

У кого голос низький, а у кого - високий?

ВІДГАДАЙ

Якими звуками співають діти?

Казка про високі та низькі звуки.

За синіми морями, за густими лісами, у тридев'ятому царстві знаходилась Музична країна. Правила Країною Музики Король і Принцеса АКИЗУМ (а як читати з кінця – МУЗИКА). Жили вони в чудовому сонячному палаці, який з усіх сторін оточували море квітів, безліч білосніжних кущів троянд, що являлись символом усього світлого, доброго та прекрасного.

Прокинувшись раненько, Акизум виходила на подвір'я, сідала прямо на зелену, пухку травичку і починала слухати музику природи.

Музика природи – ще шелест листя, посмішка сонечка, крапельки роси, метушня комашок, спів пташок, тріск гілочок, звуки звірів і все, все, все, що оточувало Акизум.

Саме так, під час слухання музики природи, у принцеси промайнула думка, що всі звуки не схожі один на другий. Одні - низькі, інші – високі. Адже пташечки літали високо-високо, а як виводять свої пісні тонкими, високими голосами! А от звірятка

навпаки, свої пісні співали товстими, низькими голосами, але також надто приємно. Так і з'явилися високі та низькі звуки.

Того дня Акизум зробила книжечку, яку назвала «Книжечка музичних відкриттів» і записала у ній, свою першу музичну знахідку під назвою «Як виникли ноти?»

Піднімаючись до вершини гори, Акизум помітила, що звуки через кожні сім кроків повторюються, але з іншим забарвленням. І для того, щоб краще їх запам'ятати, вона придумала імена для звуків.

Так виникли До, Ре, Мі, Фа, Соль, Ля, Сі під загальною назвою Ноти.

Розповідь казок варто ілюструвати звуками фортепіано. Це додасть динаміки та цікавого забарвлення сказаному. До того ж варто запропонувати учню придумати власний сюжет та відтворити його із додаванням звуків фортепіано та шумових дитячих інструментів.

Музична казка про висоту звуків.

Жили-були три веселих дзвіночки: **Дінь, Дан і Дон**. У кожного з них була своя пісенька. Дзвіночок **Дінь** співав тоненьким, високим голосочком. Середній дзвіночок **Дан** співав свою пісеньку середнім голоском. А у дзвіночка **Дона** голос був товщій, нижчий ніж у його друзів і його пісенька звучала по-іншому. Дзвіночки висять хитаються, дзвенять, повторимо їх дзвін: **дінь-дінь, дан-дан, дон-дон**.

Завдання: Подивіться на ці три лінії. На кожній з них зображений дзвіночок. (Дзвіночки співають свої пісеньки).

Впізнайте:

- який дзвіночок дзвенить вище всіх?
- який нижчий всіх?
- заспівайте пісеньку кожного дзвіночка і одночасно покажіть рукою висоту звуку.

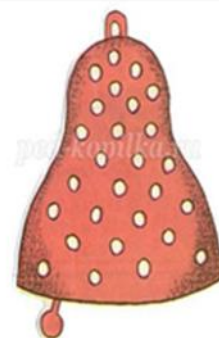
ДІНЬ

ДАН

ДОН

МУЗИЧНІ ЖАНРИ

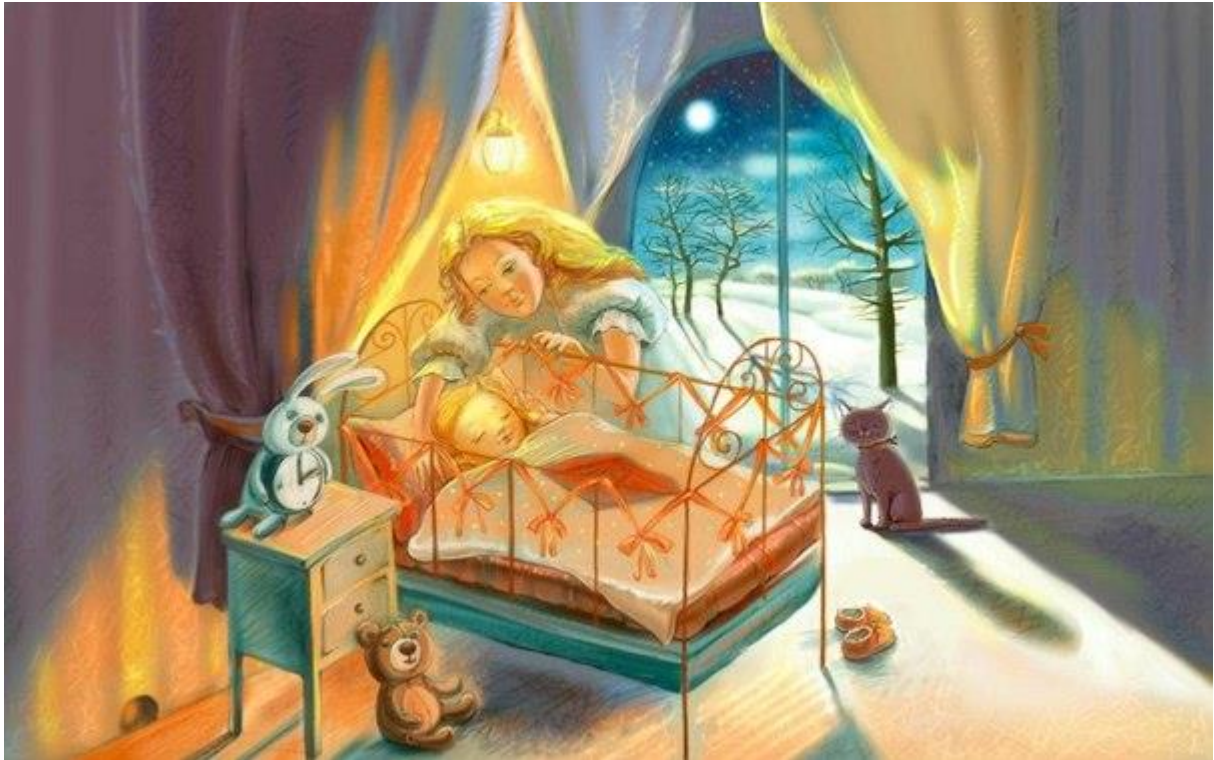
❖ А. Александров «Новорічна полька»

(дитина слухає, рухається під музику, визначає її жанр)

❖ **І.Філіпп «Колискова»**

(співаємо, визначаємо жанр)

❖ **П.Чайковський «Марш дерев'яних солдатиків»**

(дитина крокує, визначає жанр)

«Метелиця».
Український народний танець

Які картини намалювала тобі
музика? Уяви метелицю і
потанцюй під музику.

Як звучить музика: повільно,
помірно чи швидко?

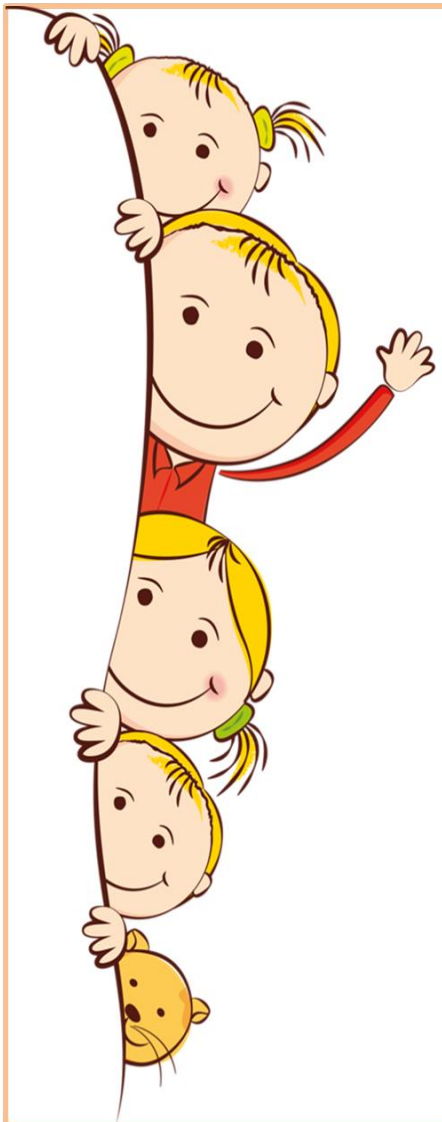
Що можна
уявити
слухаючи
музику цього
танцю ?

«Метелиця».
Український народний танець

Знайди малюнок

Творить і фантазуйте.

«Малюю музику»

Виконайте з дитиною таке цікаве завдання:

- ❖ *Прослухайте будь-який музичний твір. Бажано, щоб музика містила елементи зображальності (наприклад, н'єси для дітей П. Чайковського, В. Косенка, М. Степаненко).*
- ❖ *Проаналізуйте з дитиною, яким є характер твору на початку.*
- ❖ *Змінювався чи він?*
- ❖ *Відривчасті або протяжні звуки, тихі або гучні переважали в музиці?*

Співаємо пісні

- **«Дибидиби»,**
- **«Зайчик та лисичка»**

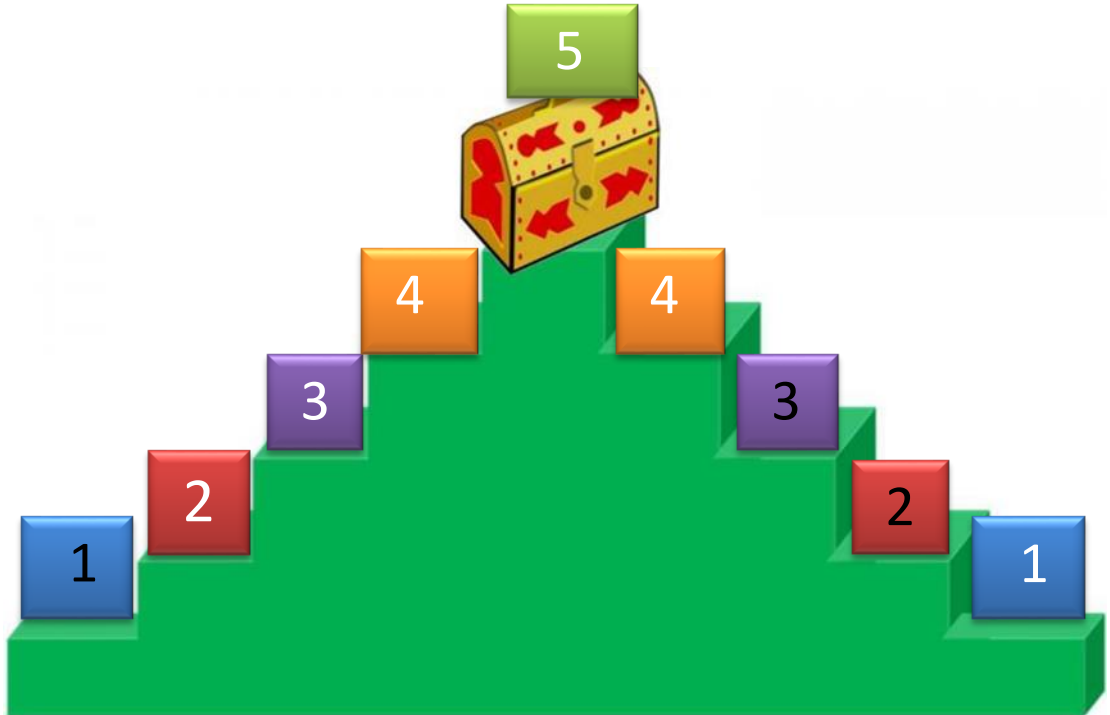
(із збірника Б. Міліча

«Маленькому

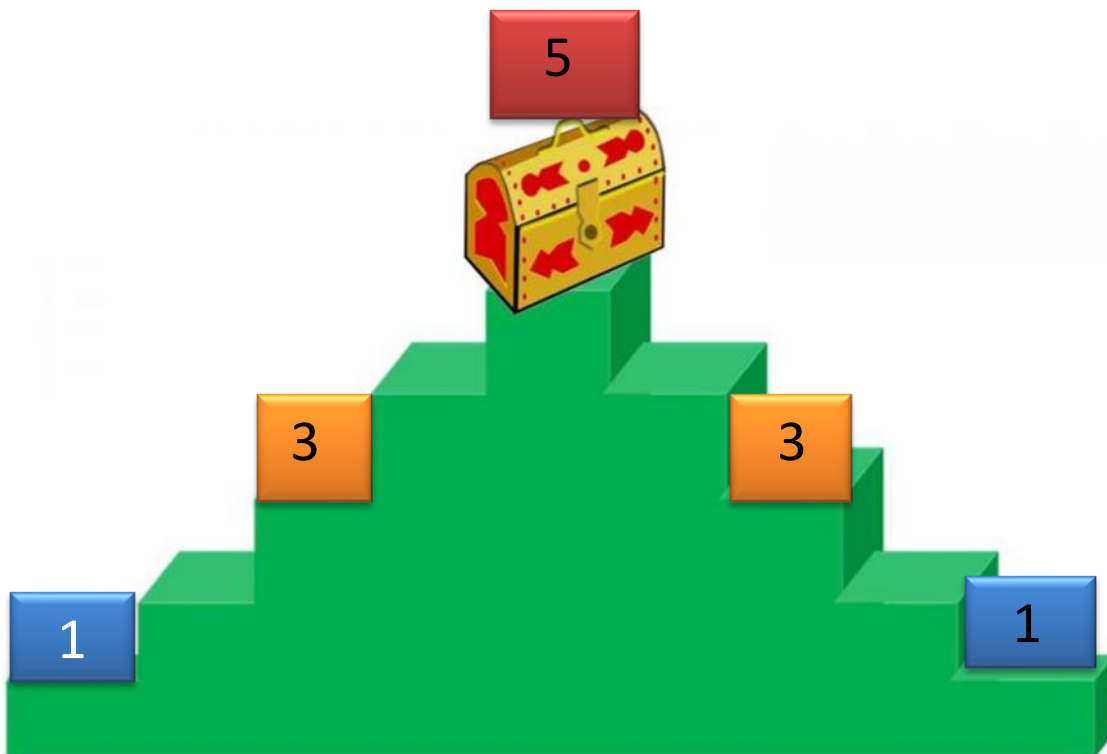
піаністу»)

ЯК РУХАЄТЬСЯ МЕЛОДІЯ

«Ось іду я ввєрх...» (відповідно напрямок руху— ввєрх по сходинках), «...ось іду я вниз».

«Через сходинку іду...»

Знайомство з фортепіано

❖ Розповідь про фортепіано.

- Особисті у мене, все почалося з удару.

Це подав голос знаменитий інструмент по імені *Фортепіано*. У цього інструменту дуже цікава історія. Давайте послухаємо, що розповість фортепіано.

- Все почалося з удару. Можна сказати, це був найщасливіший удар долі.

- Про який удар ви говорите, шановне *Фортепіано*?

- Дивіться ж!

Фортепіано розкрилося, змахнувши величезним чорним крилом. Дивовижна картина постала переді мною! Дерев'яні молоточки ведуть якусь гру з металевими струнами. Їх дуже багато - і молоточків, і струн. Миттєвими, як укол, ударами молоточки торкаються струни і так само раптово, немов з переляку, відскакують назад.

Здається, ніби вони хочуть застати струни зненацька, з'являючись в найнесподіваніших місцях - то поодинці, то групами. І струни рокочуть від скажених наскоків молоточків, і плачуть, ніби зачеплені за живе, і ніжно співають під ласкавими дотиками.

І сміються, і радіють, і обурюються, і засмучуються, і зітхають. . .

Чому тільки вся ця прекрасна, захоплююча гра зветься *Фортепіано*?

- Ім'я моє, - пояснив інструмент, - від двох італійських слів: *форте і піано*.

f

p

ФОРТЕ (ГОЛОСНО)

ПІАНО (ТИХО)

- До образливого просте ім'я у такого чудового інструменту! Так ви гідні самого гучного імені на світі!

- Що ж, мене називають також *Рояль*, що в перекладі означає королівський.

- Ваша величність! Дозвольте поцікавитися вашою королівською родою!

- Будь ласка. На мені скористалися три роду музичних інструментів:
рід Струнних, рід Клавішних і рід Ударних.

Мій прямий попередник, можна сказати, батько рідний - благородний **Клавесин**.

Він панував в музичному світі в XVII- XVIII століттях.

Від клавесин я успадкував свою зовнішність і серце - клавішний механізм. Правда, серце клавесин билось інакше, ніж моє: більш безпристрасно і стримано - від щипка струн пір'їнками.

Голос клавесин, звичайно не такий сильний, але свого часу він був дуже популярний.

ФОРТЕПІАНО	
форте	піано
<i>f</i>	<i>p</i>
ГОЛОСНО	ТИХО

 РОЯЛЬ	 ШАНІНО
--	--

ІСТОРІЯ ВИНОХОДУ ФОРТЕПІАНО

Музичний інструмент, на якому ти будеш навчатися грати, з`явився на початку 18 століття. Його засновник – флорентійський майстер Бартоломео Крістофорі.

На цьому інструменті можна створювати звуки голосні та тихі. Назва інструменту фортепіано в перекладі з італійської мови означає « голосно-тихо».

ПІАНО

Натискаючи на клавіші цього інструменту, ти чуєш звуки. Але вони відтворюються не від клавиш, а від струн, які натягнуті всередині інструменту. Якщо вони натягнуті вертикально, то це піаніно. Воно не дуже велике і призначено для гри в невеликих приміщеннях. Якщо струни натягнуті горизонтально, то це рояль. Звук у нього більш гучний, на цих інструментах грають в коцертних залах.

РОЯЛЬ

Педалі фортепіано

«Педаль - душа рояля».

А. Рубінштейн

Розповідь про педалі

Права педаль (форте) фортепіано винайдена в 1781 англійцем А. Бейєром; її натискання піднімає всі демпфери, завдяки чому струни вільно резонують; це дає можливість продовжувати і пов'язувати звуки, посилювати і збагачувати звучання.

Ліва педаль (піано) фортепіано винайдена англійцем Броудвудом, вона дозволяє зрушувати молоточки вправо, що в результаті призводить до зміни або ослаблення звуку, тому що молоточок ударяє по струні в іншому місці, ніж зазвичай, так що замість трьох струн хору він вдаряє тільки за двома або по одній струні в басовому регістрі. Ліва педаль в піаніно дозволяє зменшити відстань між молоточками і струнами, а тим самим послаблює звучання. Ліва педаль часто позначається словами *una corda*.

Середня педаль (педаль *sostenuto*) затримує звучання. Винайдена в 1844 році Ж. Л. Буасселем і вдосконалена в 1862 К. Монталем; введена у вжиток в 1873 році. Вона піднімає тільки демпфери клавирів, по яких ударяють пальці в момент натискання, завдяки цьому звуки, відповідні "витримуються", продовжують звучати.

❖ **Нажми кожен педаль і відчуй, як змінюється звучання інструменту.**

Посадка за інструмент

Як правильно сидіти за фортепіано

1. Ноги – це перша точка опори.

Ноги злегка розтавлені та впираються у підлогу.

2. Сидіння стільця – це друга точка опори.

Не слід сідати на все сидіння стільця, а тільки наполовину. Висота сидіння повинна регулюватися вінтом або підставкою.

3. Пальці - це третя точка опори.

Спину треба тримати рівно, злегка нахилиючись вперед до інструменту. Лікті не повинні притискатися до тулуба, їх слід трохи відвести в сторони.

Сидіти потрібно настільки близько, щоб лікті були трохи попереду грудей.

Висота стільця повинна бути така, щоб лікті і передпліччя не знаходилися нижче клавіш, і як би продовжували їх лінію.

Пальці злегка заокруглені і кінчиками впираються в клавіші.

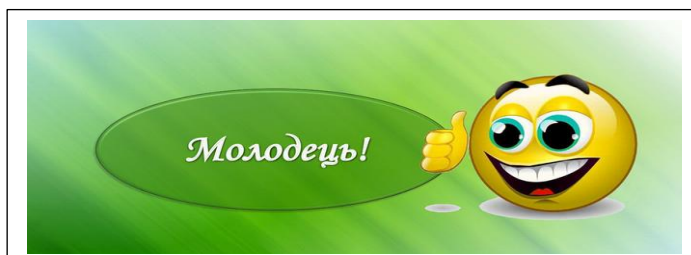
Розглянь уважно картинки і вибери ту, де учень сидить правильно.

Знайомство з музичними звуками і клавiатурою iнструменту

- ❖ Розфарбуй кожну клавiшу.
- ❖ Запам`ятай iх назви.

ДО	
РЕ	
МІ	
ФА	
СОЛЬ	
ЛЯ	
СІ	
ДО	

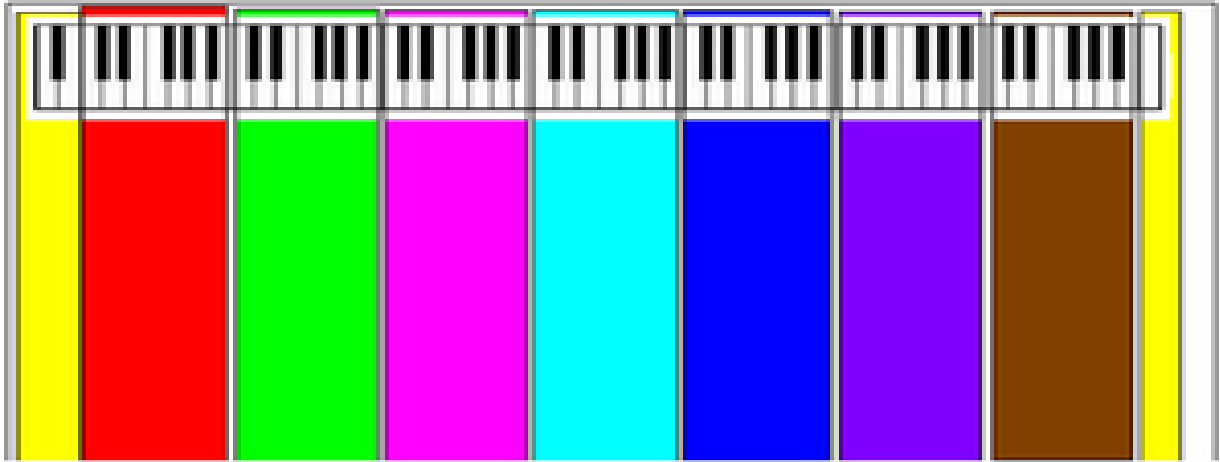
Музичний зоопарк

❖ *Розташуй звірів по октавам інструменту*

❖ *Вивчи назви октав за кольорами*

❖ *Розташуй звірів по клавішам*

ДО РЕ МІ ФА СОЛЬ ЛЯ СІ

У кожної людини є ім'я, так і у кожної клавіші є своя назва.

Зверни увагу на те, що чорні клавіші розташовані парами: по дві і по три.

Зліва від двох чорних – нота ДО, праворуч – МІ, а всередині – нота РЕ.

Зліва від трьох чорних – нота ФА, праворуч – нота СІ, а всередині – ноти СОЛЬ і ЛЯ.

Гра «ХОВАНКИ»

Вправа допомагає зрозуміти та запам'ятати розташування чорних і білих клавіш на інструменті.

Її потрібно виконувати стоячи, поступово переміщуючись від одного кінця клавіатури до іншого.

Зверни увагу на клавіші фортепіано. Вони є білі та чорні. Чорні розташовані групами — по дві або три.

Виконай таке завдання: заплющ очі та відшукай групи чорних клавіш. При цьому пам'ятай, що за групи з двох чорних клавіш відповідає ліва рука, а за групи з трьох чорних клавіш — права.

Під час виконання вправи промовляй віршик:

Фортеп'яно я вивчаю,
Чорні клавіші шукаю
Групами: по дві, по три —
Піднімаюсь догори. (Я спускаюся згори.)

Аплікатура

*Ось рояль, клавіатура,
Щоб легко пішла гра.
Потрібно знати аплікатуру
Або пальців номери.*

Інтернет ресурси (youtube.com):

- ❖ «Пісня про пальці»
- ❖ «Вчимо назви пальчиків»
- ❖ «Долоньки»
- ❖ «Пальчики»

Перший дотик до клавiш.

Маленький музикант горить бажанням грати. Навiщо йому вiдмовляти в цьому. Основна умова для учня - це правильне натискання.

Щоб молоток вдарив по струнах потрібно натиснути клавiшу, а клавiшi влаштованi немов живi: як будеш спілкуватися з ними, так тобі рояль і вiдповiсть. Якщо грубо ткнути жорсткими пальцями - звук буде різким, коротким, як ніби роялю боляче зробили. А якщо пальцi злегка округленi, пружнi, а руки легкi і спритнi, тоді рояль співає, звук у нього ясний і легкий, ніби радiє, що ти виростиш хорощим музикантом.

Пiанiст повинен знати:

- ❖ як доторкнутися до клавiшi (кiнчиком пальця)
- ❖ як натиснути (вiдчути "дно" клавiшi)
- ❖ як зняти звук (кiстю)

Зустрілись пальчики:

великий, вказівний, середній,

безіменний і мізинець.

Вони театр всі створили

І всі до праці приступили.

Розучуємо посiвкку «Два коти» вiд рiзних клавiш.

ТИ –ТИ ДВА КОТИ, ДВА ОБІДРАНИХ ХВОСТИ

Гімнастика для пальців

Пальчикова гра «Моя сім'я»

Вук.Татьяна Будюк -Талант

Цей пальчик — дідусь.
Цей пальчик — бабуся.
Цей пальчик — татусь.
Цей пальчик — матуся.
Цей пальчик — я.
От і вся моя сім'я!

Текст супроводжується почерговим згинанням пальців, розпочинаючи з великого пальця. Після закінчення промови — покрутити кулачком.

КОНЯЧКА

Ось конячка прискакала,
Б'є копитом: цок-цок-цок,
І по колу, й по доріжці,
Ще й забігла у лісок.

Руки в різні боки другим і третім пальцями рук, підстрибуючи, з акцентом на один палець.

PPT4WEB.ru

ОЛІВЕЦЬ

З олівцем я гарно граю,
Проміж пальчиків тримаю,
Перекочую, качаю,
І на місце повертаю.

Тримати олівець кожним пальцем обох рук, перекочувати між долонями, качати по столу.

PPT4WEB.ru

ГОЛУБИ

Дружно голуби злетіли,
Крилами махали,
Потім на даху присіли
І відпочивали.

Залістят розташовані нахрест, долоні у різні боки, вони тримаються великими пальцями і повернуті до лица. Помахи крилами — рухи пальцями. Дах — вивертання долонь від себе, тримаючись великими пальцями та торкаючись другими. Лікті розвешти в сторони. Руки за текстом.

PPT4WEB.ru

ПІВНИКИ

Гонористо ходить півень,
Землю розгрібає.
Тільки другого побачить,
Бійку учиняє.
Півники крилаті,
Краще йдіть до хати,
Там насиплють вам зерна,
Буде що клювати.

Третій палець налізає на другий, четвертий та п'ятий притулились до них, великий б'є по другому пальцю. Руки обом руками за текстом.

PPT4WEB.ru

ХТО ЯК ПЕРЕСУВАЄТЬСЯ

По болоті чапля йде,
Раз — два, раз — два.
Потім важко слон ступа,
Раз — два, раз — два.
Гусинь повзає маленька,
Просувається швиденько.

*Перший і другий палець переступають, немов ноги чаплі.
Вони ж повільно «йдуть» на другій фаланзі. Спирючись на кінчики пальців та підтягуючи зап'ястя, долоня плавно просувається вперед.*

PPT4WEB.RU

ВУЛИЦЯ

Ось паркан, а ось будинок,
Ось велика вулиця.
Знов паркан і знов будинок,
І скінчилась вулиця.

Переплетені пальці розташовані долонями вгору, потім руки переходять в положення «дваху» під гострим кутом, і, нарешті, долоні вирівнюються в одну лінію. Все зробити двічі.

PPT4WEB.RU

ДЗИґА

Швидко, швидко
Дзиґа в'ється,
Об підлогу жваво б'ється.
По доріжках прокрутилась,
Заморилась та й звалилась.

Другим пальцем правої руки крутити, потім бити по долоні лівої, прокрутитися до кінчиків кожного пальця і зупинитися.

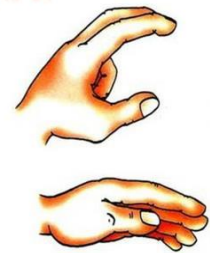

PPT4WEB.RU

ЗАЙЧИК

Сірий зайчик пострибав,
Вушками почухав,
Потім зайчик задрімав, —
Пісеньку послухав.

Другий і третій пальці трохи зігнути, «стирчать» вгору, зап'ястя «скаче» по столу, потім другий палець тре по третьому, і, нарешті, вся долоня стає на ребро.

Пальчикова гімнастика “Долоньки”

Ми долоньки розітрєм
І зігрієм пальчики.
Будем гратися руками,
Як маленькі зайчики.

Розтирати долоні і пальці.

Плескати в долоні.

П'ять братів, п'ять зайців,
П'ять завзятих молодців.
Це не в лісі сірі зайці,
А це просто твої пальці.

Біля хатинки

півник співає

мишка в цей час

домівку

підмітає.

Кіцюня

на віконці

штанці підшиває.

**Розкажи віршик,
супроводжуючі жестами**

Кошик

В руки кошик я беру,
І горішок туди кладу.

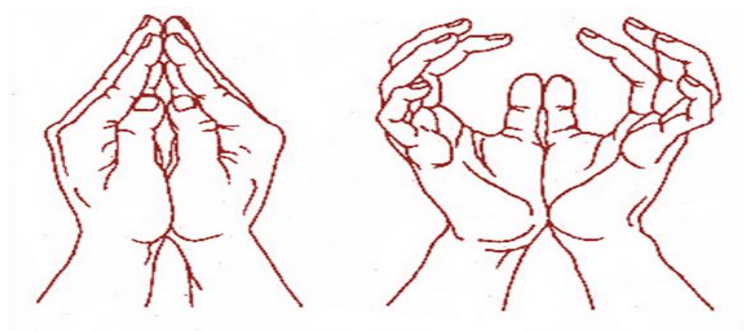
Жук

Жук у жолудя питає:
— Де ти шапочку придбав?
От якби мені таку —
Був би красень я в ліску.

Зімкнуті та трохи заокруглені долоні —
пуп'янок квітки. Поступово пальці
розводяться в різні боки та злегка
погойдуються.

Гуси

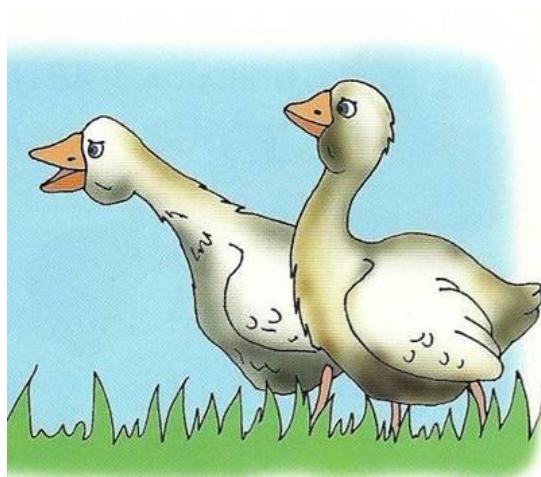
Гуси, гуси, гусенята!

Гусенят багато з Гната.

— Гей, гиля!

— Гнатко гука!

Відганяє гусака.

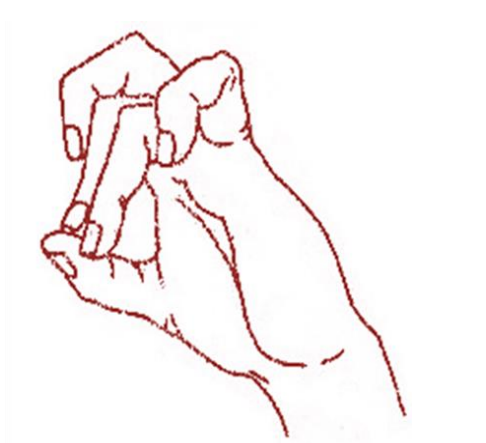

**Ялинку прикрашає
Мороз на Новий рік.
Дарунки всім вручає
Казковий чарівник.**

**Тишком-нишком
вийшла мишка із нори.
В шкряботушки
ніс і вушка догори.**

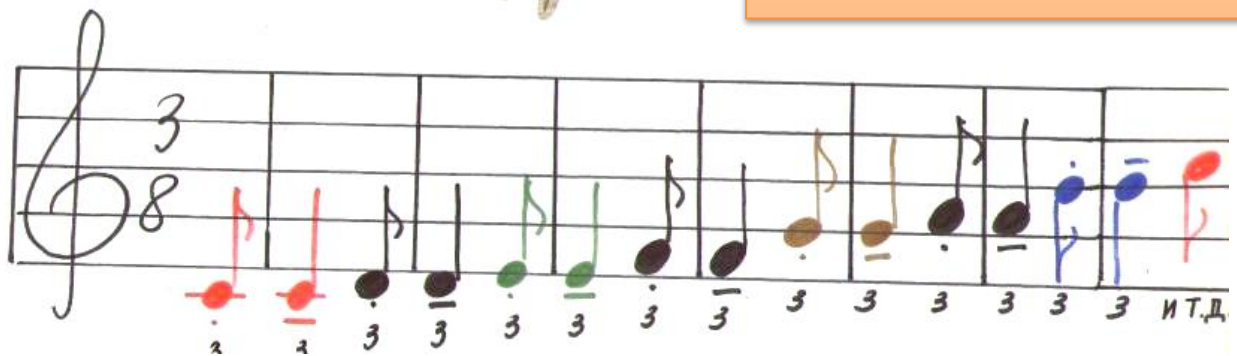
Перші вправи на фортепіано

w 1'

ГОРОБЧИК

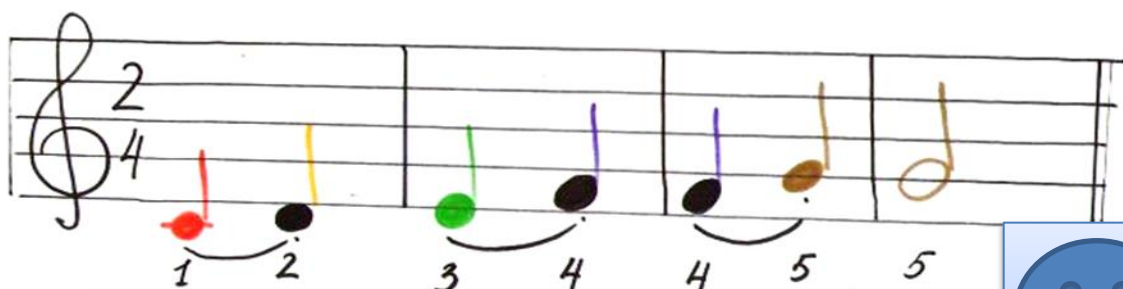
Я ранком випав із гнізда,
до мене всі летить сюди!

w 4

КОТЯЧІ ЛАПКИ

Ми-є лап-кой ко-тик ніс

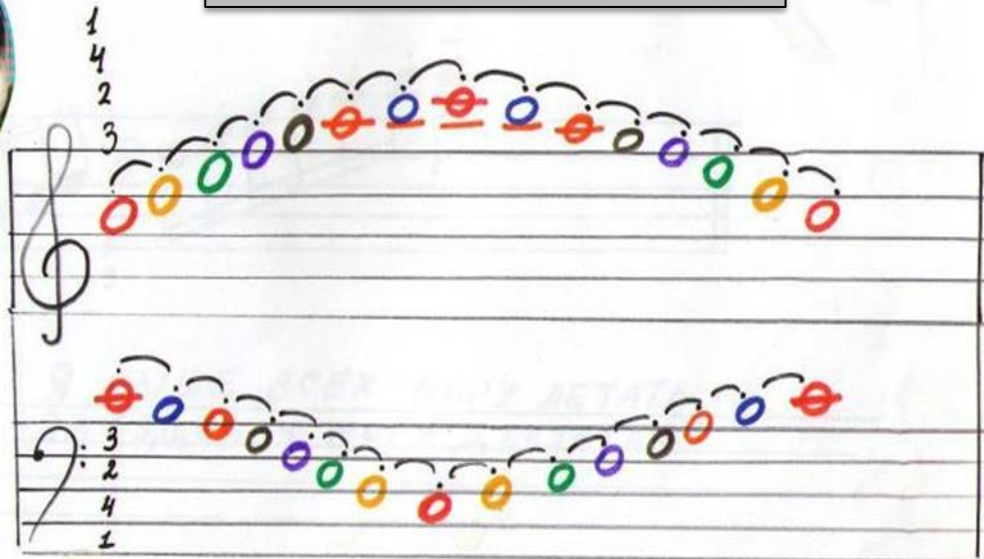

№ 5

ЧАПЛЯ

ЧАПЛІ БУСИ ДАРУВАЛИ,
ТА ВЕЛИКІ ЇЙ БУЛИ.

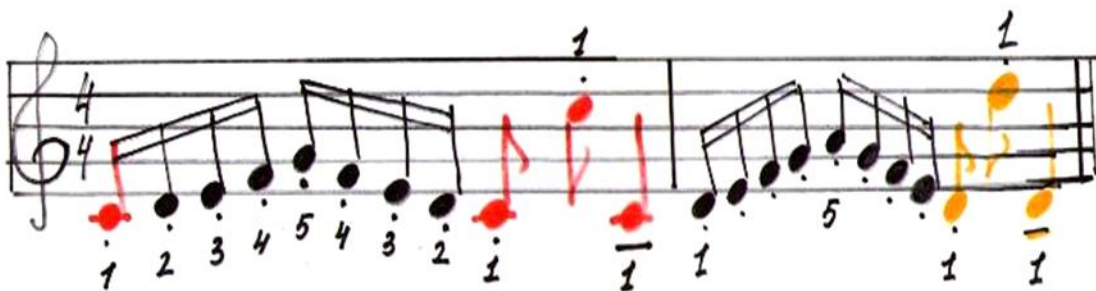

№ 4 ✓

«Жабеня»

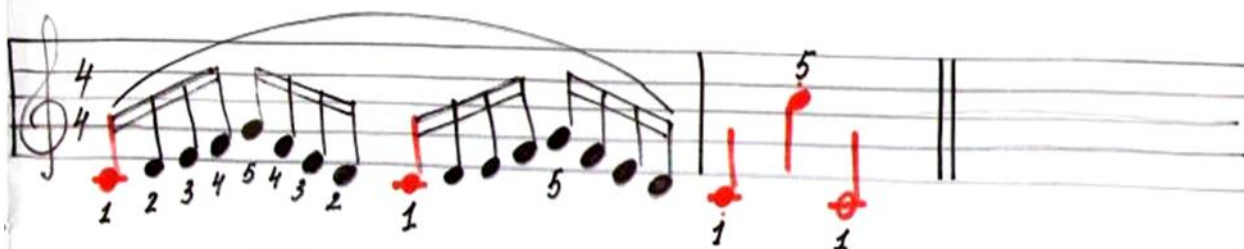
(*staccato*)!

Жабеня веселе кожний день,
по болоту скаче і не лінь

№ 8

legato

КАЧЕНЯ

Наше каченя маленьке плавати
навчилося давно.

№ 9

В ЧОРНОМУ МОРІ

В Чорному морі мій любий дім,
Вдень і вночі купаюся в нім.

w12

ПОЛІТ УВІ СНІ

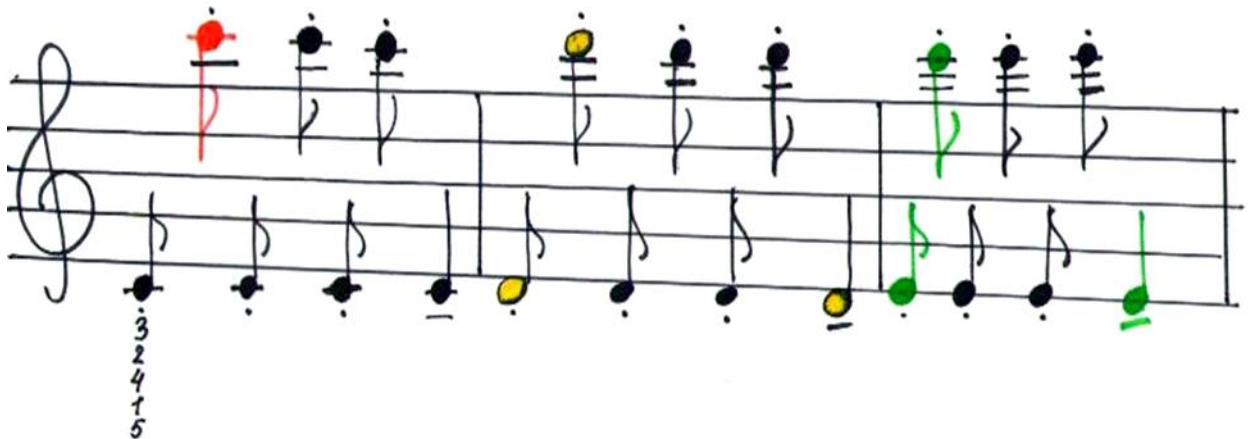
Кульки літають як парашутік.

(14)

КОНЯЧКА

Ну ж бо, пригни так як я,
Дівчинка-пушинка я.

w 19. ✓

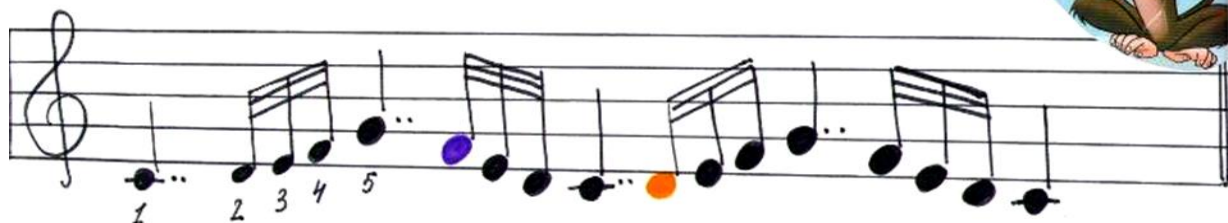

БІМ

Мене мій Бім зі школи чекав і хвостиком мотав.

w 22.

КЛЮЧИК

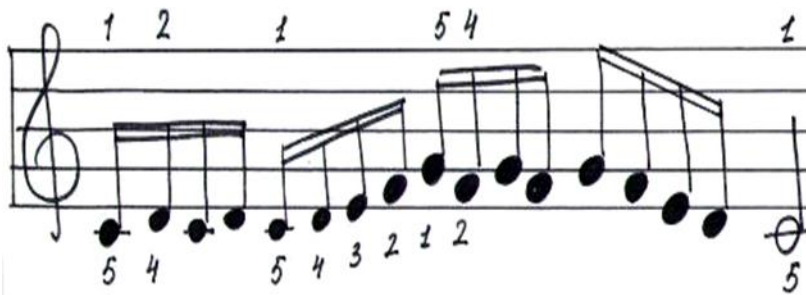
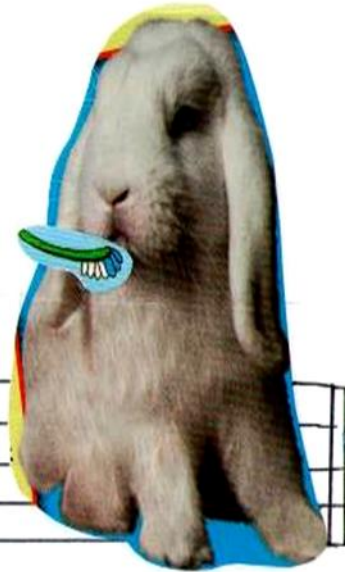

Ключик золотий двері відкрий,
потім закрій, замочок мій.

w 21. /

БІЛИЙ ЗАЙЧИК

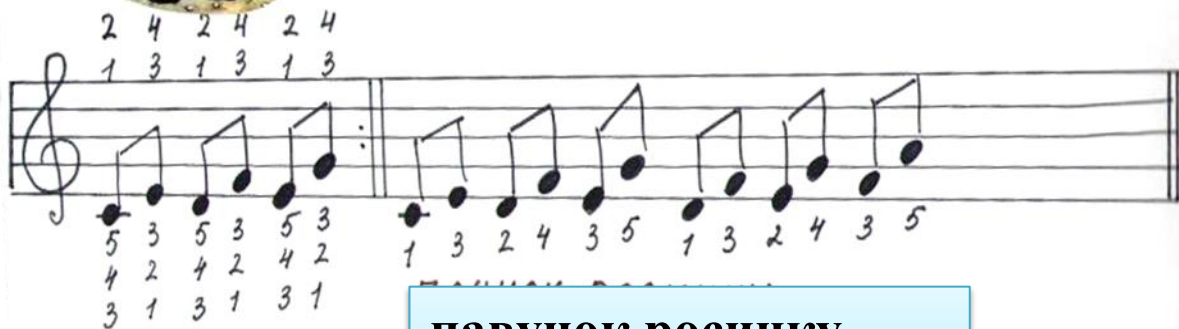

БІЛИЙ ЗАЙЧИК В БІЛІЙ ШУБЦІ
РАНО ВРАНЦІ ЧИСТИВ ЗУБКИ САМ.

w 24. /

ПАВУЧОК КІШКА

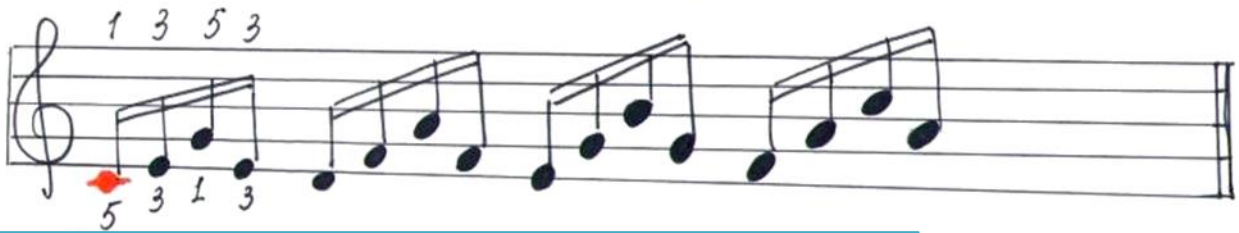
нові черевички
є у нашої кішки.

павучок росинку
сховав в павутинку.

№24

ХВІСТ КРУЖЕЧКОМ

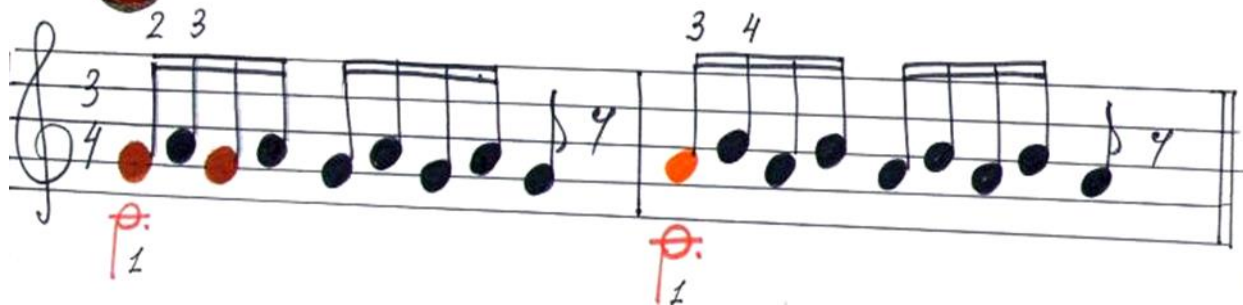

**НАША КИЦЬКА НА ПОРОЗІ
ЗАКРУТИЛА ХВІСТ КРУЖЕЧКОМ.**

№30

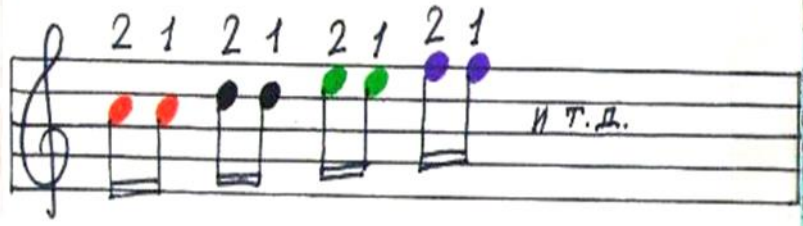

ДВА ГНОМИ
Два веселих гнома тут живуть,
чистять зубки та співають тут.

№ 33/

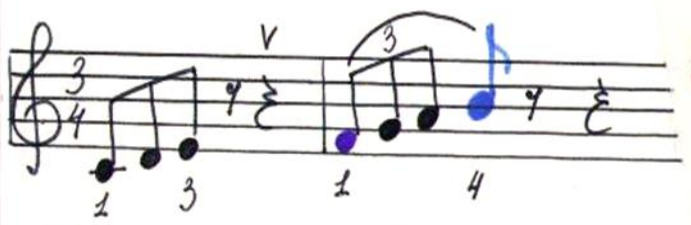
ДОЩИК

**Дощик капає по даху,
на прогулянку пішов.**

№ 34.

ВАЛЬС

Будемо танцювати.

№ 38.

На четвертом поверсі
всі співають від душі.

Музика на поверсі звучить,
хтось вивчає і завжди бурчить.

№ 36.

ТРИ - ЧОТИРИ, ТРИ – ЧОТИРИ,
ЧОРНИЙ КІТ ЖИВЕ В КВАРТИРІ.

Вправи на розвиток техніки

№ 31

Не спеша

1 2 3 4 2 3 4 5 5 4 3 2 4 3 2 1

№ 32

Не спеша

5 4 3 2 4 3 2 1 1 2 3 4 2 3 4 5

№ 50

Не спеша

1 2 3 1 2 1 2 3 1 2 3 4 1 2 3 1 2 3 4 5

5 4 3 2 1 5 4 3 2 1 3 5 4 3 2 1 3 2 5 4 3 2 1 3 2 1

№ 28 **Не спеша**

№ 29 **Не спеша**

№ 30 **Не спеша**

№ 44 **Медленно**

Не спеша

№ 51

1 2 3 1 2   1 2 3 1 2 3   1 2 3 1 2 3 4   1 2 3 1 2 3 4 5

5 4 3 2 1   5 4 3 2 1 3   5 4 3 2 1 3 2   5 4 3 2 1 3 2 1

Не спеша

№ 49

1 2 3 1 3 2

1 2 3 1 3 2

1 2 3 1 3 2 1

3

№ 1

Медленно

3 3 3 3

№ 2

Медленно

3 3 3 3

3 3 3 3

№ 3

Медленно

non legato

3 3 3 3

3 3 3 3

№ 4

Медленно

non legato

3 3 3 3

Медленно

№ 42

5 3 1

1 3 5

Медленно

№ 43

5 3 1

1 3 5

Медленно

№ 44

Нотна грамота

Наші нотки полякались

У слова вони сховались

А щоб швидше відшукати

Ноти треба пригадати.

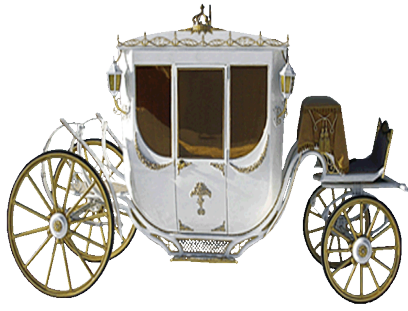

ПАРАСОЛЬКА

ЛЯЛЬКА

КАРЕТА

КОМІР

СТОЛЯР

СІМ`Я

ПОДРОЖ

ФАКЕЛ

КАЗКА ПРО НОТИ

В одній казковій нотній країні жили-були ноти. У кожній нотці було своє ім'я. Нотки, як і діти, були нотки хлопчики, які дуже любили лазити по драбинках, як і всі хлопчаки на всьому білому світі, а були і нотки дівчинки. Вони, як і всі дівчатка-реготухи, дуже любили наряджатися. Нарядів було багато, і тому їх тато Король Скрипковий Ключ побудував для них чудовий палац. Для кожної дівчинки була влаштована окрема кімната, але... про це трохи пізніше.

Хлопчиків звали так: ДО, МІ, СОЛЬ і СІ. Зібрались вони якось на прогулянку в парк, а там стояла висока драбина. ДО був наймолодший з усіх братів, і зміг забратися тільки на найнижчу сходинку, що стоїть на землі (додаткову). Він стояв там і радів: «Ось який я спритний!» А хлопці постарше, МІ, СОЛЬ і СІ, вирішили влаштувати змагання: хто ж забереться вище всіх. Найспритнішим виявився СІ, він забрався на третю сходинку. СОЛЬ трохи нижче, на другу, а МІ тільки на першу. «Ура, я виграв,- прокричав СІ,- я вище всіх». ДО не образився на брата, а сказав, що він, стоячи на своїй додатковій сходинці, бачить черв'ячків на землі. МІ теж не засмутився, адже зі своєї першої сходинки він побачив, як мама повертається з роботи. СОЛЬ зі своєї другої сходинки побачив найкращу на світі пташку.

- А що тобі там видно, СІ?

- Мені з третьої сходинки видно хмари і небо!

У цей же самий час, дівчата обирали собі кімнати.

- Я буду жити внизу на першому поверсі!- сказала РЕ, - не люблю драбинки, і оселилася під першою лінійкою.

- Тоді я займу другий поверх, між першою і другою смугами,- сказала ФА,- мені дуже подобається дивитися у вікно на наш чудовий яблуневий сад, а знизу і зверху не розгледіти.

- Ну тоді третій поверх мій, - сказала ЛЯ, - мені дуже подобається підніматися сходинками. І оселилася між другою і третьою лініями.

Ось так дружно жили-поживали веселі нотки і досі живуть, хочете перевірити, тоді вирушайте в казкову нотний бік. А веселі хлопці-нотки будуть чекати вас у своїх будиночках.

ДО - на додатковій лінійці.

РЕ - під першої лінійкою.

МІ - на першій лінійці.

ФА - між першою і другою лінійками.

СОЛЬ - на другій лінійці.

ЛЯ - між другою і третьою лінійками.

СІ - на третій лінійці.

До швидкої зустрічі в казковій країні!

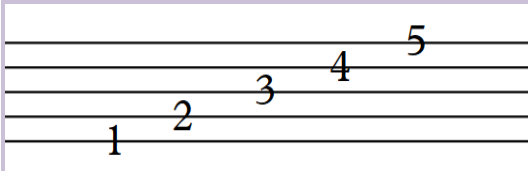
Пісня з нотами

До і-де дощ, Ре ре-п`я-шок, Мі, мі, мі - зин - чик,
Фа, фа, фа - зан, Соль, со-ло - вей - ко, Ля, ля, ля, ляль - ка,
Сі, сі сім но - ток, До, і-де дощ. До, Сі, Ля, Соль, Фа, Мі, Ре, До.

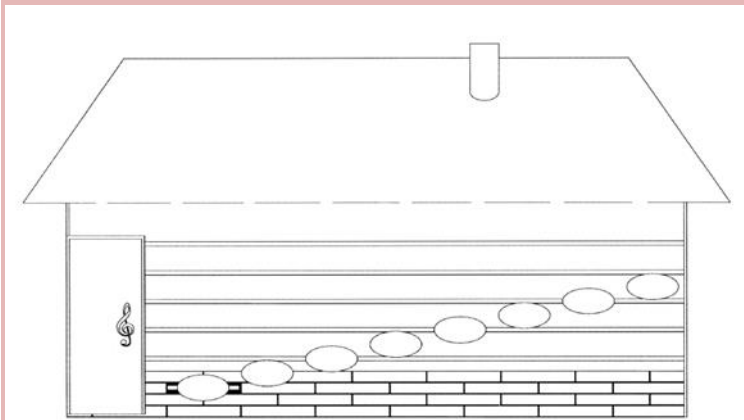

Нотний стан

*П'ять лінійок цих чарівних
Прийняли усіх гостинно .
Тут дієзи і бемолі,
Ключ басовий і скрипковий,
Нотки дружно виступають,
Пісню гарну нам співають.
Отакий гостинний пан,
Його звати – **Нотний стан.***

*Для роботи й відпочинку
Має музика хатинку.
Дім у неї особливий –
Із п'яти тоненьких ліній.
Здавна зветься хатка та –
Нотоносець, нотний стан.*

*Щоб дверцята відчиняти,
Треба ключ надійний мати.
Ключ до музики – з'ясовуй –
Ключ скрипковий.*

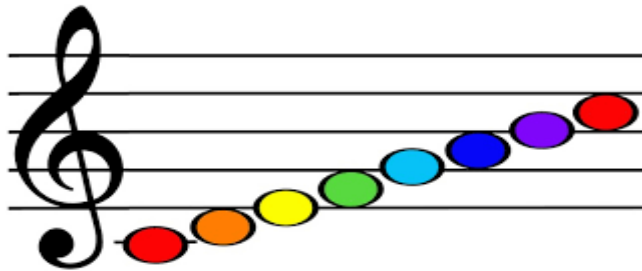

Ось помічник наш чудовий,
Ми звемо його ключ «соль».
Про все нам скаже
ключ скрипковий —
Нотної азбуки король!

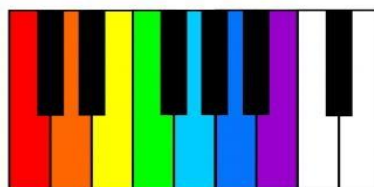
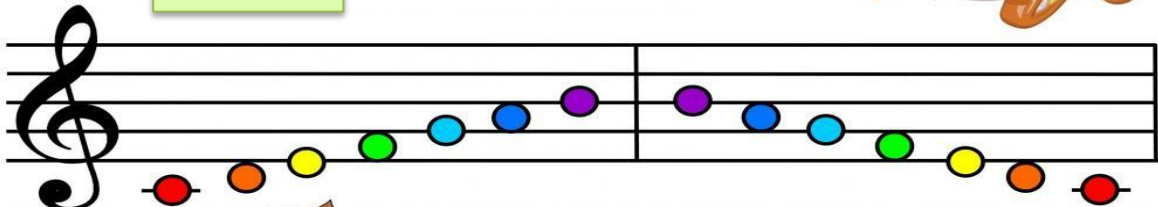
Розташування нот на нотоносці

Розфарбуй нотки

ДО РЕ МІ ФА СОЛЬ ЛЯ СІ

ДО РЕ МІ ФА СОЛЬ ЛЯ СІ
КІШКА ЇДЕ НА ТАКСІ

Вірші Демків Марії з циклу “Музична Абетка і Словничок”

На лінійці додатковій
Збудували ми гніздо.
І у ньому поселили.
Першу нотку, нотку **ДО**.

РЕ під першою стрибала,
І сміялась, і гойдалась,
Не хвилюйтесь, не впаде,
Друга нотка, нотка **РЕ**.

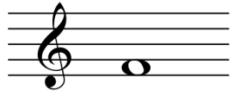

А на першій лінії,
Повірте, ми самі
Оселили третю нотку,
Тобто нотку **МІ**.

А поки далі думали ми,
Задача ж не проста!
Між першою і другою
Вмостилась нотка **ФА**.

Спитай в Ключа Скрипичного

Його новий пароль:

Живе на другій лінії

Його сестричка **Соль**.

А потім завітала

На нотний стан здаля

Між другою і третьою

Наступна нотка, **ЛЯ**.

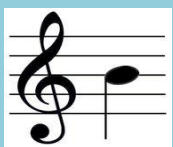

І вже одноголосно ми

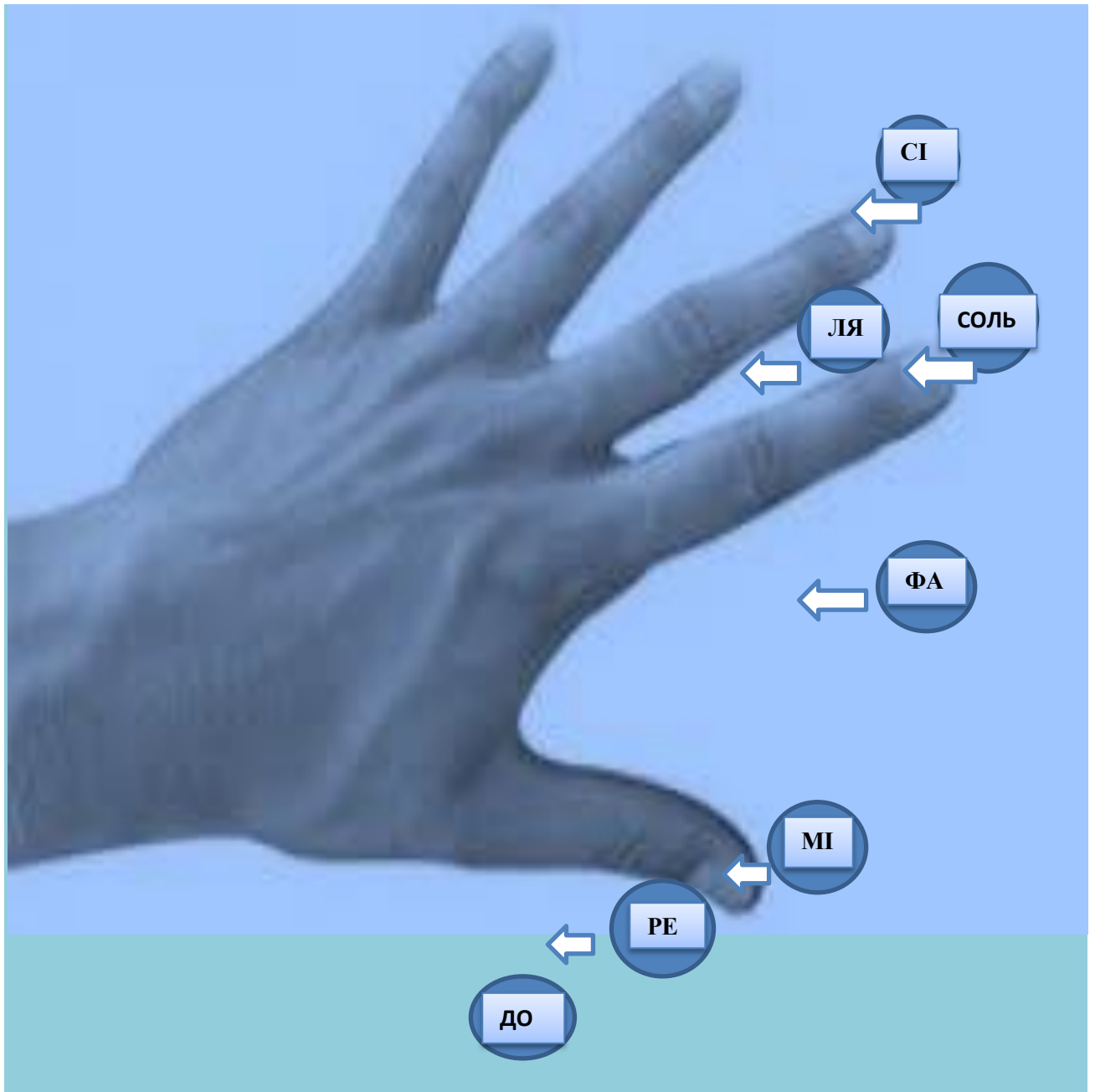
Вирішили всі,

Що аж на третій лінії

Оселим ноту **СІ**.

Вчимо нотки по руці

ТРИВАЛІСТЬ НОТ

Ноти бувають короткі і довгі.

раз-два-три-чотири

Ця нота біла,
ця нота ціла.

раз-два три-чотири

У кожній цілій ноті
дві половинки.

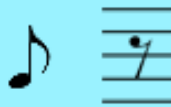
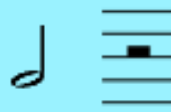

раз два три чотири

У кожній половинці
по дві четвертинки.

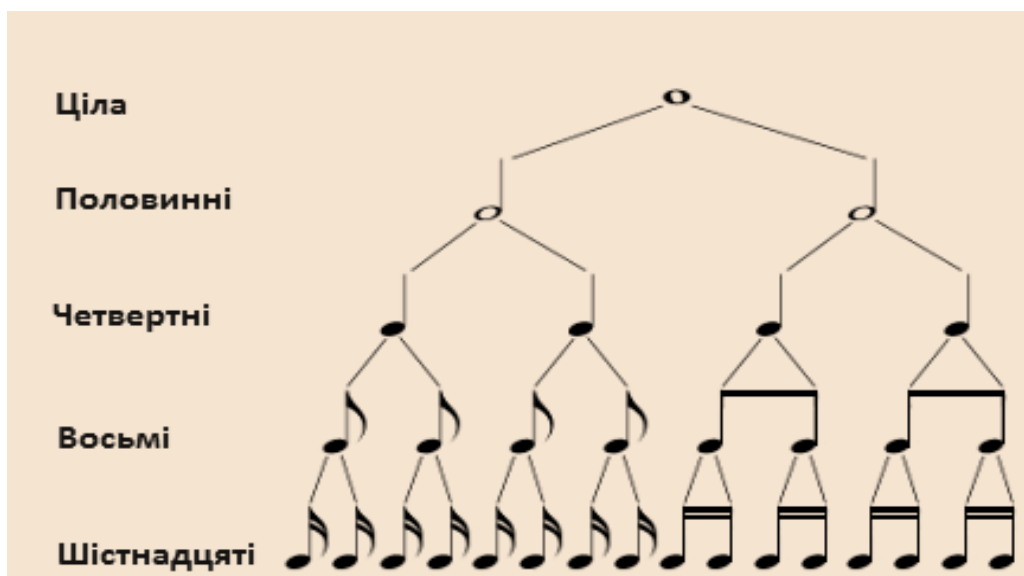

раз - і два - і три - і чотири - і

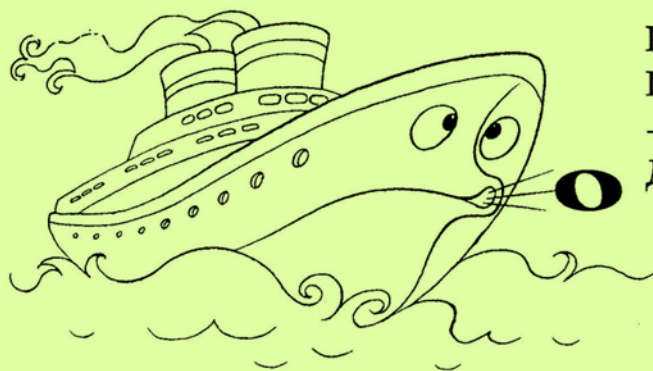
У кожній четвортці
по дві восьмушки.

Основні нотні тривалості

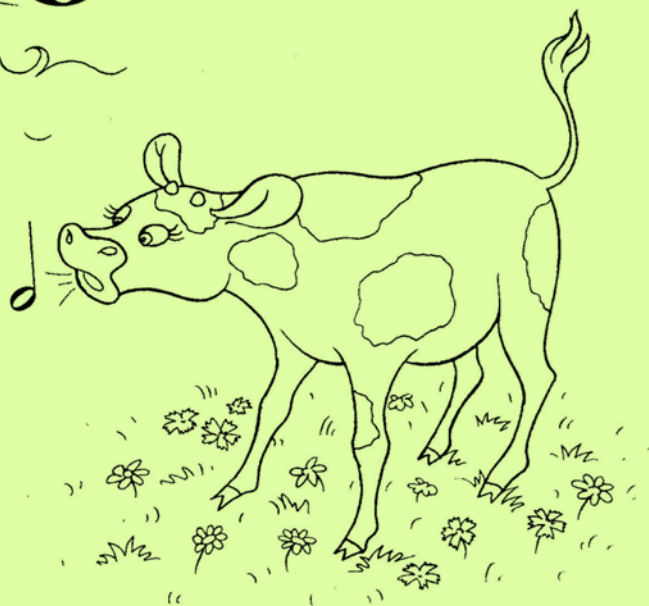
Тривалість	Нота	Пауза	Значення
Ціла			(ціла)
Половинна («половинка»)			в 2 рази коротша за цілу ноту
Четвертна («чвертка»)			в 4 рази коротша за цілу ноту
Восьма («вісімка»)			в 8 разів коротша за цілу ноту
Шістнадцята («шістнадцятка»)			в 16 разів коротша за цілу ноту
Тридцять друга			в 32 рази коротша за цілу ноту
Рідше вживаються:			
шістдесят четверта			в 64 рази коротша за цілу ноту
нота бревіс			вдвічі довша за цілу ноту.

Рікою теплохід пропливає,
Гучно цілі ноти співає:
— Ду-ду —
До діток у гості йду.

Довго-довго я тягну
Половин-ну.

Четвертні не поспішають
Та на діток поглядають.

А восьмушки поспішали —
Одна другу доганяли.

Казка про розмір такту

Ася сиділа за піаніно і вивчала ноти. Ось вони такти, про які говорив пан МЕТР.

На початку і наприкінці кожного стоїть тактова риса. У кожному такті повинна бути сильна доля.

Ася стала проплескувати ритм. - Дивно, - подумала Ася, - в кожному такті абсолютно різні тривалості, а розмір такту від цього не змінюється. Ось же написано на початку рядка дві чверті? І взагалі як визначити розмір такту? Тільки вона встигла про це подумати, як почула за спиною знайомий голос:

- Саме музика визначає, який повинен бути розмір такту або скільки тривалостей поміститься від акценту до акценту (від однієї тактовою рисочки до іншої). - виголосив пан МЕТР (а це був саме він).

- Тому в різних музичних творах буває різний розмір тактів.

- Ага! Я здогадалася, - радісно заговорила Ася. - Це схоже на те, як я крокувала між деревами. Від одного до іншого. І тривалості в музиці крокують від однієї тактовою рисочки до іншої, ось здорово!

А я можу виміряти відстань між деревами? Тільки потрібно попросити у тата рулетку. Ми так кімнату недавно вимірювали. А такти лінійкою можна поміряти, щоб розмір дізнатися? Скільки в них сантиме ... Ой!

- Та що ти, Ася! - обурено вигукнув пан Метр. Хіба час можна міряти лінійками?! Адже музика - це час, який звучить!

- Ой, будь ласка, не гнівайтесь, я згадала! Час вимірюється хвилинами або секундами, правильно?

- Це вірно, - заспокоївся Метр. Але запам'ятай: музичний час - особливий, його вимірюють тривалості.

- А-а-а. Не секундами, а четвертями, восьмими.

- Саме так! Повинен тобі сказати, що музиканти люблять вимірювати такти четвертями:

- дві чверті

- три чверті

- чотири чверті

і записуються ці розміри як дроби в арифметиці, тільки без рисок:

Поруч з ключем завжди цифри-подказки - це **РОЗМІР**:

- верхня цифра показує, **СКІЛЬКИ** мешканців живе в кожному такті,

- нижня повідомляє **ЯКІ** це мешканці.

Наприклад:

- Тут живуть дві чверті. Але є ще секрет. Йдемо далі.

Якщо згадати як рахували свої кроки ноти, гуляючи в парку, то вийде: 2 чверті

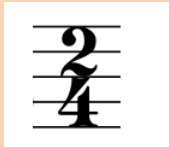
Мама і Папа.

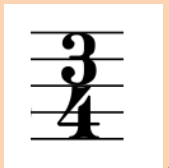
Що може замінити дві чверті?

Звичайно, це можуть бути і чотири восьмих, адже вони теж можуть порахувати.

У будиночку з таким **РОЗМІРОМ** в кожному такті повинні бути тривалості, які крокують так: Раз - і, Два - і.

А в цьому будиночку, в кожному такті живуть тривалості, які рахують так: Раз - і, Два - і, Три - і.

А тут в кожному такті ви почуєте: Раз - і, Два - і, Три - і, Чотири - і.

Запам'ятай:

Цифри, написані біля скрипкового ключа, показують РОЗМІР ТАКТУ.

Розмір потрібен для того, щоб ритмічно виконувати мелодії.

Вивчення нотного тексту

Відмінною рисою дитячого мислення є образне сприйняття, багата уява.

Тому краще навчальні музичні заняття подавати в ігровій формі.

Нотна абетка – це перший крок у світ музики.

Вивчення музичної мови без абетки неможливо. Запам'ятовуємо звукоряд із 7 нот по колу.

Базові вправи:

- від різних нот;
- в різних напрямках;
- називаємо сусідні нотки;
- через ноту, через дві.

Такі вправи допомагають:

- розвивати музичну пам'ять через артикуляцію (мовну пам'ять);
- дають навик співвідношення звуків, швидкому читанню інтервалів, акордів.

Виховання метро-ритму

Світ музичний повсякчас
звуками чарує нас.
В ньому звуки найрізніші:
голосніші і тихіші,
Є низькі і є високі,
є тривалі і короткі.
Керувати ними звик ритм –
як справжній чарівник.

Казка про ритм

*Сьогодні ми вирушимо до володінь короля
Ритма. А знаєте, чому його так назвали?*

Жив собі в музичній країні хлопчик на ім'я Ритм. Він любляв усе рахувати. Мандруючи музичним світом, хлопчик створював дивні фантазії без слів та мелодій. Крокуючи, він чітко промовляє: «Тук-тук, тук-тук...», що з його незвичайно мови перекладалося «раз, два, три, чотири».

Пританцювуюючи, також завжди рахував: «Раз, два, три, чотири».

А потім цей танцювальний ритм вигадував ще й скоромовку: «Трень – брень – дрень, трень – брень – дрень».

Так і прозвали хлопчика рахівником – мандрівником!

*Коли він виріс, то став
королем Ритмом,
володарем королівства
Танцювальних Ритмів*

*Ритм – чергування довгих та
коротких звуків.*

*Як стукотить твоє серце ?
Тук-тук, тук-тук.
Це твій ритм.*

*А як вистукує годинник?
Тік-так, тік - так.
Це його ритм.*

У музиці також є РИТМ.

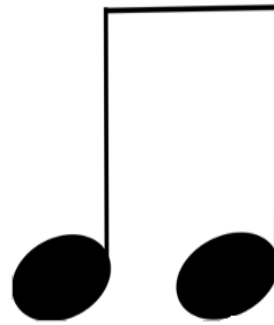

ДАЙ ПРАВИЛЬНУ ВІДПОВІДЬ.

ТА

ТІ-ТІ

НОТА *(плескаємо)*

ТА-ТА

ПАУЗА

ТА-ТА-ТА

РАДІСТЬ

ТА-ТА

МУЗИКА

ТА-ТА-ТА

РАЙДУГА

ТА-ТА-ТА

КАЗОЧКА

ТА-ТА-ТА

Плескаємо і промовляємо ритмо-складами:

❖ Ко-ти-ку, бра-ти-ку,
прий-ди ти до нас.

ТІ-ТІ-ТА, ТІ-ТІ-ТА,

ТІ-ТІ ТІ-ТІ ТА.

❖ Ві-тер зро-бив со-бі коб-зу,
гра-є ти-хень-ко во-на.

ТІ-ТІ ТІ-ТІ ТІ-ТІ ТІ ТА,

ТІ-ТІ ТІ-ТІ-ТІ ТІ ТА.

❖ Зай-чи-ку, зай-чи-ку, де ти бу-вав?

ТІ-ТІ-ТІ ТІ-ТІ-ТІ ТІ-ТІ-ТІ ТА.

❖ Є з усіх од-на кра-ї-на,
Най-рід-ні-ша нам у-сім.

ТІ-ТІ ТІ-ТІ ТІ-ТІ ТІ-ТІ

ТІ-ТІ ТІ-ТІ ТІ-ТІ ТА.

❖ Промовляємо ритмо-складами назви звірів

Ритмічна гра

~~~~~ **Попрацюймо разом!** ~~~~~

Погrajтесь у ритмічну луну. Виконайте ритми у різних складах (за вибором):

**ВЧИТЕЛЬ-
УЧЕНЬ**

**ВЧИТЕЛЬ-
УЧЕНЬ**

**ВЧИТЕЛЬ-
УЧЕНЬ**

Рефлексія

Савченко Т.Т.

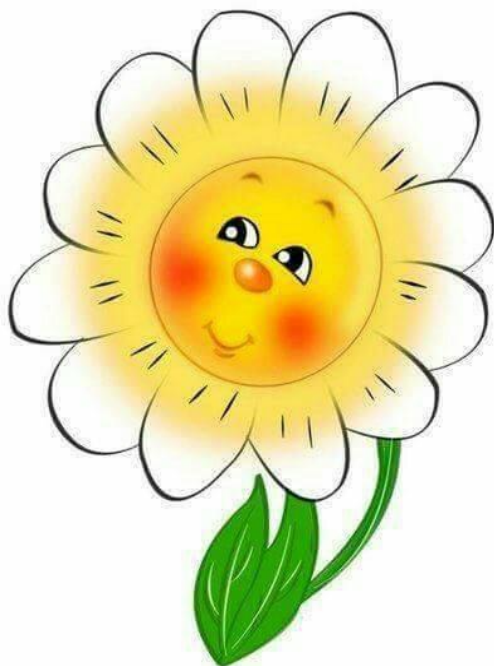
Підсумок уроку. Продовж речення

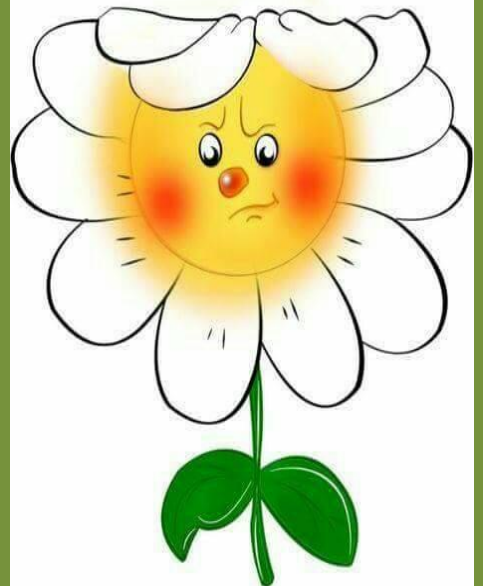
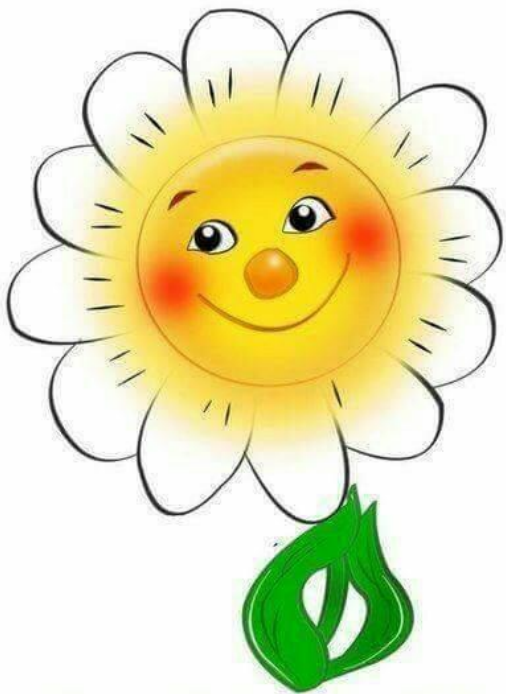
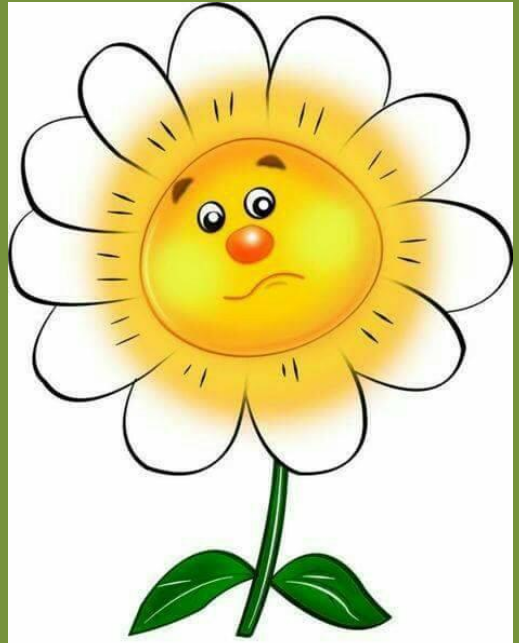
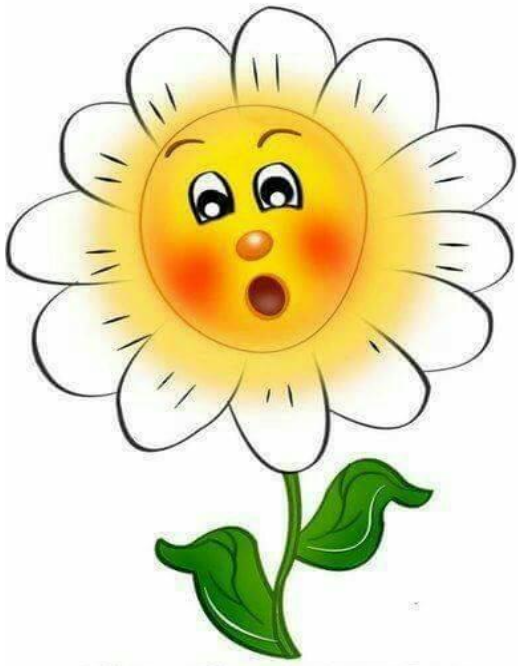

На уроці ми співали.....
На уроці ми грали...
На уроці ми слухали....
Мені сподобалось...

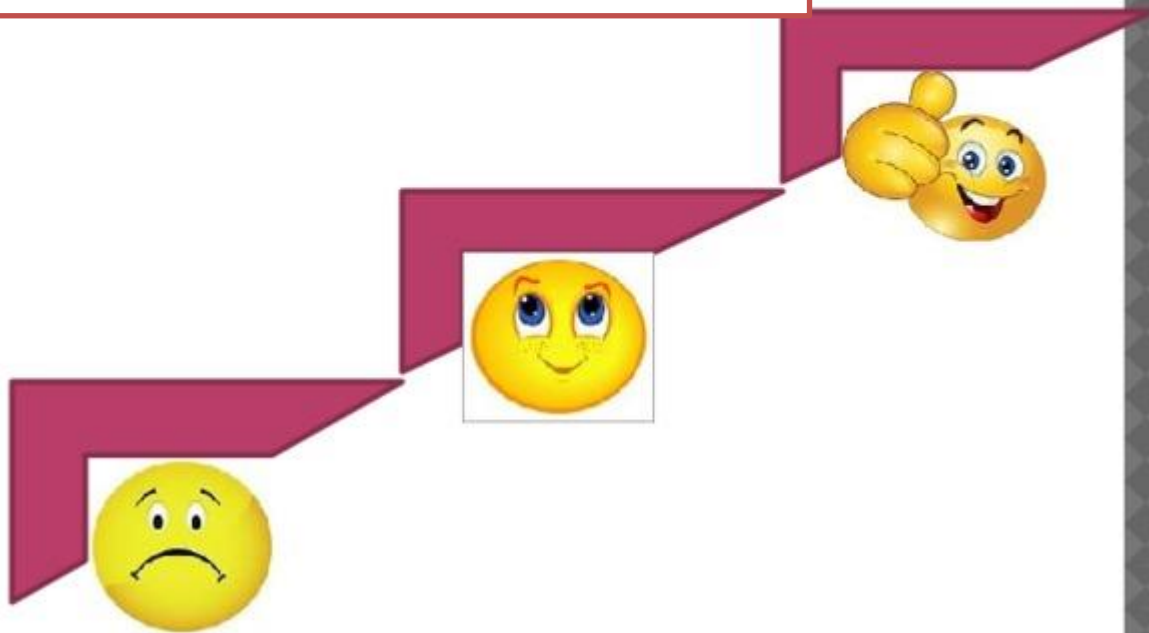
Екран емоцій

РЕФЛЕКСИЯ

Сходи́нки успі́ху

*Всією дякую душею
За те, що музика у мене є.
І маю я переконання:
Без музики життя – пусте!*

